

קובץ צ"ח

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת ויגש

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

אלעד

054-8415551 (הופנר)
ישיבת בני ראובן

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים
058-3231891 (שוורץ)
רובע ז'
052-7668323 (מונק)

באר יעקב

052-7689444

באר שבע

052-7628911 (פיקלי)

בית שמש

קרית
02-9910398 (פינקלשטיין)
רמה א'
ישיבת נתיבות התורה-תפרח
052-7138967 (אמרון)

ביתר

גבעה A

ביהכנ"ס זכור לאברהם
בית חלקיה
054-8413562 (פיינר)

בני ברק

שכון ג' / יהודה הנשיא
053-3145900 (גולדשטוף)
דסלר / כולל ברסלב
052-7159869 (בן אריה)
ויזניץ (טסלר)
050-4192923

בבתי הכנסת:

לדרמן
רמת אלחנן
בכוללים:
בית הלל
נחלת משה

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה
בית מאיר
בית מדרש עליון
גאון יעקב
משך חכמה
פונוביז'
קהילות יעקב
קרית מלך
שערי תורה
תפארת ציון
ביהכנ"ס הגדול החדש
052-7159869 (כולל גרטלר)
(בימי חמישי בין השעות 12-5)
פרדס כץ
052-7168580
בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות (ברוט 20)
מנין אברכים (אבוהצירא 9)
קרית הרצוג
03-5708404 (שטרן)
052-7640848 (פרידמן)
שכון ה'
053-3151405 (נמירובסקי)

חיפה

נוה שאנן
054-8454992 (גינזבורג)
טלז סטון
02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות

054-8413562 (פיינר)

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

ישיבת מיר/נוה יעקב
052-7677676 (לוי)

גאולה

053-3172626 (אלה)
חנות גל פז (מלכי ישראל)
בית וגן
02-6449498 (שעין)
הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)
בר אילן/נוה צבי
054-8474651
גבעת שאול
052-7159755 (גינזבורג)

כנסת

054-8429113 (גרוס)
מאה שערים
ביהכנ"ס תפארת
בחורים (הישן)

סורוצקין

בבתי הכנסת:
אהבת תורה
באר שמואל
סנהדריה
052-7171376 מקוה פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקינ)
קרית יובל
052-7639488
רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

רמות ג'

052-7675009 (קמיל לייבנר)
ביהכנ"ס

חניכי הישיבות צא"י

רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף
053-3180324 (דורוני)

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

052-7166636 (ברוורמן)

מבוא חורון

054-8413562 (פיינר)

מודיעין עילית

בכוללים:
עטרת שלמה,
ישכר באוהליך, הר"ן
(בימי חמישי בין השעות 7-4)

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

ברכפלד

ישיבת מיר

בימי שישי בבוקר
050-4128779 (דרדק)

נאות הפסגה

052-7608620

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

צפת

כולל בראשות הרב קפלן שליט"א
054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים

052-7129279

ראש העין

ישיבת בית הלוי
בראשות הגה"צ ר' אבנר עפגין
רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,
המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

טלפון: 03-6579999 מייל: 6579998@gmail.com

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

השבוע חל יום היארצייט של הגה"צ רבי זאב ב"ר אברהם אידלמן זצ"ל אשר נלב"ע בו' טבת תש"ס, המנוח לא השאיר אחריו זש"ק ולכן נביא כמה הנהגות מרבינו שליט"א ויהיו הדברים לעילוי נשמתו.

פעם נפגש ר' זאב עם רבינו שיבלחט"א בפתח המדרגות של כולל חזון איש. רבינו שיבלחט"א עמד על דעתו שר' זאב יעלה ראשון, ור' זאב שאל בפליאה "מה פתאום?". ענה לו רבינו שהוא מבוגר יותר. אבל ר' זאב התעקש לעלות אחרי ר' חיים. משראה זאת רבינו פנה ויצא מהבנין ונכנס מסביב דרך מדרגות עזרת הנשים. מענין לענין באותו ענין: בשנותיו האחרונות נסע פעמיים עם משמשו לבית רבינו שיבלחט"א לשאול משהוא, ומאחר והעליה במדרגות קשתה עליו - שלח את מלווהו לשאול, כדי לשמוע את התשובה מיד אחרי שנאמרה "כמן ימא לטיגנא". אבל רבינו שאל את השליח "איפה הרב אידלמן?" וכשאמר לו שנמצא למטה, היה יורד אליו מיד ועמד רכון אל חלון המכונית שר' זאב ישב בה, וכשר' זאב רצה לצאת אליו - לא נתן לו. ושוחחו ארוכות בחביבות ונפרדו בחמימות רבה.

סיפר רבינו שבילדותו ממש כשעוד לא היה שייך בלימוד המשנה והגמרא שינן עמו אביו בעל פה את שמות כל המסכתות משניות של הש"ס לפי הסדר עם ניגון מיוחד, וסיפר הרב זאב אידלמן זצ"ל שפעם הגיע לשיבת בית יוסף אשר שם דרו משפחת רבינו, ויצא לקראתו רבינו כשהיה קטן ממש, וביקשו שיבחן אותו על כל הש"ס (וכנ"ל שידע שמות המסכתות).

בברכת שבת שלום

יצחק זלמן (א"ב)

פשט על הפרשה

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה" (כו, כח)

וברש"י, ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה. לכאורה טפי הו"ל לשלוח את לוי שנתברך ביורו משפטיק ליעקב ותורתך לישראל, או את יששכר דכתיב גביה יששכר חמור גרם ויששכר באוהליך, ובדה"א ("ב ל"ב) כתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו'. ברם נראה דבכדי להקים ולייסד ישיבה צריך להיות מסוגל לכך ולוי ויששכר אע"ג שישבו ולמדו לא היו מסוגלים לכך ורק יהודה שהיה מלך היה מסוגל ושייך לכך. אמנם אח"כ מינה יעקב את לוי לראש הישיבה כמבואר מלשון הרמב"ם בפ"א מהל' ע"ז ה"ג ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד, אך עכ"פ לייסד את המקום וכיו"ב לזה צריך תכונות של מלך ולכן שלח את יהודה בדוקא.

(שעמא דקרא)

שו"ת בעיניי הפרשה

"והי כראותו כי אין הנער ומת" (מד, לא)

צ"ב שהרי והי' ל' שמחה ומה כאן השמחה שימות האב, וענה הגר"ח ק"ק שליט"א שאחר כ"כ הרבה צרות יש צד שמחה שימות ולא יסבול. ושאלתי והרי צדיק רוצה חיים ולא מיתה, וענה שצדיק מחפש רצון ד' ואם זה הרצון אז ג"כ לו נחא. ומ"מ רצונו ית' שאדם יתפלל ויבקש. (עי' חוה"ל פכ"ח מחשבון הנפש) ושאלתי מש"כ בגמ' ברכות דף ה: שאמרו אמוראים לא הן ולא שכרן והרי הקב"ה שלח להם יסורים וענה חשבו תחילה שהקב"ה רוצה שהם יתפללו ע"ז ולא שרצונו ית' שיתקיימו היסורים. ושוב שאלתי והרי לא התפללו אלא יהיב ל' ידא ואוקמא וענה ששוב סברו דיתכן שהקב"ה רצונו שיראו הכלל ישראל מה כח תורה - וכדומה שזה כונת דבריו. (ולפ"ז מובן מש"כ שם, דאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים שהרי לא יראו אז כח התורה).

(דברך נצב בשמים)

עלי שי"ח

נביא כמה פנינים ששמענו בימי החנוכה הנעלים

במחיצתו של רבינו מרן שליט"א.

בסדר לימודו היומי אחז מרן שליט"א במסכת עבודה זרה, ולאחריה למד את מסכת הוריות ומסכתות קטנות, אבות, אבות דרבי נתן ומסכת סופרים שמחות וכו', כשהגיע למסכת כלה רבתי, למד בעיון רב משך כמה שעות רצוף, לפתע הרים עיניו ושאל את הנכד השווה לצידו: אתה מעונין לראות את אליהו הנביא?

וידאי! השיב הנכד מופתע. וכי מי לא ירצה...

"אז הנה, תראה מה שכתוב פה" ורבינו הצביע על שורה קטנה במסכת כלה רבתי סוף פרק חמישי: אמר אבא אליהו זכור לטוב: לעולם אין תורה מתפרשת אלא למי שאינו קפדן אף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן אשרי מי שפגע בו ומי שישב עמו שמוכסח לו שהוא בן העוה"ב. ורבינו חזר בקול על הדברים בהתפעלות ואמר, הנה לנו העיצה כיצד זוכים לגילוי אליהו... שלא להקפיד ולהיות בנחת עם הבריות! אשרי מי שפגע בו!

דבר נוסף מעניין לא פחות שהיה באותם רגעים, כאשר גמר רבינו את לימוד מסכת כלה רבתי על כל מפרשיה, אמר לבני ביתו כי לימוד מסכת זו הוא סגולה לישועה באותו הנושא, ומכיון שכעת למד את מסכת כלה רבתי, הרי שעכשיו הוא זמן מסוגל למי שצריך זיווג, ובדרך הרבה שמות של מקורבים ומכרים שצריכים ישועה להם ולבני ביתם, ובדרך שיזכו בעז"ה למצוא את זיווגים במהרה. (אגב, שנה שעברה גם כן אמר רבינו דבר דומה, והביאו לו כמה מאות שמות של רווקים שזקוקים לישועה, ולא עברו ימים מועטים שרוב השמות שהיו כתובים שם, נושעו במהרה למזל טוב).

עניני חינוך הבנים

שו"ת בעניני השכמת הבוקר וקיום מצוות
מהו גיל חינוך לברכת התורה

שאלה: מאיזה גיל הוא גיל חינוך, לברכת התורה.
תשובה: משמבין¹.

שאלה: ילד שהגיע לגיל חינוך של ברכת התורה, וצריך ללמוד עם אביו איזה דבר, קודם שהולך לחיידר. האם יאמר לו אביו לברך ברה"ת בבית, או לא, שאולי יגרום ע"ז שאח"כ יברך עוד פעם, בחיידר ברכת התורה עם כל הילדים, וזה יהיה ברכה לבטלה.
תשובה: יברך².

האם לחנך קטנים באיסור ד' אמות בנט"י

שאלה: האם צריך לחנך קטנים, בדין איסור ד' אמות בנט"י של שחרית, (ולהכין להם מים לנטילה ליד המטה, כגדולים).
תשובה: טוב להזהר.

האם לחנך קטנים באיסור ד' אמות בלא ציצית

שאלה: האם צריך לחנך קטנים, בדין איסור ד' אמות בלא ציצית. שאינו מצוה חיובית ורק בזמן ריתחא מענישים.
תשובה: בזה יש מקום להקל³.

מהו הגיל של חינוך קטן ללבישת כיפה

שאלה: מהו הזמן של חינוך קטן ללבוש כיפה, [שיש מנהגים שונים בזה יש נוהגים מגיל שלוש ויש נוהגים מיד שנולד (כמנהג א"ם החזו"א), ויש שנוהגים באמצע].
תשובה: מגיל שאין זורק⁴.

מעשה נפלא מהחזו"א בלבישת כיפה לקטן

שאלה: מרן שליט"א כתב לי שגיל חינוך קטן ללבוש כיפה הוי מגיל שאינו זורק את הכיפה, וקשה שמעשה שהיה שהרב גולדשמידט זצ"ל מת"א בא עם בנו כבן שנתיים להתפלל אצל החזו"א, ושאלו החזו"א מדוע אין בנו הקטן לובש כיפה וענה לחזו"א שבאמת כבר שם לו כיפה רק שזרקה הקטן, ענהו החזו"א שיחזור וילביש לו כיפה וענה לחזו"א שבאמת כבר נתן לו כיפה פעם נוספת וזרקה שוב, ענהו החזו"א שיחזור וישים לו, מוכח שגם כשזורק הכיפה יש גיל חינוך.
תשובה: אינו חיוב אלא ענין של חינוך כללי להכיל לפי הענין⁵.

האם צריך לחנך קטנים על זמן קריאת שמע

שאלה: האם צריך לחנך הבנים על זמן ק"ש, שקשה זאת כשהולכים לחיידר. ובחיידר קוראים ק"ש אחרי הזמן.
תשובה: אם אפשר⁶ ראוי לחנכם⁷.

האם צריך לחנך קטנים שלא לאכול לפני התפילה

שאלה: האם יש דין חינוך לקטנים שלא לאכול קודם תפילה, (בפרט שקשה להקפיד על כך שהרי הם מתפללים רק בת"ת).
תשובה: יאמר עכ"פ איזה ברכות⁸.

האם צריך לחנך קטנים באיסור ד' אמות לפני המתפלל

שאלה: מה הדין בקטנים, שמאוד מצטערים בעמידה במקום אחד, האם מחמת כן נפטור אותם מחינוך לא לפסוע בתוך ד' אמות למתפלל.
ומהו גיל חינוך לאיסור הליכה בתוך ד' אמות למתפלל (שקטנים רגילים הרבה להשתולל ולהסתובב).
תשובה: לפי הענין.

מהי העצה לברכה אחרונה על ממתקים שילדים אוכלים בדרך לחיידר

שאלה: הנותן לבניו עוגיות לדרך (כשהולכים לחיידר) ומסתמא אין מברכים בסוף על המחיה, וגם צריך לברך במקום אכילה. האם רצוי שיאמר להם שיאכלו עם "הפסקים" שלא יצטרף לכשיעור, או שיתן להם דבר שברכתו "בורא נפשות" שיוכלו לברך בסוף שאין צריך לברך במקום אכילה.
תשובה: עצתך נכונה.

מהו גיל חינוך לברכות הנהנין

שאלה: מאיזה גיל יש דין חינוך על ברכות הנהנין (ונפ"מ להאכיל ילד בן 3-4 דיסה בשינה בלי ברכה).
תשובה: מגיל שיודע מה לברך על כל דבר⁹.

(דולה ומשקה)

¹ עי' מ"ב (סי' שמ"ג) בגדר מצות חינוך בכל מצוות התורה.

² צ"ע האם צריך להזהירו שלא יברך בחיידר.

³ והטעם מכיון שאינו איסור ממש אלא "ענין", עי' מ"ב (ריש סי' ח').

⁴ סברת רבינו שכשם שגיל חינוך ב"לולב" זהו יודע לנענע ובציצית זהו יודע להתעטף וכן בכל מצוה ומצוה כך בכיפה כשאינו זורק הכיפה.
⁵ ביאור כוונת רבינו הוא ע"פ מה ששמענו ממרן שליט"א, וכן כתוב בשם מרן שליט"א בדרך שיחה (עמוד פ"א), שיש ב' דינים בחינוך: דין א' שהוא חיוב גמור בחינוך, שחז"ל תיקנו חובת חינוך, ולזה נאמרו כמה כללים א' שיש זמן של חינוך, שכל מצוה ומצוה יש לה את הזמן חינוך שלה, ב' אמרו שאין דין חינוך על דבר שהוא רק הידור ולא מגוף המצוה, ג' יש דברים שאין בהם דין חינוך כגון איסור אכילה קודם קידוש (כידוע ממ"א) וקודם תפילה שזהו צער לקטן, אבל יש דין ב' בחינוך, והוא ענין של חינוך כללי, שענינו שיהיה "מורגל במצוות", וזה אינו חיוב רק "ענין ומצוה", אבל כולל הכל, שאין בזה גיל חינוך, ואין בזה חיסרון של הידור מצוה וכן גם בדבר של צער יש ענין של חינוך, "והכל לפי הענין", שמכיון שאינו דין גמור א"כ תלוי לפני הענין ואם זה גורם הפסדים וקלקולים בד"א אין לעשות כן. וזהו גם כוונת רבינו כאן שבזמן שזורק כיפה אין "דין" חינוך, רק "ענין" חינוך, ולכן הכל לפי הענין.

⁶ כמדומני שמבואר במ"ב שאין דין חינוך על ק"ש וזמן ק"ש שאין מצוי אצל אביו, אבל כמו שהבאנו לעיל זהו רק על דין חינוך ולא על "ענין של חינוך" שכן יש בזה, ולכן רק אם אפשר שאינו דין גמור.

⁷ וכן שמעתי שמורה כן מרן שליט"א למנהלי "חדרים" שינהלו את זמני החיידר שיקראו ק"ש בזמן, ובספר אישי ישראל (תשו' קל"ז) כתב מרן שליט"א שצריך גם לחנכם על זמן תפילה.

⁸ באמת שבמ"ב מבואר שאין "דין חינוך" בזה, אבל כמו שהבאנו לעיל זהו רק "דין חינוך", אבל "ענין" חינוך כן יש בזה, וכ"כ בשם רבינו שליט"א בספר דרך שיחה (עמוד פ"ג).

⁹ חידוש גדול חידש לנו רבינו שגיל חינוך בברכות הוא לא מזמן שיודע לברך "סתם ברכה", אלא רק משיודע כל כללי ברכות מה מברכים על כל דבר.

גליון זה הונצח ע"י הגאון רבי נתן איינפלד שליט"א תלמידו ומקורבו של רבינו שליט"א

היוצא בשליחות רבינו בעבור מבצר התורה "כולל חזון איש" להצלחתו במסע הקודש בעבור החזקת התורה.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 127
שנה ג'
פרשת ויגש
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il או 0527680034 בן הסדרים, או בת.ד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

והעיר רבנו על דברי הפסוק בתהלים 'תדבק לשוני לחכי וגו', דלכאורה קללת חכם על תנאי היא באה וכיצד אמר כן דוד המלך.

חמשת השבטים

ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה. (ויגש מז, ב)
צ"ב מה צ"ל אנשים הרי ודאי שאחיו הם אנשים?
פרש"י "מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו". וצ"ל שגבורתם היתה ניכרת במראה ואלה הם ראובן שמעון לוי וכו'. [צ"ב הרי שמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם ובמד"ר צ"א ו' איתא שיוסף שלח ע' גבורים לאסור את שמעון ולא הצליחו עי"ש ואפי' אם האחים האחרים היו גבורים יותר גדולים מהם מ"מ ביחס לאנשי פרעה מסתמא הם היו גיבורים גדולים, ורש"י לעיל מ"ה ב' כתב שיעקב אמר להם שלא יכנסו כולם בשער אחד לפי שכולם גיבורים] אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם. והנה בזמן שמשה בירכם השבטים עצמם כבר לא חיו. וי"ל דבעדיות פ"ב מ"ט תנן שהאב זוכה לבנו בכח הרי שזה דבר שעובר בירושה והם היו דומים להם בכח.

ימי שני חיך

ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך (פרק מז פסוק ח')
צ"ב למה אמר ימי שני ולא אמר כמה ימיך או כמה שנותיך, וכי שאל אותו שני דברים בן כמה ימים הוא ובן כמה שנים הוא, וכן יעקב לא ענה לו בן כמה ימים הוא, וכן קשה להלן פסוק ט' דכתיב ימי שני חיך, וכן מש"כ שם ולא השיגו את ימי שני חיך וגו'.
וצ"ב למה פרעה שאלו בן כמה הוא, ועוד צ"ב למה יעקב ענה לו מעט ורעים וכי ק"ל שנה זה מעט, ועוד שאין זה מדרך הצדיקים להתלונן ותמיד הם שמחים בחלקם ובודאי שלא להתלונן בפני פרעה. [ועי' רמב"ן להלן פסוק ט'] וי"ל דפחד דיזיק בעין רעה לכן רצה להקטין הצלחתו, ועי' במושב זקנים מבעה"ת.

ובדעת זקנים הביאו מדרש דכשיעקב אמר מעט ורעים היו א"ל הקב"ה אני מלטיחך מלבן וכו' ואתה מתרעם על חיך שהם מעט ורעים. חיך שמנין התיבות שיש מן ויאמר עד בימי מגורי כך יחסרו משנותיך עכ"ד. והנה בחשבון ל"ג תיבות נכלל גם שאלת פרעה, ולמה הוא נענש על זה?

וי"ל דהא בין כך בין כן וכי כל מילה הוא חטא שע"ז יגזרו ח"ו כל מילה שנה? אלא דגזר עונש כפי המילים, לא בגלל שכל מילה בפני עצמה סיבה לחייב א"כ נגזר לפי מספר המילים שנזכר בפרשה [ועמש"כ בספר ימלא פי תהלתך ח"ג עמוד שס"ב, ועי' שיחות מוסר להגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל וארא תשל"א].

והנה פרעה לא ידע לשון הקדש ומסתמא יעקב דיבר עמו בשפה אחרת וא"כ היו יותר מילים, ולהנ"ל כיון שלא נענש על מה שדיבר כל מילה אלא דנקט סימן שכך יענש כפי מספר המילים ממילא לא משנה באיזה שפה שדיבר.

לשנות מפני השקר

ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו (פרק מ"ד פסוק כ')
פרש"י מפני היראה ה' מוציא דבר שקר מפיו אמר אם אומר שהוא קיים יאמר הביאוהו אצלי. לכאורה זה רק ספק שקר ולמה רש"י כותב דבר שקר, ואולי כיון שיש לאדם חזקת חי זה יותר מספק. ועוד יתכן שגם ספק שקר נקרא שקר [ובמקום שע"פ הלכה צריך לשנות דיבורו אין להחמיר ולא לשנות].

בכיה על חורבנות

ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו (ויגש מה, יד)
ופרש"י ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך - על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימן וסופן ליחרב. ובנימן בכה על צואריו - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להיחרב.
והנה בתי המקדשות הם לא ענין פרטי של שבט זה או שבט אחר, ומדוע לא בכו יוסף ובנימן על שניהם?
והביאור הוא, שהם בכו על "הזכות" של בנימן שזה זכות גדולה שנבנה המקדש בחלקו, והרגישו את הצער על ש"הזכות" עומד להיחרב. וכן על יוסף שנבנה שילה בחלקו.

הנה ידוע, שדבר שנוגע מאד לאדם, הוא מרגיש אפילו אם זה דבר עמוק מאד.

לדוגמא. מה שאומרים "מיגר", זה יכול למצוא גם האדם הפשוט, על אף שצריך לזה חכמה ושכל גדול, למה? כיון שזה נוגע למוחו...
כהן גדול פסול להיות דיין בעיבור השנה (סנהדרין יח); כיון שיש לו נגיעה של צינה שיהא קר לו ביוה"כ, על אף שדנין על העיבור באמצע החורף, הוא כבר חושב על יוה"כ פ.

ברגע שנפגשו יוסף ובנימן היו נרגשים בהזכרם על כל העבר, לכן נפלו על צוארי אחיהם, ויחד עם זה נזכרו בחורבן.

איך נזכרו? כי רוח-הקודש שרתה עליהם בזה שנקרבו [כפי שיבואר להלן שלא נפגשו לראות מראה-פנים כבשאר אנשים, אלא לראות הקדושה שלהם]. והרגיש שיהיה בבנימן בית-המקדש.

לפי שכל שאיפתם ומגמת חייהם היה קדושה, לכן תיכף שהרגישו (א.ה. אולי שהתרגשו), התגלה להם רוח הקודש, ומה מאד גברה בכייתם על זה שלא יהא שכינה בישראל.

בזמן כל כך נרגש אחר כל כך הרבה יסורים והרפתקאות לכאורה היו צריכים להיות "מלאים" מזה, מבלי שום מחשבות, מכל מקום דעתם היה אז על החורבנות.

ואפילו שראו את זה ברוח-הקודש, אבל אין מראין ברוח-הקודש לאדם, במה שהאדם עצמו לא שייך לזה בעת ההיא.

ומכך שכל מצבם ומחשבתם היה קשור בענינים רוחניים, עד שהגיעו למצב של השראת השכינה, כי בכל הדברים ראו את הקדושה מקדושת ה' שנוגע להם, לכן באותו רגע נתגלה להם חורבן המקדשים, **כי כל צפייתם היתה לקדושה בלא היסח הדעת בשום מצב.**

ואם הסתכלותם בפגישה עם אה, היתה לראות מראה בשר וצורת פנים כמו בשאר אנשים, לא היה מתגלה להם כל הגילויים ברוח הקודש ולא היו מתפעלים כלל. (אילת השחר כאן)

קללת חכם

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמון כפרעה. (ויגש מד, יח)
פרש"י ומדרשו סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה ע"י זקנתו שרה על לילה אחת שעכבה. והנה הכל בידי שמים ואיך ידע לומר ליוסף בודאות שיצטרע, וצ"ל שאיים עליו שיזהר שמא יענש בזה. ומצינו במכות י"א א איתא דקללת חכם אפי' על תנאי היא באה, ולא מציע שיוסף נצטרע ע"י קללת יהודה? ואולי ליוסף ה' זכות להנצל [ועוד העירו דכיון שיהודה חשב שהוא מצרי י"ל דבטעות כזאת שאינו ידע מי האדם העומד לפניו לא אומרים שהקללה באה בחנם].

ענין בפרשה – כיבוד אב

ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק. (מו, א)
ופרש"י לאלקי אביו יצחק – חייב אדם בכבוד אביו יותר מנכבוד קצו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם.

שיחת רבנו במעלת מצווה זו

כאשר הזמינו אותו לדרוש אודות מצות כיבוד אב ואם בקהילת "נחלת משה" בבני-ברק, (כ"ז תשרי תשס"ז) וציפו כי רבנו שליט"א – כדרכו בכל מקומות שמוזמן אליהם לצורכי חיזוק שנענה מיד בחיוב. אלא שהפעם כאשר שמע את בקשתם, נסך עצבות על פניו, ושתיקה שררה בחדר. ואז פתח את פיו: "אינני יודע אם הפעם אוכל להשתתף אתכם", ואז שוב שרר שקט. הוא היה שקוע בהרהורים בתוך עצמו, ולבסוף המשיך ואמר: "הרי אתם מעוניינים כי אבוא לומר דברי חיזוק על מצות כיבוד אב ואם; באמת רצוני לומר דברי חיזוק, אולם עלי לשקול בדעתי האם אני עצמי מושלם במצוה זו, כי אינני מושלם בכך, כיצד אוכיח אחרים? שכן בהיותי ילד כבן עשר, הכינה אמי אורז לארוחת ערב... ואני לא אהבתי אורז. אמא טרחה על הבישול ובקשה ממני שאוכל, וכיון שלא אהבתי, התחמקתי ולא אכלתי..." "אם כך", התאנח, "אולי לא אוכל להשתתף אתכם" ואח"כ התרצה ודיבר במעלת מצוה זו וכדלהלן:

אנחנו יודעים שחייבים לקיים את כל התורה כולה בלי כל חילוק, אך בכל זאת עשרת הדברות שדיבר הקב"ה לכלל ישראל במעמד הר סיני שפתח הקב"ה את הרקיע פתח את השמים, וראו שאין עוד מלבדו גילוי שכינה כזה לא היה אף פעם, ואז הקב"ה אמר את עשרת הדברות שהם המצוות החשובות שיש בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, ואחד מהם זה כבוד את אביך ואת אמך מצוה כ"כ גדולה וכ"כ חשובה שהיא אחת מעשרת הדברות, למרות שח"ו לא אומרים ששאר המצוות לא חשובים בודאי כל המצוות חשובים, אך בכל זאת עשרת הדברות שהקב"ה אמר במעמד כזה שלא היה כמוהו אף פעם מעמד הר סיני הם מיוחדים, ואחד מהם זה כבוד אב ואם.

ולמרות זה כתוב בחז"ל שזוהי מצוה שקשה מאד לקיימה, והגמ' אומרת בקידושין דף ל"א ע"ב אשרי מי שלא חמאן אשרי מי שלא ראה אותם וכמו שהגמ' מביאה שם על רבי יוחנן ואב"י שלא הכירו כלל את הוריהם.

וכן מה שהתורה אומרת והיה עקב תשמעון, ומפרשים חז"ל אלו מצות שאדם דש בעקביו בודאי אחד מהם זה כבוד אב ואם, ובחלק של מורא אב ואם קשה יותר לקיים מורא אם כי אדם אוהב יותר את אמו ולא מפחד ממנה כ"כ ומהאבא הוא מפחד, עכ"פ למעשה זה אחד מהמצוות שאדם דש בעקביו. והשכר שיש על כבוד אב ואם כתוב בהרבה מקומות בחז"ל באופן שאין לשער, אפילו על עשו הרשע כתוב (תנחומא קדושים או"ט) שקיים כ"כ כבוד אב שעד היום מה שאנחנו סובלים מהאומות, חלק גדול זה בשכר שהוא כיבד את האבא ולכן הוא זכה לדברים מה שמצד שני אנחנו סובלים מזה, עכ"פ רואים מזה עד כמה חשוב הענין של כיבוד אב.

וכל גדולי עולם שהיו בדורות שלפנינו חוץ ממה שהיו גדולים בתורה וביראה, אבל חלק גדול זכו מחמת כבוד אב ואם, ונדמה לי שאומרים בשם אחד מהגדולים מאד שאמר: שחושב שזכה למה שהוא זכה ע"י כבוד אב ואם. וכן מרן החזו"א צוק"ל היה הולך לדבר עם אמו כל יום למשך חצי שעה, אתם יודעים מה זה אצלו חצי שעה לימוד התורה ובכל זאת הוא הלך לדבר עם האמא חצי שעה כדי לקיים כבוד אב, א"כ צריך לחזק מצוה כזאת שאדם דש בעקביו והיא גדולה מאד מאד, וכמעט אי אפשר לומר שמישהו מקיים את זה בכל מה שצריך, ומה שזוכים בשביל זה הרי אי אפשר לתאר. והיות שרואים במציאות שאצל

אנשים חלש מאד הענין של כיבוד אב וכיבוד אם ממילא מאד צריך לעשות חיזוק בזה.

הגמ' מביאה בסוכה דף מ"ה ע"ב: אמר רבי שמעון בר יוחאי יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו.

עד כדי כך, כל העולם מיום שנברא עד סופו יכולים רשב"י ורא בר"ש ויותם לפטור מן הדין. ומפרש רש"י מי זה יותם בן עוזיהו "צדיק היה ועניו יותר משאר מלכים וזכה בכיבוד אביו ועליו נאמר בן יכבד אב שכל הימים שהיה אביו מצורע אביו היה עוזיהו ונעשה מצורע והוא היה שופט עם הארץ, כדכתיב ויותם שופט וגו' לא נטל עליו כתר מלכות בחייו וכל דינים שהיה דן היה אומרם בשם אביו ואפילו שאביו לא היה פוסק רק הוא בכל זאת היה אומרם בשם אביו". הזכות הזו היא כ"כ גדולה שיותם עם רבי שמעון ובנו רבי אליעזר יכולים לפטור את כל האנשים שבעולם מיום הדין, ולמה לא אומרים שיש עוד צדיקים, דבר נורא! אפילו משה רבינו שכתוב עליו שהיה עניו מכל האדם האם צריך יותר מזה. בכל זאת חז"ל אומרים על שני אלה ויותם, שהם יכולים לפטור את כל העולם כולו מיום שנברא ועד סופו ומה

מיוחד ביותרם כיבוד אב!

ויש עוד הרבה דברים במצוה זו בחז"ל. במדרש תנחומא קדושים ט"ז כתוב עה"פ מי הקדימיני ואשלם תחת כל השמים אמר הקב"ה: מי הקדימיני ואשלם מי הוא זה שהקדים כבוד אבותיו ולא נתתי לו בנים". עד כדי כך א"כ אנחנו רואים שהיא מצוה כ"כ גדולה מצד אחד, ומצד שני כ"כ קשה לקיים אותה, וכל כך נכשלים בזה מצוה שאדם דש בעקביו מה שהאבא אומר, מה שהאמא אומרת מי שומע כראוי לאבא ולאמא?

והגמ' מביאה בקידושין דף ל"א ב' אבימי חמשה בני סמכי הוו ליה פי' בנים תלמידי חכמים וכשהיה אביו מבקש דבר היה יכול לשלוח את אחד מבניו, ובכל זאת כשהיה אביו קורא היה הוא בעצמו ואינו מניח לאחד מבניו לילך, ופעם אחת בקש האבא מים לשתות והלך אבימי להביא, בינתיים עד שחזר עם המים היתנמנם האבא, אומרת הגמ' שכל הזמן עמד אבימי כפוף וגחן על אביו כדי שברגע שהאבא יתעורר תיכף יתן לו לשתות, ובזמן הזה הוא זכה לפרש את הפסוק מזמור לאסף וגו' וקשה למה מזמור לאסף קינה לאסף מיבעיא ליה אלא ששפך הקב"ה את חמתו על עצים ואבנים ולא ח"ו על כלל ישראל, כזה כבוד אב שאפילו שהיו לו חמשה בנים היה הוא בעצמו רץ ולא רק אלא חכה עד שהאבא התעורר ותיכף ומיד יוכל לתת לו, עמד ככה כפוף כדי שהאבא לא יצטרך לחכות אפילו שניה אחת, אלא תיכף שיתעורר יתן לו לשתות ובגלל זה הוא זכה להגיד פשט בפסוק.

רואים כמה שכיבוד אב כ"כ גדול וכמה שהוא יותר גדול ככה קשה לאנשים לקיים ומזלזלים בזה קצת, אדם דש בעקביו ממילא אנחנו רוצים לומר עד כמה צריך להשתדל מה שיותר לקיים את המצוה הזאת כמו שרואים שהמצוה הזאת כ"כ גדולה שאי אפשר לתאר.

והקב"ה יעזור שנזכה באמת לקיים את המצוה ועי"ז נזכה גם ברוחניות וגם בגשמיות, מי יודע כמה גזירות היו יכולים לחסוך עי"ז חוץ ממה שבודאי עוסקים בתורה וחסד אבל גם זה אחד מהדברים העיקריים והקב"ה יעזור שנתחזק בזה ובזכות זה נזכה לכל טוב ונזכה ג"כ לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן סלה.

מעלת כיבוד אב, ובכלל מעלת מצוות שבין אדם לחבירו

בכלל המצוות שכתוב בתורה שכר מפורש בתורה זה מצות שבין אדם לחבירו, והביא ראייה לזה מדברי הגמ' בברכות ("פרק מי שמתו") שאומרת בזה"ל: אמר רב יהודה כל הרואה המת ואינו מלווה עובר משום "לועג לרש" חרף עשהו, ואם הלווה מה שכרו אמר רב אסי עליו הכתוב "מלווה ד' חונן דל" "ומכבדו חונן אביו" וקשה היכן מצינו על מצוה בתורה, ואם עשו מה שכרו? רק במצוות של בין אדם לחבירו. עד כדי כך שאדם נקרא "מלווה ה'" כביכול הקב"ה חותם ערבות לשלם למי שעוזר לדל, כי הקב"ה חפץ שאדם יעזור לדל. (ואין לך דל מן המת, והמלווה אותו כאילו מלווה מן המקום).

בא וראה מעלת כיבוד אב **דנהה מכל עשרת הדיברות יש רק דיברה אחת שכתוב בה שכר בעוה"ז זה "כיבוד אב"**, שזה מצוה של בין אדם לחבירו ויש לדעת דרוב המצוות שיש להם שכר פירותיהם בעוה"ז זה מצוות שבין אדם לחבירו (האבן עזרא פרשת יתרו בהקדמה לעשרת הדיברות, עיי"ש).

להתחזק בכיבוד אב

(טבת תשע"ה) הגר"ש שליט"א נשלח להתייעץ עם רבינו בענין בחור שיש לו ירידה ברוחניות, ולאחר מכן שאל שאם הילד קשה לה הדבר ושואלת במה להתחזק לזכותו, השיב רבינו מצות כיבוד אב ואם, מצוה כה חשובה, ומצד שני לצער ההורים כה חמור, ובתחלה השואל לא הבין ואמר לרבינו קשה עכשיו לדבר עם הבחור על כיבוד אב ואם, אבל רבינו חזר על הדבר ג' פעמים, לבסוף כשנאמרו הדברים לאמו של הבחור אמרה שמפני אי הבנה כבר תקופה שאינה מדברת עם אמה ועכשיו הלכה להשלים עמה ולדבר עמה, ושכינה דיברה מתוך גרונו של רבינו.

וכשנאמרו הדברים בפני רבינו קרא מתוך הספר במדרש משנת ר' אליעזר (פרשה חמישית) **"ר' יהודה אומר בשכר כבוד שכבדת אבותיך תראה בניך, יכול הדיוטות, ת"ל תשתימו לשרים בכל הארץ"**. (צדיק כתמר יפרח)

מה האבא רוצה רוחניות או גשמיות

אברך ת"ח בא לבקר בבית אביו ולפתע ראה שהמזוזה בפתח נפלה ורצה להודיע לו על כך ע"מ שיקבענה בברכה אלא שמצא את אביו ישן. מה עדיף לעשות: א. שיקבע המזוזה בעצמו, ולא יעיר את אביו וגם לא ישאירו בלי מזוזה. ב. שיעיר את אביו כדי שהוא יקבענה, ג. לחכות שאביו יתעורר ואז להודיעו כדי שיקבע. שאלתי למרן הגר"ח ק שליט"א שפסק כהאפשרות הראשונה, שהבן יקבע בעצמו.

שוב שאלתי הא ודאי רצון האב שהמזוזה תהיה מיד על כנה ומסתמא היה רוצה שיעירו אותו משנתו, וזו לכאן אומדנא גמורה. וענה מרן שליט"א שטענה זו אפשר לטעון גם על דמא בן נתינה ואעפ"כ הגמ' משבחת אותו על שלא העיר את אביו למרות שסיכנו בהפסד גדול (ודוחק לומר שהאבנים היו שיכות לדמא ולא לנתינה והגמ' שבחה אותו על מוכנותו להפסיד לעצמו בשביל כבוד אביו, וכמו שקצת משמע מרש"י בקדושין לא. בד"ה בשישים).

בהזדמנות שאלתי את פי מר"ר מרן רה"י הגר"ל שטיינמן שליט"א שטען כהאפשרות השלישית שימתין עד שאביו יתעורר ויאמר לו שיקבע, דכל עוד שאביו ישן הוא אנוס ופטור מן המזוזה. אלא שימתין ליד אביו כדי שמיד שיתעורר יודיענו. (מחשבת עם).

כיבוד אב רשע

תמה רבנו לשיטות דאם אביו רשע הוא פטור מכיבוד אב ואם, דלכאן לפי משמעות של החי אדם שהחיוב כיבוד אב ואם הוא חיוב של בין אדם לחבירו לאביו מולידו, אי"כ מה אכפ"ל דהוא רשע, הרי זה כמו כל חיוב ממון שלא נאמר שאם אדם רשע לא חיבים להחזיר לו וצ"ע. (מפי הרה"ג ר' מיכאל שפירא שליט"א)

מהו החלק הקשה ביותר במצוות כיבוד אב ואם

שח הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל (בכינוס הנ"ל): מובא בספר חיי אדם (חלק א' כלל ס"ז) כתב וז"ל: הכבוד הוא במחשבה ובמעשה ובדיבור, במחשבה כדכתיב "נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ד' יכבד" והיינו לכבד במחשבה. דאין לומר שכלביו ובעיניו הם נבזים רק שמכבד אותם בדברים, א"כ הם שווים בעיניו כמוהו, שהרי גם הוא כנבזה בעיניו, אלא ע"כ דר"ל שמכבדם בליבו שהם חשובים בעיניו ובלבו דהיינו שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שיהיו בעיניו שאר בני אדם אינם חשובים כלל, וזהו עיקר כיבוד, שאם לא כן הכתיב "בפיו ובשפתיו כיבדונו ולבו רחם ממני", עכ"ל.

ושמעתי מהגאון הגדול ראי"ל שטינמן שליט"א **שחלק זה הוא עיקר הקושי בכיבוד אב ואם**.

האם יש "כיבוד אב" בדבר שאינו שימוש לאביו אלא הוא רק ככבוד לו

שאלה: האם אדם צריך לכבד את אביו גם בדבר שאינו שימוש, אלא רק כבוד לו, כמו למשל שאבא רוצה שבנו יבוא למקום מסוים משום שבזה מכבדו?

תשובה: מסתמא כן, והראיה שכתוב בירושלמי בפאה (פ"א מ"ד) שר"ט אמו היתה רוצה לשתות מהמים שהיה רוחץ בהם את רגליו ולא הניח לה, והיא באה לחכמים לטעון עליו והשיבה לחכמים דאינו מכבדה משום שאינו מניח לה לשתות מהמים. ואמרו לו חכמים מכיון שזה רצונה חייב אף ששם אינו שימוש לאמא. אלא זה רק קיום רצונה. (אפיקי איל)

גדר חיוב כיבוד אב בדבר שקשה לו, וקשה לביתו

שאלה: האם אבא שרוצה שבנו הנשוי יבוא אליו לכל ימי החג עם משפחתו האם חייב לקיים רצון אביו?

תשובה: אם מדובר על אבא רגיל ובן רגיל חייב. אלא שע"פ רוב האשה לא רוצה, ואם היא לא רוצה זה ענין של "שלום בית" ושלום בית דוחה כיבוד אב, "שלום בית" דוחה כמעט את כל התורה כולה.

שאלה: מה הטעם "ששלום בית" דוחה מצוות עשה? תשובה: כמו שהתירו "למחוק את השם" בשביל "שלום בית", כ"ש שהתירו בשביל זה שלא לכבד את אביו. [א"ה וראה רמב"ם סוף הלכות חנוכה] והוסיף רבנו שליט"א במק"א: זה לא טוב שאדם לאחר שהבן שלו התחתן הוא מתערב לו, ובדרך כלל אחרי החתונה הבן כבר בסדר, וע"פ רוב האמא מתערבת סתם, וזה הורס "שלום בית". (שם)

כיבוד אב ואם עד היכן הם

סיפרו לרבנו מעשה שהיה עם הסטיפלער, שאחד בא לשואלו שיש לו אמא קשה, ורוצה שיתקשר אליה בטלפון כל יום האם מחוייב לעשות זאת ואמר לו שאינו מחוייב.

והעיר רבנו דצ"ע בזה שהרי אם היו נותנים לו כל יום סכום כסף גדול היה עושה זאת אלא מה זה קשה ולא כל אחד יכול, החזו"א למשל היה מכבד את אמו, וכל יום היה הולך לבקרה במשך חצי שעה אפילו על חשבון הלימוד, והם לא דיברו על רמב"ם. (שם)

כיבוד אב ואם עד היכן

מעשה שהיה שבא אדם לשאול שאמו נהיתה "משוגעת" ודורשת דרישות לכבדה בדברים שאינו יכול לעמוד בהם? ואמרת לי, שכתוב בירושלמי הנ"ל שגם אמו של ר"ט היתה משוגעת שרצתה לשתות מהמים של רגלי בנה, ומשמע שגם בדבר הזה יש ענין של כיבוד אב ואם, וכן משמע מהסוגיות שם, עכ"פ זה בעיה גדולה. (שם)

להעיר לאביו

שאלה: האם על דבר "שמזיק לאבא" מותר להעיר לו תשובה: אם זה מסוכן כן, ואם לא אלא רק מזיק קצת כמו "סיגריה" לא.

שאלה: אחד שנסע ברכב ביחד עם אביו ואביו היה הנהג והאבא נרדם, והבן נתן סתירה לאביו להעירו האם זה טוב? תשובה: שם זה סכנת נפשות, ולכן עשה טוב שהרי לא היה לו ברירה להינצל אלא ע"י שנתן

יום היארציט של הגה"צ רבי זאב [-ועלוול] ב"ר אברהם אידלמן זצ"ל נלב"ע ו' טבת תש"ס

כפי שכבר הבאנו בגליונות פר' ויגש תשע"ד- תשע"ה אודות הידידות העמוקה שהיתה בין ר' זאב ליבדלחט"א רבנו, ונביא כאן ענינים נוספים.

במקהלה בבריסק

בבריסק היה חזן שהיה לו קול מאוד יפה והיו לו ניגונים יפים, והבעלי בתים מאוד אהבו אותו, וכשהיה עובר בשוק היה שרים את הניגונים שלו בפניו, אותו חזן הלחין שיר על המשנה בסוף פרק במה מדליקין 'שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערביתם הדליק את הנר' וכולם היו שרים את זה. מי שהיה הולך ברחוב ביום שישי בימות הקיץ כשהחלונות היו פתוחים היה שומע כמעט מכל בית איך שהיו מנגנים את הניגון הזה.

אבל הגרי"ז לא היה מרוצה ממנו, לפי שהוא רצה להעמיד מקהלה של ילדים על מדריגות הארון קודש, והרב לא הסכים, פעם הרב התפלל בבית כנסת והחזן העמיד את המקהלה שישירו עמו. והרב בא ואמר להם לרדת וירדו, אבל הציבור אמרו להם שיעלו שוב ועלו, כך היה כמה פעמים עד שהנשים צעקו מהעזרת נשים שישמעו למה שהרב אומר.

בסופו של דבר עזב החזן את בריסק למקום אחר, כי למה לו לעבוד במקום שהרב מתנגד לו.

בין חברי המקהלה היה ר' וועלוול כשהיה נער [כבן י"ג] שהיה לו קול נעים, (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' ר')

לא לגעת במזוזות

אדם אחד נכנס לרבנו ושאל שיש לו מזוזות יקרות ועובר דירה מה יעשה, ורבנו נתן לו עיצה כיצד יהיה אפשר להוריד את המזוזות בלי פקפוק. וסיפר רבנו ששמע מהגרי"צ ר' וולוול שהגרי"ז סיפר לו שאחרי נשואיו התגורר בדירה שכורה והיו לו שם מזוזות מאד מהודרות, וכשעבר דירה רצה לקחת את המזוזות היקרות שלו ושאל את הבעה"ב שנכנס לגור אחריו אם הוא מוריד את המזוזות וקובע מזוזות שלו? והלה אמר מדוע להוריד אם זה טוב עבור הבן של הרב ודאי יהיו טובות גם עבורי, והגר"ח אמר לו: **עם מזוזות לא מתחילים ותשאר לו אותם.** (אעלה בתמר מתורת בריסק עמוד כ"ו)

במנין אצל רבנו

הגר"ז היה מתפלל עם רבנו במנין ותיקין הרבה שנים, ונביא כאן מרשימותיו של הרב אהרן ניב שליט"א שהיה לוקח את רבנו במכוניתו מידי יום ביומו לתפילה.

כמה שנים נסע עמנו ר' זאב בתשעה באב לאחר שחרית לבית החיים. לבקשת רבנו יבדלחט"א היינו נוסעים מביהכ"נ ישר לפתח בית החיים ברח' חזו"א, ולא נכנסים אלא נשארים בתוך המכונית, כשרואים את המצבות דרך חלון המכונית כשהמכונית עומדת מחוץ לשער. ולאחר כחצי דקה של המתנה נוסעים לבית רבנו שליט"א.

באחת השנים שנסענו כנ"ל, הצטרף אלינו אברך ששאל בדרך את ר"ז איך אפשר להגיע להרגש של אבלות וצער כראוי בת"ב. וענה לו ר"ז מי שמתבונן מרגיש. והיה ניכר שהוא ז"ל אוחז בזה, שמרגיש מאד האבלות על החורבן [א"ה] ושמענו כמה פעמים מרבנו יבדלחט"א שהיה מתלונן על עצמו בהקשר זה "הלב קשה כמו אבן..."

הידור

כשאירע שהיה ר"ז עובר בביהכ"נ בסמוך למקום מושבו של רבנו ראיתי שהיה רבנו עושה לו "הידור" (מתרומם קצת ממושבם וחוזר לשבת).

גלות

פעם הוצרך ר"ז לנסוע לארה"ב עם רעייתו להשתדלות רפואית בגין מחלתה. ואמר רבנו שפעם צדיקים היו מקבלים על עצמם גלות. זה עושה תיקונים גדולים, כפרת עוונות, להם עצמם ולכל הדור. היום אנחנו חלשים מדי בשביל זה, לקבל על עצמנו ביוזמתנו, אז לפעמים הקדוש ברוך הוא מגלגל גלות על צדיק באופן הזה.

תענית דיבור

סיפר רבנו שר"ז עשה עשרות שנים תענית דיבור יומיים בשבוע, ביום חמישי ובש"ק, וכן מר"ח אלול עד יוה"כ פ. ואמר רבנו בהתפעלות: נמצא ששליש מהחיים הוא בתענית דיבור.

אין אנשים כאלו

פעם עבר ר' זאב בעת שדיבר רבנו עם קבוצת בחורים, הראה להם רבנו את ר' זאב ואמר להם 'תסתכלו על פניו אין הרבה אנשים כאלו בדור שלנו. (מפי א' הנוכחים)

פרשת זכור

[ט' אדר תשנ"ד] אתמול בשבת בקריאת פ' זכור קראו, על פי בקשת רבנו, את התיבות "את זכר" פעמיים, ולא כפלו את כל הפסוק. ואחרי התפילה הוציאו ס"ת וקראו לר"ז אידלמן שוב את פרשת זכור עם כפילת הפסוק האחרון. והסביר היום רבנו [אחרי שרצ"כ שאלו על כך] שמעיקר הדין בכלל לא מעבד אם קורין "זכר" בצירה או בסגול, אבל בתור הידור לכתחילה אומרים את שניהם. [וסיפר שהגר"ח מואלוצ'ין סיפר שהוא שמע את הגר"א קורא בצירה ושמע שאחרים אמרו שהגר"א אומר בסגול, או להיפך, ולכן הנהיגו לקרוא את שניהם לצאת ידי הכל.] אבל א"צ לכפול הפסוק. רק שר"ז אידלמן רצה שיכפלו הפסוק [ולא ידע ר' את טעמו]. אז בשנים שעברו כפלו הפסוק. אבל אני, הוסיף רבנו, אמרתי שיותר טוב שלא לכפול הפסוק, לפי מה שר' חיים בריסקער כותב, שאם כבר יצא ידי המצוה לא מועיל הידור שעושה אח"כ. לדוגמא אם יש שני אתרוגים אחד מהודר מאד אבל ספק מורכב, והשני פחות מהודר אבל כשר ובודאי אינו מורכב, אם כן עדיף שיטול תחילה המהודר, שאם יהפוך הרי יצא כבר ידי המצוה, ומה יועיל שיטול עתה את ההידור. והוא הדין הכא, דאם משלים הפסוק הרי קיים המצוה ממה נפשך ומה יועיל עתה ההידור. ושאל רצ"כ האם מותר להוציא ס"ת לצורך קריאה כפי שעשו לאחר התפילה. וא' רבנו אה"נ והסביר שליחיד מותר להוציא ס"ת ללמוד מתוכו. אבל בציבור תיקנו שלא להוציא ס"ת אלא לקרוא בברכה. והקשה רצ"כ הא יש מקומות שמוציאים ס"ת לקרוא לנשים וא' רבנו אה"נ זה לא בסדר. אבל מיד הוסיף אולי אם יש שם רק ציבור של נשים לא מיקרי ציבור אלא יחיד ומותר. [אבל רצ"כ סיפר שבביכ"נ אחד היו מוציאים ס"ת לנשים ובא הדבר לפני הגר"נ קרליץ שליט"א ואסר.]

לשנה אחרת אחר כשפנה הגה"צ רבי זאב אידלמן זצ"ל לבעל קורא הרה"ג ר' נחום גליק שליט"א וביקש ממנו שיחזור על כל הפסוק, ושאל ר' נחום את רבנו מה לעשות, ואמר לו הרי ר' שמחה זעליג זצ"ל בבריסק היה קורא זכר זכר ולא היה חוזר את כל הפסוק, [וגם יש לו בזה טעם וכדעיל] אולם אמר רבנו לר' נחום, תקרא איך שר' זאב רוצה, כדי שהוא יהיה מרוצה. והציע ר' נחום לרבנו פשרה שהוא יקרא זכר זכר, ואח"כ יקרא את כל הפסוק פעמיים, וענה לו אם ר' זאב יהי מרוצה אני מסכים, ואם לאו תעשה כמו שהוא מבקש.

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שליט"א

זאת חנוכה...

בשבח והודי' לבורא עולם פותח רבינו הבוקר, על שזכינו לקיים את שמונת ימי החנוכה, ומיידל בתפילה ובברכה לכל ישראל שנוצה בולנו בן לשנה הבעל"ט.
 כמו בן לאחר שעלה לתורה היום בירך את כל ישראל שיתברכו בכל מילי דמיטב.
 ובמוצש'ק ליל ר"ח לאחר ההדלקה אמר 'אָלֶלֶע יִידֶן זָאָלֶלן גַּעַבֶענשֶׁט וְנוֹעֲרִין מִיט אַגוט חודש און אַגוט יָאָהר, חוץ פֿון דִּי מַתְיָוִינִים...'. שכל היהודים יתברכו בחודש טוב ושנה טובה, חוץ מהמתיוונים...

אין לנו אלא להודות בכל לב לבוראינו ית"ש, על שזכינו בכל זה, אילו פינו מלא שירה כים וכו', וכולנו נזעק לפניו ית"ש - כאשר עד הנה עזרנו רחמיק ולא עזבונו חסדיך, נא אל תטשינו ה' אלוקינו לנצח.

במה מתחזקין...

שאל א' מהנינים היקרים שיחי' את רבינו במה צריך להתחזק בימי החנוכה, והשיב לו רבינו -
"ללמוד הרבה תורה" גמרא, רש"י, תוס'.

אין שמירה בתורה!

בימים טרופים אלו, אשר כמעט בכל יום מנסים בני ישמעאל לעשות פיגועים רח"ל, ובעוה"ר הרבה פעמים הצליחו לרצוח יהודים יקרים הי"ד.
 ואומר רבינו דמצד אחד עלינו לראות האין שזה רק נסים, נסים, ונסים, כמו שרואים בכל פעם שהקב"ה שולח את שלוחיו להיות במקום "בדיוק באותו רגע" ועי"ז יש הצלה גדולה שלא יצליחו ח"ו לבצע זממם להרבות נפגעים ח"ו, וזה הכל השגחה פרטית!
 אך מצד שני אומר רבינו שיש להימנע מלצאת לטיולים [בבתי ספר וכדו'] אף למקומות רגועים שאינם מועדים, ולכאורה אין חשש, בכל זאת חז"ל אומרים **"השטן מקטרג בשעת הסכנה"** ותקופה זאת נחשבת **"לשעת הסכנה"** ה' ירחם.
 ובעיקר מזרז רבינו להתחזק בתורה, שהיא השמירה הגדולה ביותר. והוסיף רבינו היום שגם **"החזקת תורה"** בכוחה להגן, וזה כאשר נשאל על אחד שהולך במקום סכנה, ורוצים לעשות איזה דבר כדי שיהי' לו לשמירה להינצל מכל פגע, ושאלו להיכן ראוי לתת צדקה לזכות זה, והשיב רבינו **"לישיבות..."**

ונא אל תצריכנו...

כאשר מיד ה' היתה זאת שבימי החנוכה נחלש רבינו מעט, והי' קשה לו לצאת לשיבותיו הקדושות, ולשאר מקומות התורה, כמדי שנה, אך מקום אחד זכה מן שמיא, שהצליח רבינו לבוא לשם, והוא מסיבת חנוכה של אלפי האברכים שע"י רשת הכוללים 'יש שבר' באה ליך' בראשות ידידנו המופלג הרה"ג ר' אלחנן ויסבורד שליט"א, אשרי חלקו וחלקם. ובהיות שיודע רבינו את גודל דחקם, ושהם לומדים בכל עוז על אף הקשיים הגדולים, בירכם בחום -
 דַּעַר אַיִיבֶרשטֶעַר זָאָלֶל הָעֶלְפִין, אָלֶלֶע זָאָלֶלִין זוֹכֶה זַיִן, זַיִן זָאָלֶלִין נִישֶׁט דַּאָרפִין אַנקומֶען צו קיין איינעם. - הקב"ה יעזור שכולם יזכו שלא יצטרכו להגיע לאף אחד, היינו לבריות.
 והרבה מאד עמל משקיע רבינו, בעשרות שנים האחרונות בפרט, כיצד לעזור לעמלי התורה, ומעודד לפתוח כוללים, בכל מקום ובכל פינה. וכן את נושאי העול הכבד על כתפיהם, מחזק ומעודד בכל עת, לא לחוש מטירחא ובזיונות וכו' כדי להשיג כסף לאברכים, כי שכר עצום מחכה להם. כפי שכתב הגר"א בביאורו על משלי, בפסוק חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה, פירש דמיירי במחזיקי התורה, שהם צריכים חיזוק מיוחד ע"ש.

ויתור על מצוה כדי לזכות את חבירו

שאל הגאון רבי יהודה ארי' דינר שליט"א כשיש בבית כנסת אחד שני כהנים, ובבית כנסת אחר אין כהנים בכלל, אם ראוי שכהן אחד ילך לברך בבהכנ"ס השני, כדי לברכם, או שלא כדאי שיפסיד מצוה דאורייתא שהיא רק בשני כהנים, כדי שתהי' להם ברכה.

ורצה הגאון הנ"ל להביא מעין ראיה ממש"כ המ"ב בהל' חנוכה תרע"א סק"ו, דאם יש לו שמן בצמצום על כל השמנה ימים ולחבירו אין כלום, מוטב שידליק בכל לילה אחד, ויתן גם לחבירו. הרי דעדיף לוותר על הידור מצוה שלו בשביל מצוה של חבירו, וא"כ י"ל דה"ה הכא לענין ברכת כהנים. ואמר רבינו שאין להוכיח מזה, שאומרים לו לוותר רק על דין מהדרינן, לגבי ברכת כהנים שהוא מפסיד מצוה דאורייתא.

אך לגופה של שאלה אמר רבינו דעדיף שיברך כל כהן בבית כנסת אחר, כדי שיהי' לכולם לכל הפחות ברכת כהנים דרבנן. וכן בהזדמנות אחרת אמר על שאלה כגון דא, דלברך את ישראל, יש בזה ג"כ "זיכוי הרבים".

חלב – קל' חבישול

במה שהובא בגליון הקודם בענין לתת חלב בכלי שני בשבת, האירני הרה"ג ר' ארי' אלישיב שליט"א נכדו המסור של מרן פוסק הדור מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל כי סבו היה חושש לכך, ולכן הי' מקפיד לבשל את החלב בחיטוי גמור מערב שבת.

להכניס תחת כנפי השכינה...

ידוע ומפורסם כמה שמשקיע רבינו בנושא החינוך על טהרת הקודש לילדים ממשפחות הרחוקות מתורה ומצות, ולפני כשמונה עשרה שנה נסע רבינו עם כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א לארצות הברית במטרה לייסד לבנות ולהחזיק בתי ספר לילדים אלו, ונוסד למטרה זו הארגון הנפלא "נתיבות משה" על שם הרב משה שערר ז"ל יו"ר אגודת ישראל בארה"ב. ולראש ומנהל נבחר ידידנו המסור בלב ונפש לרבינו ה"ה הרב צבי בוימל שליט"א, שבעוד טרם הנסיעה, כבר שהה בארה"ב כמה חודשים כדי לארגן ולהכין את בואו של רבינו עם האדמו"ר שליט"א לארה"ב, אשרי חלקו.

אך כדי שיוכלו להגיע כל הילדים ובפרט מהמקומות הרחוקים שאין שם בתי ספר ראויים, מוכרחים הסעות בכמויות ענק, כאלף אוטובוסים ליום! ולשם כך הוקם "קרן ההסעות" שע"י החינוך עצמאי. אבל הזעקה הגדולה "כסף מנלן?" עומדת בשיאה, בפרט כשמדובר במערך ענק שכזה.

ולפני כשנה וחצי כשהגיעו מים עד נפש, באו מנהלי בתי הספר אצל רבינו בדמעות, מה יהיה? הרי אם אין הסעות, אין חינוך! ח"ו. ואמר להם רבינו דבר ראשון צריך להתפלל, ותוך כדי התחיל לומר ביחד עם המנהלים תהלים עם כל הלב, והיה המחזה מרגש ביותר. ומאז מנסים לסחוב את עגלת הענק עם הקושי האדיר של חוסר ממון.

ולצורך זה נתאספו היום "זאת חנוכה" מאות רבות של ילדים יקרים – תינוקות של בית רבן, מהרבה בתי ספר, ובראשם רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א ומרן שר התורה שליט"א, להתפלל על כל התורמים והמסייעים ל"קרן ההסעות", והיה המעמד נפלא מאד.

ולאחר אמירת פרקי תהלים בצוותא, כשלפני התיבה עוכר הגאון הצדיק המקובל רבי יעקב הלל שליט"א, בירך רבינו במלים ספורות את כל התורמים לקרן.

וכה היו דבריו

יתברכו כל אלה שתמכו ותומכים להביא את הילדים, להכניס אותם תחת כנפי השכינה, הקב"ה יעזור להם.

אשרי עין ראתה, כה יתן ה' וכה יוסיף בבריאות שלימה, עד ביאת משיח צדקנו בב"א

ואסיים בדבר נפלא שאמר מרן שר התורה שליט"א בימים האחרונים והסכים לזה רבינו. דאיתא במדרש עה"פ מי הקדימני ואשלם, מי נתן שכר סופרים ולא נתתי לו בן. והיינו דעל ידי שאדם משלם שכר למלמד כדי שילמד עם ילד אחר תורה, הוא זוכה ג"כ לחבוק בן בעצמו. [ועצה זו שמענו מרבינו שנתן לחשוכי בנים, וזכו להיפקד בס"ד]. ועל דרך זה הסכימו רבותינו פה אחד, כי גם התורם ל"קרן ההסעות" שע"י מתאפשר לילדים לבוא ללמוד תורה, הרי זה כמשלם שכר סופרים, ובעבור זה יזכה לבנים, ובכלל זה ממילא נכלל ג"כ שיזכו לזיווג. ובירך רבינו שכל התורמים לקרן ההסעות יזכו לזיווגים ולילדים, אכ"ר.

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 97 * ויגש תשע"ו

ויבך על צואריו עוד (מו, כט)
אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע (רש"י)

זמן קריאת שמע

מבואר בשו"ע דעד סוף זמן ג' שעות הוא קולא במצות ק"ש, אבל עיקר מצות ק"ש הוא עד הנץ החמה. והנה דעת המג"א דמונין אלו הג' שעות מזמן עלות השחר, ודעת הגר"א משעת הנץ החמה. וסיים המ"ב דלענין לכתחילה אין נפקא מינה בזה דבלא"ה אסור לאחר [מזמן הנץ החמה]. וכיון שכן הרי הדבר נוגע לדאורייתא.

ומכיון דעיקר זמן קיום מצות ק"ש לכתחילה הוא כותיקין וכנ"ל, והזמן של ג' שעות הוא בדיעבד וקולא במצות ק"ש, אם כן אלו הקובעים עצמם לקרוא ק"ש בתוך הג' שעות הרי הם מקיימים מצות ק"ש בדיעבד ומקילים במצוה זו, ובפרט במצוה שיש בה קבלת עול מלכות שמים, וכל שכן שאין לעשות קולא נוספת על קולא זו בדבר שנוגע לדאורייתא, וכי מי יהי' לכתחילה ללבוש תפילין או לקבוע מזוזות לפתחו באופן שאינו יוצא ידי חובת המצוה לפי כל הדעות.

והן אמנם דכאשר באה לפני החכם שאלה כגון בענין חולי או צורך גדול או הפסד מרובה וכדו', לפעמים ההכרעה היא לסמוך על הפוסקים המקילים ואף בדאורייתא, מ"מ כאשר הדבר נוגע לכך שאדם קובע את עצמו לכתחילה לסמוך על המקילין, ובפרט ציבור, בודאי שאין זו דרך התורה, ויש עליהם לחוש בדבר שנוגע לדאורייתא.

ובודאי שאין לקבוע ולהנהיג לכתחילה מניינים שקוראים בהם ק"ש אחר זמן המג"א. ובמס' פסחים (ס"ד. תנן, הפסח נשחט בשלש כתות [מצוה ליחלק לשלש כתות זו אחר זו, רש"י] ובגמ' (ס"ה. תנא, היא [כת שלישית] נקראת כת עצלנית, ופריך, והא לא סגי דלאו הכי [דמצוה לשלש כתות, רש"י]) מאי הוי להו למיעבד, ומשני, אפ"ה איבעי להו לזרוזי נפשייהו [להיות מן הראשונים, רש"י].

והנה ה"כת העצלנית" – מקיימים המצוה בעיקר זמנה של מצות קרבן פסח, וגם על כרחם היו צריכים להתחלק לג' כתות מ"מ כיון שלא הזדרזו להיות מן הראשונים מיקרו "כת עצלנית", כל שכן במצות ק"ש דשחרית דעיקר מצותה הוא כותיקין, א"כ הקובעים עצמם לקרוא ק"ש בזמן שהוא פלוגתא אם יוצא ידי חובתו בדיעבד, יש בזה מן העזות והחוצפה כלפי שמיא, ובפרט במצוה דאורייתא, ובפרט במצוה שעניינה הוא קבלת עול מלכות שמים.

ובודאי שהקובע עצמו לכתחילה כך אינו נקרא "מדקדק במצוות".

במס' אבות (פ"ג מ"ג) תנן, רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקריעת שמע. ופירש רבינו יונה שם וז"ל, הזהיר על קריאת שמע יותר מבתפלה מפני שזמן התפלה גדול ורחב שהוא עד ארבע שעות וזמן קריאת שמע קצר, ומכוון עם הנץ החמה כותיקין, וזהו לשון הוי זהיר כי צריך זהירות גדולה, עכ"ל.

סיפר רבינו שליט"א שמרן החזו"א זללה"ה אמר, דמה שלפעמים הורה לגבי זמן ק"ש של שחרית להתיר לסמוך בזה על דעת הגר"א, הוא רק כשזה שעת הדחק [ונתן איזה ציור מה נחשב שעת הדחק לענין זה]. (חוט שני הל' ק"ש)

שח חתנא דבי נשיאה הגאון רבי מנחם מנדל לובין שליט"א: "רבינו כמעט ואינו מוכיח, אך בדידי הוה עובדא שהוכיח אותי. היה זה כאשר ראה אותי בשבת עטוף בטלית, במקום שהתפללו שחרית לפי זמן קריאת שמע של הגר"א. אמנם באתי רק למוסף, אך רבינו חשב שהתפללתי שם גם שחרית. הוא שאל בפליאה בנימת תוכחה: "האם התפללת פה?!"

לרבינו כואבת מאוד העובדה שמקילים בזמן קריאת שמע שלא כפי דעת המגן אברהם. הוא רגיל לומר: "האם גם בתפילין לא היו מחמירים, אילו היתה דעת המגן אברהם להחמיר?". (הליכות שני)

ק"ש קודם התפילה כשיאחר את הזמן

בביאור הלכה (סי' מ"ו סעיף ט', ד"ה ויציא) כתב וז"ל: דאפילו אם הוא משער שהציבור לא יעברו זמן קריעת שמע דהנץ אך הוא ירא שיעברו זמן קריאת שמע לפי החשבון שמוחשבין מעמוד השחר, יכוין לצאת עתה (בקריאת שמע שלפני התפילה) ידי קריאת שמע, ע"כ.

ולכן הרואה שהשעה קרובה לסוף זמן קריאת שמע להמג"א ראוי שיקרא קריאת שמע מיד בלא ברכותיה. ואין נוהגין לעשות תנאי שאם עיקר זמנה כהמג"א יוצא בזה שקורא עתה ידי חובת קריאת שמע ואם לאו הרי הוא כקורא בתורה (כדי שלא להכנס בחששות של ברירה, חזו"א עיי"ש). (חוט שני הל' ק"ש)

דיני תענית

ממון פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

חתן וכלה האם יתענו

שאלה: חתן וכלה בתוך ימי השבע ברכות שלהם, האם צריכים להתענות?
תשובה: צריכים לצום כמו כולם. ורק לגבי תענית נדחה מבואר שאי"צ להתענות.

דיני חולה מעוברים ומניקות

מעוברת

שאלה: אשה מעוברת האם צריכה להתענות בעשרה בטבת?
תשובה: כתב הרמ"א שנוהגין להתענות, אמנם בזמנינו שהרבה מעוברות חלשות יש לשאול לחכם.

מינקת חלקית

שאלה: אשה שמניקה באופן חלקי, דהיינו שהתינוק ניזון גם מדברים אחרים, האם צרכה להתענות?
תשובה: מרן החזו"א זצ"ל הורה שגם אם מניקה רק באופן חלקי, דהיינו שהתינוק אוכל דברים אחרים בנוסף לחלב אמו, לא תתענה. אמנם כל זה דוקא אם חלב אמו הוא חלק חשוב במאכלו.

גדר חולה

שאלה: מה הוא גדר חולה שאין צריך להתענות בצומות אלו?
תשובה: כל חולה שנפל למשכב אי"צ להתענות [ואפילו בכאבי עינים צידד הביאה"ל להקל].

לקיחת תרופה עם מים

שאלה: מי שאינו בגדר 'חולה' אך צריך לקחת תרופה בתענית, ואם לא יקח התרופה זה יזיק לבריאותו באיזה אופן יבלע התרופה והאם יכול לבלוע התרופה עם מעט מים?

תשובה: בסירוף: אם התרופה מרה מותר לבולעה בלא מים, ואם יש בה מתיקות יערב בה דבר מר וישתה. בכדורים: לכתחילה יבלע בלי מים, ואם אינו יכול לבלוע בלי מים יבלע עם מים מרים או שימיס את הכדור במים ואז יהיו המים מרים, וישתה. ואם אי אפשר באופנים הנ"ל מותר ליטול את הכדור עם מעט מים שצריך לצורך הבליעה.

חולה שהבריא

שאלה: מי שהיה בגדר חולה והותר לו לאכול, ובאמצע התענית מרגיש יותר טוב ויש בכוחו להתענות מאמצע היום, האם יתענה מה שיכול?
תשובה: מעיקר הדין לא חל עליו חיוב תענית ומותר לו להמשיך לאכול, ומ"מ יש לו להמנע מאכילה כדי להשתתף עם צער הציבור.

ויה"ר שיקויים בנו הפסוק **"כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו"**

יומא דהילולא הגאון רבי פנחס שרייבר זצוק"ל נלב"ע ד' טבת תש"ע מתוך דברי ההספד של מרן הגאב"ד שליט"א

איתא במדרש איכה קשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר מחורבן בית המקדש, שבחורבן כתוב ותרד פלאים ואילו בסילוקן של צדיקים כתוב הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וגו'. ובגמ' בר"ה יח: כתוב ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. והנה עצם הדבר שהסתלקות צדיק הוא כשריפת בית המקדש, הביאור בזה שכשנלקח צדיק מהעולם מתמעט עבודת ה' בעולם ומתמעט קדושה בעולם, ולכן זה קשה לפני הקב"ה שצריך לסלק צדיק כחורבן בית המקדש. אבל במדרש כתוב יותר, שהוא קשה יותר מחורבן ביהמ"ק.

ואפשר לבאר דברי הגמ' והמדרש שמדובר כאן על שני חלקים, עצם הדבר שלוקחים צדיק זה כחורבן ביהמ"ק, ואפילו אילו יקום אח"כ בחזרה ולא יחסר תועלתו לעולם, מ"מ עצם הסתלקותו היא כחורבן ביהמ"ק, אבל יש דבר גרוע מזה, והוא ההפסד שנשאר לעולם שהוא לא דבר חד פעמי אלא הפסד שנמשך לזמן, וזה היותר מחורבן ביהמ"ק.

והנה איתא בגמ' שרב אמר לרב שמואל בר שילת אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא, דהיינו ששם אני עומד, ויש בזה הרבה פירושים בכוונת הגמ' "דהתם קאימנא", אבל בפשטות אפשר לפרש, שידוע שהאדם בעוה"ז נקרא "הולך", והגר"א מפרש על הפסוק במשלי (טו, כד) "ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה" שהאדם שלא משתדל לעלות ממילא הוא יורד, אבל המלאכים הם עומדים כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ואם אדם מסתלק מן העולם וגמור לעשות מצוות מאז הוא נהיה "עומד" אבל אם הוא העמיד תלמידים שלמדו ממעשיו וממשיכים ללכת בדרכיו אז הוא נחשב "הולך" גם לאחר פטירתו, וכל תלמיד מרבה בזה ע"י המעשים שלו. וזהו מה שאמרו במדרש שכשתלמיד חכם מעמיד תלמידים שהולכים בדרכיו אז בשעה שמסתלק אז זה מכה של "הפלא ופלא", כיון שזה חסר להם, אבל מצד שני ע"י התלמידים שחינך לתורה ומצוות שממשיכים בדרכו הוא נשאר מהלך גם לאחר שנלקח מן העולם. אבל אם לא לומדים ממעשיו ולא ממשיכים בדרכיו אז ההפסד הוא הרבה יותר גדול והוא יותר מחורבן ביהמ"ק.

כשמספידים אדם שכל ימיו, מזמן שאני הכרתי אותו, לא היה לו שום ענין אחר חוץ מלימוד התורה, זה היה המציאות שלו, וזה מחייב את כל אחד להתבונן איך צריך להיות דמות אדם, לדקדק בכל הלכה, מה שכתוב בכל פרט לדעת ללמוד ולקיים.

היינו ביחד ביסוד בית הדין לפני עשרות שנים, ואני יכול להגיד עליו, הישרות שלו, הרצינות שלו בכל דבר, "נעמת לי מאוד", זה דבר מיוחד. חוץ מאבידת הכלל שנאבד אדם גדול מישראל יש כאן אבידה פרטית למי שהיו קרובים אליו שמרגישים שאבדנו.

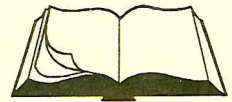
התכלית של ההספד הוא שכל אחד יזכר וילמד ממה שלמד ממנו וילך בזה, זה העיקר של אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא ואם מתחממים אז עושים אותו ל"הולך" שעולה מעלה מעלה. (הלכתא מבי דינא)

הגליון יוצא לע"נ הרב שמואל הופמן זצ"ל נלב"ע ה' טבת ת.נ.צ.ב.ה

מִי יֵם הַיָּם

יֵאֵין לוֹ לַהֲקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֲלָא אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל הַלֵּכָה בִּלְבַד (בְּרֻכּוֹת ח').

סבת תשע"ו

מדיני עשרה בטבת, ושאלות המצוות

גליון 277

ההלכות נפרכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"ד "דברי שיר" ב"ב

שבת - ואכל או ברך על אוכל

אם טעה ושכח שהיום צום ואכל, אסור לו להמשיך לאכול, שמי שאכל שום יחזור ויאכל שום? (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק ג') אם כבר ברך על דבר מאכל - אסור לו לאכול ממנו, אלא יאמר מיד "ברוך שם וגו'" ("שערי תשובה" סי' תקס"ח ס"ק א').

מי שבטעות אכל או שתה ביום התענית צריך לגמור התענית וא"צ להתענות ביום אחר, אא"כ כוונתו לכפרה (וכן איתא במהרי"ל שצוה לאחד להתענות אח"כ לכפרה), (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק ח').

אמירת "עננו"

חולה שאוכל ביום התענית לא יאמר "עננו" ("ביאור הלכה" סי' תקס"ה, ד"ה בין יחיד).

מי שאכל בשוגג, יכול לומר "עננו", מכיוון שהוא חייב עדיין לצום, ויאמר "ביום צום התענית הזה". (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק ג'). ועי' שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' אות ד'. שמיישב הסתירה בזה.

קטן שאינו צם לא יאמר "עננו" במנחה. (דגם גדול אינו אומר "עננו" אם אינו צם, ולא שייך בזה חינוך, שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' קל"א). אמר "עננו" ב"שמע קולנו", וטעה וסיים "ברוך וכו'" העונה בעת צרה במקום לסיים ברכת "שמע קולנו" - אם נזכר תוכיד, יכול לומר מיד "שומע תפילה" (שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' קל"ב) - אם נזכר לאחר כ"ד, יחזור ויאמר "כי אתה שומע וכו'" ("ביאור הלכה" סי' קי"ט ס"ג ד"ה "אם דילג").

כשאין עשרה מתענים

אם אין עשרה שמתענים - אין לומר "עננו" בחזרת השי"ץ אחר ברכת "גואל ישראל". ויש סוברים, שמספיק שיש שבעה מתענים בתענית ציבור, (והשאר אנוסים כגון: שהם חולים) כדי לקבוע ברכת "עננו" אחר "גואל ישראל" (שו"ע סי' תקס"ו ס"ג, ומשנ"ב ס"ק י"ד).

ה"פרי מגדים" (סי' תקס"ו) מסתפק, אם במקום שאין בו עשרה מתענים, יש לומר "עננו" בחזרת השי"ץ ב"שומע תפילה", או לא לאמרו כלל? אבל ה"משנ"ב (ס"ק י"ג) כתב דמשמע מתשובת הרשב"א וכן מהגהות הגר"א מבואר שעדיף שיאמרו לפחות ב"שומע תפילה" (בלי סיום הברכה, כמובן) כיוון שהוא תענית ציבור.

החזן

אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, צריך שגם החזן יהיה בין המתענים, כדי שיוכל לומר ברכת "עננו" (סי' תקס"ו ס"ה). ואם אין חזן אחר כתב הט"ז שאין לומר חזרת השי"ץ כלל. אולם עיין ב"שערי הציון" (שם ס"ק י"ט) שתמה עליו, מהיכיל יתני לומר וכתב דעכ"פ עדיף לחזור חזרת השי"ץ ויזכיר "עננו" ב"שומע תפילה".

חולה שצריך לאכול, אינו יכול להיות שייך בתענית ציבור (שם סעיף ה'), אך אם הוא נוטל רק כדורים או תרופה מרה, הוא נחשב לצם. ("ביאור היטב" סי' תקס"ו ס"ק ז') וכן אם אכל רק פחות מכשיעור, נחשב לצם. ואפילו עשה כן כמה פעמים (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

בתענית ציבור, לא יחא שייך אלא מי שנתמלא זקנו, ואין להקל בזה אפילו ע"י מחילת הציבור (משנ"ב סי' נ"ג ס"ק כ"ב). אולם בשיבות לצעירים לא צריכים להיזהר, שהרמ"ם או המשגיח צריכים להיות שייך. כי מאחר וכולם צעירים, לא שייך בזה כבוד הציבור, וגם הבחורים יכולים להיות שייך (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

קריאת התורה

אין להעלות לתורה לא בשחרית ולא במנחה את מי שאינו צם, או את מי שאין בדעתו להשלים את התענית, ובדיעבד אם קראוהו, אם הוא ת"ח ומחמת אונס אירע שלא התענה וצר לו לומר להם כדי שלא יהיה חילול ד' בדבר, יכול לסמוך בשעת הדחק על המקילין לעלות. (ומשנ"ב ס"ק י"ט וס"ק כ"א).

בשעת קריאת התורה נוהגים בני אשכנז, לומר כמה פסוקים בקול רם: "שוב מחרון וגו'", וכן "יד" וגו' וכן "יסלחת" וגו'. וצריך שקודם יאמר הקהל, והשי"ץ ימתין עד שכולם יסיימו, ורק אח"כ יקרא, כדי שכולם ישמעו. (משנ"ב סי' תקס"ו ס"ק ג').

העולה לתורה, יאמר פסוקים אלו ביחד עם השי"ץ, ולא ביחד עם הקהל (שם).

אם אירע ונתאחרו ציבור בתפילת מנחה עד אחר השקיעה, יש

לע"נ חמותי

מרת חיה בת ר' שמשון וינקלר ע"ה,
נלב"ע י"ב באייר תשע"ה

עשרה בטבת

ליל הצום

בליל עשרה בטבת מותר לאכול ולשתות. חובת הצום מתחילה מעלות השחר. (שו"ע סי' תקנ"ב). אם הלך לישון בליל התענית, אסור לו לאכול - אפילו קם לפני עלות השחר - אא"כ התנה לפני השינה שיאכל לאחר שיקום, אבל לשתות מותר, אפילו לא התנה על כך. ולכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות גם על שתיה (שו"ע סי' תקס"ד ומשנ"ב ס"ק ו').

ואם עבר ואכל לפני עלות השחר כשלא התנה על כך לפני שנתו לא הפסיד תפילת "ענינו". וכן מותר לעלות לתורה ולישא כפיו ולהיות שייך (עיי' "שבט הקהתי" ח"א סי' ק"פ).

מחצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת ומזונות (משנ"ב סי' פ"ט ס"ק כ"ז), ופירות ושתייה מותר אפילו הרבה, ובשעת הדחק יש להקל אם אין זה מספיק לו לצורך התענית ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' ת"ד).

ליל תענית

בעל נפש יחמיר שלא לאכול בליל התענית (שעה"צ סי' תקנ"ב ס" טו), כשחל ליל התענית במוצאי"ק הסתפק הגר"א ל"שטינמן שליט"א אם ג"כ יש לבעל נפש להחמיר אף שעדיין יפסיד סעודת מלוח מלכה. ואמר הגר"א ל"שטינמן שליט"א שמסתבר יותר שעדיף לאכול סעודת מלוח מלכה, כידוע על אשתו של הגר"א ז"ל שרצתה לצום שלושה ימים מעת לעת מתחילת מוצאי שבת, ואמר לה הגר"א שההפסד שאינה אוכלת סעודת מלוח מלכה הוא יותר מהרווח שמרוויחה מהתענית.

קטנים

קטנים אינם חייבים לצום אך אם יש בהם דעת להתאבל, ראוי לחנכם שיאכלו רק מאכל פשוט, כדי שיתאבלו עם הציבור. (משנ"ב סי' תקנ"ב ס"ק ח').

חתן בשבע ברכות

חתן שהוא בתוך שבעת ימי המשתה שלו אע"ג ששבוע זה הוא לגביו כמו רגל, מכל מקום עליו לצום. שאתי (באה) אבילות דרבים ודחי (דוחה) רגל דיחיד. "ביאור הלכה" סי' תקמ"ט, בשם ריטב"א, וקישו"ע סי' קכ"א ס"ז).

שטיפת הפה

אין לשטוף את פיו במים בבוקר, ובמקום צער מותר לעשות כן, אך יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו כלפי מטה, כדי שלא יכנסו מים לגרונו. (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק י"א).

להתרחץ

מותר לרחוץ אפילו את כל הגוף בתענית (שו"ע סי' תקנ"ב ס"ב). אך נוהגים להחמיר שלא לרחוץ את כל גופו במים חמים. (שעה"צ שם ס"ק ח') וכשחל עשרה בטבת ביום ששי, מותר אף רחיצה בחמין לכבוד שבת (משנ"ב שם).

ניבוס בגדים - משא ומתן של שמחה

מותר לכבס בתעניות, אבל בתענית של י"ז בתמוז ועשרה בטבת אולי יש למעט משום משא ומתן של שמחה ("חוט שני" הל' שבת חלק ד' עמ' שפ"א, ומקורו מ"ביאור הלכה" סי' תקנ"א סעיף ב' בשם "אליה רבה" ופמ"ג, דאפשר יש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מרי"ח עד התענית, וכוונתו רק ב' תעניות אלו, שזה משום אבילות על החורבן, וגם בדברים שאסור מעיקר הדין).

ויש סוברים שמותר בכל אלו (הגהות "דעת תורה" שם, שיש טעות סופר בדברי ה"אליה רבה", ואין שום מקור לדין זה).

סוברים בדכל זאת יש להם לקרות בתורה פרשת "ויחל" ולומר "עננו" בשמו"ע (ש"ת "דבר יהושע", להגרי"מ אהרנברג זצ"ל, ח"ג, יו"ד סי' ס"ג). ויש אומרים שלא להתפלל כלל לאחר השקיעה אפילו בדיעבד שנתאחר, (וכן הורה החזו"א זצ"ל, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ה ע"ש), ועי' משנ"ב סי' רל"ג ס"ק י"ד בדעבד ושעת הדחק גדול יש להקל עד רבע שעה קודם צאת"ל).

כהן שאינו צם

כהן שאינו צם אינו יכול לישא כפיו במנחה ("לוח א"י" צום גדליה, בשם הפמ"ג, וכ"ה ב"מחזיק ברכה" קונטרס אחרון סי' קכ"ט ס"ק א', הגרי"ח קניבסקי שליט"א), ויש סוברים שיכול לישא כפיו ("מקור חיים" סי' קכ"ז סעיף ה', וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

ברכת כהנים

כהן שאין לו טלית, לא יעמוד מאחורי הפרוכת אפילו בשעת הדחק, מכיון שאסור להשתמש בה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ויש מתירים, משום שאין זה נחשב לשימוש אלא רק להפרדה בעלמא (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ויש להוסיף, שאם יש חשש שיסתכלו על הכהן בשעה שאומר את "ברכת כהנים" ויסיחו את הדעת מן הברכה, לא יעשו כן, וכמבואר במשנ"ב (סי' קנ"ח ס"ק קי"ב), שאם אין דרך לכסות ידיו בטלית והוא רוצה לעשות כן כדי שלא יסתכלו על מומין שבידיו, אסור לעשות כן משום שהוא משונה, ע"י שם.

ברכת כהנים בתענית ציבור במנחה גדולה

שאלה: בני ספרד נוהגים לישא כפיהם בתענית ציבור רק במנחה קטנה (עי' שו"ע סי' קכ"ט), והרבה מבני אשכנז נוהגים לישא כפיהם אפילו במנחה גדולה ("חזון איש" סי' כ'), האם בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה במנין שרובו בני ספרד?

תשובה: לדעת "החזון איש" אין כאן מחלוקת, וס"ל שזה גופא כוונת השו"ע שגם לבני ספרד הדין הוא כן, ולכן עכ"פ בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה, אפילו במנין שרובו בני ספרד (הגרי"ח קרליץ שליט"א).

חזרה בתשובה

חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטיול ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק א').

תניית צדקה

נוהגים לתת צדקה במנחה ביום תענית, כדאיתא בגמ' (ברכות ו'): אגרא בתעניתא צדקתא. ויש נוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב (משנ"ב סי' תקס"ו ס"ק י"ב בשם אליה רבה).

פעמיים מנחה בתענית

מי שלא התפלל שחרית בתענית, ומתפלל פעמיים מנחה גם בתפילה השניה שהיא תשלומין על שחרית צריך לומר "עננו" (הגרי"ח קרליץ שליט"א).

קידוש לבנה

אם לא קידשו לבנה עד עשרה בטבת לדעת הרמ"א לא יקדש במוצאי התענית שאין שרייין בשמחה, אלא ימתין לליל י"ב בטבת. אמנם לדעת כמה אחרונים יכול לקדש במוצאי התענית אבל לצריך לטעום מקודם (ולא דמי למוצאי יוה"כ שיכול קדש מיד לפי ששמחין שיצאו בדימוס) (משנ"ב סי' תכ"ו ס"ק י"א).

"כה אמר... וצום העשירי יהיה לבית יעקב" לשון ולשמחה ולמועדים טובים... (זכריה ח' י"ט)

שאלות המצוות

המחובר למכונת קטטר

שאלה: המחובר למכונת 'קטטר' ומי רגליים יוצאים כל הזמן ובלי שימת לב, מתי יברך "אשר יצר", וכן האם יכול לברך ברכות? תשובה: יברך כל יום בבוקר עם ברכות השחר, וכן בשעה שמחליפים את הצינור או השקית, אם בשעה זו מופסקת פעולת המכשיר (עי' שו"ת "יהר צבי" ח"א סי' ו', ושו"ת "שבט הלוי" ח"ג תשי"ב) ובשעת אמירת דברי קדושה יכסה את השקית שלא תהיה נראית.

שיער באשה ערוה

שאלה: האומר שיעור לרבים, ויושבות שם גם נשים פרועות ראש, האם מותר לומר דברי תורה לפני אשה בגילוי ראש או שמא אסור (שהרי מבואר בשו"ע סי' ע"ה ס"ק ב' שאסור לומר דברי תורה בכה"ג)? תשובה: יש לצדד להתיר משום "יעת לעשות לד' הפרו תורתך" ("חזון איש" או"ח סו"ס ט"ו).

חזר בטעות ל"ברך עלינו"

שאלה: שכח "טל ומטר" ונזכר בברכת "ולירושלים עירך", וטעה וחזר ל"ברך עלינו", ולאחר כמה ברכות נזכר שיכול היה להמשיך ולאמרו בברכת "שמע קולנו", מה עליו לעשות?

תשובה: יפסיק במקום שעומד ויחזור לברכת "ולירושלים עירך" (הגרי"ח קניבסקי שליט"א, מובא בספר "אשי ישראל" פרק כ"ג ס"ק קע"ז, וכע"ז זה משמע ב"שערי תשובה" סי' קי"ד ס"ק ט' בשם ספר "מכתם לדוד").

ספר תורה שנפל

שאלה: פתח את ארון הקודש ונפל ספר תורה על הקרקע ונעמד על הידיות דרך עמידה (כמנהג אשכנז), האם חייב לצום?

תשובה: יש סוברים שכיון שהיה דרך עמידה אין חיוב לצום כיון שרק הידיות נגעו בקרקע (שו"ת "צפנת פענח" סי' ל"א), ועכ"פ בודאי יש לבית הכנסת לעשות חיזוק ותיקון גדול, כגון שחברי בית הכנסת ילמדו ביחד הלכות ספר תורה (הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

אוכל לחם עם כפפות

שאלה: נוסע בדרך בחורף ולובש כפפות (מאוד קר בחוץ) האם צריך ליטול ידיו בשאכל לחם?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קס"ג א') מי שאין לו מים כורך ידיו במפה, וכיון שהוא מכוסה לגמרי עד חיבור היד, ואין מקום מגולה כלל, כמבואר במשנ"ב (סי' ז') אין חיוב נטילה, ע"י שם. אולם זה מותר רק למי שאין לו מים תוך ד' מילין, אבל מי שיש לו מים אסור לאכול כשכורך במפה, וכמבואר במשנ"ב (סי' ב'), ולכן חייב להוריד הכפפות, ליטול ידיו, לברך, ולהתחיל לאכול קצת בלי הכפפות.

האכלת לחם לחולה

שאלה: חולה ששתי ידיו משותקות ואינו יכול לאכול בעצמו, האם חייב ליטול ידים לפני שמאכילים אותו לחם?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קס"ג ב') המאכיל לאחרים אינו צריך נטילת ידים אבל האוכל צריך נטילת ידים אע"פ שאחר נותן לתוך פיו, ואינו נוגע במאכל, ע"י שם. ולפ"ז בנד"ד אע"פ ששתי ידיו של האוכל משותקות. לא פלוג רבנן ותקנו שיש חיוב נטילה אפילו אם לא נוגע בלחם וכמבואר במשנ"ב (סי' ח'). והאחר חייב לשפוך מים על הידים של האוכל, והאוכל יברך ברכת "על נטילת ידים", ואדרבה, אם מאכילים אותו בלי שהאוכל נוטל ידיו ומברך, ואפילו אם זה לחם של האוכל, הרי"ז עובר ב"לפני עור..." כמבואר ברמ"א (שם ובמשנ"ב ס"ק י"ב), מכיון שהוא בעצמו לא יכול לאכול.

מי שפרנסתו לעבוד אצל החולה והחולה לא יכול ליטול ידיו, אם אין בידו להשיג פרנסה אחרת, וממילא זה יעשה ע"י אדם אחר גם אם הוא לא יעשה זאת, אפשר להקל להאכילו בלא נטילה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל ב"קובץ תשובות" ח"א סי' כ').

אוכל פיתה מתוך השקית

שאלה: האוכל פיתה מלאה במאכלים וממרחים, ואוכלו מתוך השקית כדי לא ללכלך את הידים, האם חייב ליטול ידים?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קס"ג ב') אפילו אם אוכל לחם ע"י מזלג, חייב ליטול ולברך עליו משום חשש שמא יגע, וכמבואר במשנ"ב (סי' ז'), ע"י שם. ולכן בנד"ד שאוכלו מתוך שקית חייב ליטול ולברך ("אבני ישפח" ח"ב סי' י"א ענף ו' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

סעודה גדולה עם כזית אחד לחם

שאלה: האוכל כזית אחד לחם ביחד עם סעודה מלאה, ואוכל הכזית עם קצת דגים, ואח"כ עם קצת בשר, ואח"כ עם עוד דברים, האם אפשר לברך עליו ברכת המזון?

תשובה: אפשר לברך ברכת המזון דוקא אם אכל כזית לחם תוך שיעור אכילת פרס (או שתי דקות או ארבע דקות), אבל אם אכל במשך כל הסעודה כזית לחם, וזה נמשך על פני כעשרים דקות, אע"פ שאכל הרבה מאכלים אחרים, אי אפשר לברך ברכת המזון (עי' משנ"ב מ"י ר"ו ס"ק א'), וכאילו לא אכל לחם, וצריך לברך ברכה אחרונה על אותם המאכלים שאכל.

גדר "בריה ושלם"

שאלה: האם מותר לאכול עדש אחד (או סוכריה), או יש בזה משום 'בריה', שמבואר בשו"ע (סי' ר"ט) שלכתחילה אין לאוכלו משום ספק חיוב ברכה אחרונה?

תשובה: 'בריה' הוא רק מה שנעשה דרך גידול הטבע מהקב"ה, כגון ענב אחד, גרגר רימון אחד, בוטן אחד, (ובתנאי שהוא שלם ולא חתוך לחצי, או חסר כלשהו), אבל אוכל שנעשה ע"י אדם אין זה 'בריה', אבל יש לו דין 'שלם' (כמו לענין לחם שנאפה ע"י אדם שנחשב ל'שלם') לענין קדימה בברכה.

טעה בברכה מעין ג'

שאלה: שתה יין וברך מעין ג', בתחילת הברכה אמר "על הגפן ועל פרי הגפן", ובסוף סיים רק "על המחיה", האם יצא?

תשובה: מי שאכל מזונות ויין וברך רק "על המחיה" ושכח להזכיר יין, היות שלא היתה כוונתו להוציא אלא את המזונות ולא את היין לא יצא, אבל באופן שאמר "על המחיה" וכיוון על היין שפיר פוטר, וכעין ברכת מזונות בברכה ראשונה (שאם כיוון בפירוש עליו יצא, אבל בלי כוונה לא יצא).

ולכן בנד"ד ששתה רק יין ולא אכל מזונות כלל היות וכוונתו היתה רק לפטור את היין יצא.

דברי תורה מרבי אבא קלינרמן שליט"א

פרשת ויגש

"כל אחד חייב להתעלות כפי מה שהוא"

אל תיפול ברוחך

והנה בדברים הללו של אבא כהן ברדלא "שיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא", יש בזה חיוזק גם לאידך גיסא שאדם אינו חייב לעשות יותר מכוחותיו, וכשרואה שעושה ומתעלה כפי מה שהוא יכול צריך לשמוח בזה, ולא להתעצב וליפול ברוחו למה לא עשיתי יותר. משום שאם אינו יכול לעשות יותר אינו חייב יותר, שכל אחד ואחד חייב להתעלות רק "כפי מה שהוא", לא פחות ולא יותר.

וזהו חיוזק גדול בפרט לצעירי הצאן החביבים שבאים ללמוד תורה בישיבות הקדושות, יש כאלה בחורים חלשי כשרון שכשאשר הם רואים לפנייהם בישיבה את חבריהם "עילויים מרעשיים" שלומדים ומפלפלים כיד ה' הטובה עליהם, הרי הם נופלים ברוחם "למה אני לא מצליח ללמוד כך?", ובעיקר זה מצוי מאוד בישיבה גדולה שיש בה הרבה תלמידים שבדרך כלל לא כולם שווים בכשרונותיהם, וגם אלו שהם בעלי כשרונות הרי בישיבה יש יותר בעלי כשרונות מהם.

ובדברי אבא כהן ברדלא יש בזה חיוזק גדול "שיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא", וכל אחד צריך לחשוב "אם אני מנצל את כל הכוחות שלי א"כ זהו התפקיד שלי ואני לא חייב יותר", שאין שום חיוב להיות דווקא כמו השני אלא כל אחד צריך להיות ולהתעלות רק כפי מה שהוא לא פחות ולא יותר.

ואתה בן תורה יקר! אל תיפול ברוחך אם אתה עושה ומנצל את כוחותיך כמה שאפשר, אתה עושה את תפקידך בשלמות, ובטוח שאתה מרוצה לשמים, בלי שום ספק כלל!

מיהו מתמיד

והנה שמעתי מפי אבא מארי זצ"ל שאמר בשם ר' חיים מוולאז'ין זיע"א שמתמיד הוא לאו דווקא מי שלומד ח"י שעות או אפילו י"ב שעות רצופות, אלא מתמיד נקרא מי שאוכל בזמן, וישן בזמן, ולומד בזמן, דהעיקר שהוא מסודר ועושה כל דבר בזמנו.

וצריך להוסיף שלומד בזמן הכוונה הוא שהלימוד הוא קב ונקי כלומר שמשעה שמתחיל ללמוד בסדר של הישיבה אינו מפסיק בדברים בטלים או דברי חול, וקיבלתי מגדול אחד שכל הצלחת הבן תורה הוא בזה שלומד ברציפות ללא הפסק, אא"כ יש צורך מיוחד להפסיק כגון אם אביו או אימו זקוקים לעזרתו שאז סוגר את הגמ' ויוצא מביהמ"ד, והרי זה כמו שאר צרכיו כאכילה ושתייה ושינה, שזה לא נקרא הפסק, אבל על דיבורי חול באמצע הלימוד אמרו חז"ל שמאכילין אותו גחלי רתמים רח"ל. וזכורני שבשעתו הספידו את מרן החזו"א זיע"א

שלמד תורה שישים שנה ברציפות, וזה התחיל כאשר קיבל עליו ביום הבר מצווה ללמוד תורה לשמה ומאז לא הפסיק, ובאמת זכה להיות אש קודש עמוד התורה והיראה של הדור זיע"א ועכ"ל. [ושמעתי שע"י קבלה של נער ביום הבר מצווה יש באפשרותו לקיימו כל ימי חייו, אכ"ר].

שמולאביץ זצ"ל המשיל ע"ז משל נאה, אם אחד מרתיח קומקום מים על האש שזמן הרתיחה הוא כרבע שעה והוא ירתיח רק כמה דקות ויכבה את האש ואח"כ ירתיח שוב לכמה דקות ויכבה, וכך יעשה כמה פעמים הרי לעולם לא ירתיחו המים מכיון שרק כאשר מרתיחים את המים ברציפות הם מתחממים, והנמשל הוא כאן שרק ע"י הרציפות בלימוד התורה והחיוזק הגדול יזכה לגדול "עד כי גדל מאוד", ובעצם זה שלומד ומנצל כל רגע שברשותו יזכה לכתרה של תורה, וכמובן שלא יתייאש ח"ו ויידע שכל ההתחלות קשות ו"העקשן יצליח".

והנה יש לעורר גם על ענין התפילה שצריך שזמן התפילה יהא קודש לתפילה, לא לערבב תורה ותפילה בבת אחת, שכל זמן התפילה יפתח

"ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". (פרק מ"ה פסוק ג').

איתא במדרש (פרשה צ"ג) אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו' יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו הדא הוא דכתיב ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה, ע"כ.

וביאור "יוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא" הוא, שכל אחד ואחד יהיה נידון לפי כוחותיו והאפשרויות שהיו בידו ללמוד תורה ולעבוד את ה'.

והנה לפעמים אדם חושב שהוא מנצל את כל כוחותיו לעבודת ה', לומד כפי שהוא יכול ללמוד, עושה את המצוות בצורה הכי מעולה שיש בידו ובאפשרותו, ובאמת לפי הכוחות שלו והמצב שלו הוא יכול לעשות ולעלות הרבה הרבה יותר.

ודבר זה מצינו בתנא דבי אליהו (זוטא, פרק י"ד) שכתב, "פעם אחת הייתי מהלך ממקום למקום, ומצאני אדם אחד שלא היה בו לא מקרא ולא משנה, והיה מתלוצץ ומלעיג בדברים ובא כנגדי. ואמרתי לו בני מה אתה משיב לאביך שבשמים ליום הדין. ואמר לי, רבי יש לי דברים שאני משיבו בינה ודעת לא נתנו לי מן השמים שאקרא ואשנה. ואמרתי לו בני מה מלאכתך ואמר לי ציד אני, ואמרתי לו בני מי למדך ואמר ליך שתביא פשתן ותארגהו מצודות ותשליכהו לים ותעלה הדגים מן הים, ואמר לי רבי בזה נתנו לי בינה ודעת מן השמים, ואמרתי לו ומה להביא פשתן ולארגו מצודות ולהשליך לים ולהעלות דגים מן הים נתנו ליך בינה ודעה מן השמים ולדברי תורה שכתוב בה "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" לא נתנו ליך בינה ודעה מן השמים. מיד היה מרים קולו ובוכה ומתאנח, ואמרתי לו בני אל ירע ליך אלא כל שאר בני אדם באי עולם הן משיבין תשובה זו על אותו ענין שהן עוסקין בו אבל מעשיהן מוכיחין עליהן, ועליהן ועל כיוצא בהן ועל העושים כמעשיהן מהו אומר הכתוב עליהן "ובושו עובדי פשתים שריקות ואורגים חורי", ע"כ.

ומבואר שאע"פ שאותו אדם חשב שיש לו מה להשיב לאביו שבשמים שאין לו דעת ללמוד תורה, מ"מ אליהו הנביא בא והוכיח לו את טעותו שמתוך מעשיו מוכח שאינו צודק. ואליהו הנביא אמר לאותו אדם שהטעות הזו היא לא רק טעות שלו בלבד, אלא "כל שאר בני אדם באי עולם הן משיבין תשובה זו על אותו ענין שהן עוסקין בו, אבל מעשיהן מוכיחין עליהן".

וזהו מוסר השכל לכל אחד ואחד להתבונן היטיב במעשיו שבאמת הוא מנצל את כל כוחותיו לעבודת ה', ושמעשיו לא יהיו מוכיחים עליו, וכמו שבעינינו גשמיות הוא מנצל את כל כשרונותיו ומגלה בעצמו בינה ודעת שלא חשב שישנם בו, כך גם ברוחניות שנאמר בה "כי קרוב אליך הדבר מאוד" צריך להבין שמוכרח שיש בו את הכשרונות הגדולים להצליח ולעלות מעלה מעלה.

ואפשר לפרש שזהו דבריו של אבא כהן ברדלא שאמר "שיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא", שיראה לו מוחשי איך שמתוך מעשיו מוכח שיש בו בינה ודעת ויש בו עוד ועוד כוחות גדולים לעלות מעלה מעלה.

וכאשר אדם יתבונן בזה בהתבוננות אמיתית ועמוקה מיד יתעורר לנצל את כל כוחותיו האמיתיים לעבודת ה', כמו שמצינו באותו אדם שהיה קל דעת, ובתחילה היה מתלוצץ ומלעיג מאליהו הנביא, ומ"מ כאשר אליהו הנביא הוכיח לו את טעותו "מיד היה מרים קולו ובוכה ומתאנח", שהבין את התביעה הגדולה שיש עליו מהשמים וחזר בתשובה שלמה.

ישבו במקום התפילה במשך שעה כדי להסיר את כל המחשבות הטורדות. וזהו הכוונה "במקום שבאו להתפלל", שאחרי שכבר באו למקום התפילה, שם ישבו שעה. רואים מזה שזמן התפילה צריך להיות מסודר וקבוע כולו לכוונת התפילה, ועי"כ הם זכו שגם תורתם התברכה, וקיבלו סייעתא דשמיא להצלחה בתורה.

***

כבוד אב

האבא, ויוסף כשהוא שומע את דבריו על צער האבא שוב אינו יכול להתאפק וחייב לגלות את עצמו. ואפילו שמן הדין היה שלא יגלה להם מיהו, אבל כנגד צער של האבא אי אפשר לעמוד שום חשבון, ואם המעשה הזה יגרום צער עצום לאבא לא יתכן שעדיין יחשב חשבונות מחשבוניות שונים, והוכרח לעבור על דעתו ולגלות להם "אני יוסף". דבר זה רואים גם כאשר התוודע לאחיו שהדבר הראשון ששאל היה "העוד אבי חי", משום שצרת האבא היתה הסיבה המרכזית שבעבורה התוודע לאחיו, ולכן מיד הדבר הראשון ששואל הוא שלומם של האבא.

העוד אבי חי

ולפי זה יש לבאר דהנה לכאורה לא מובן מה יוסף שואל "העוד אבי חי", הלא יהודה אמר לו רגע קודם "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי", ואמר לו ברור שהאבא חי, וא"כ מה הוא שואל עכשיו העוד אבי חי. ונראה דבאמת יוסף לא שאל בשאלה "העוד אבי חי?" שזה כבר ידע מיהודה, אלא שדבריו של יהודה על צער האבא גרמו לו געגועין וכיסופין עצומים לאבא, עד שמיד פרץ מפיו הזעקה בהתפעלות ובהתרגשות גדולה "העוד אבי חי!" מתוך לשון השתוקקות לראות את האבא. ודברי יוסף "העוד אבי חי", לא נאמרו בתור שאלה האם הוא חי? אלא בלשון השתוממות והתפעלות "העוד אבי חי!", כלומר "אתם יודעים איזה בשורה טובה אתם בישרתם לי, העוד אבי חי!". והרי זה כמו שאדם שמספר לחברו איזה דבר טוב, וחברו מתפעל מזה עד מאוד ואומר לו "מה אתה מדבר, שכך וכך היה!" שחזור על דבריו בהתפעלות. כך יוסף חזר ואמר להם בהתפעלות ובשמחה עלאית "העוד אבי חי".

***

לפרשת מקץ

כי יש שבר במצרים

בצדקתו ובקדושתו המלאה, ולא נכשל בתועבות מצרים כי הוא זה. והנה בפרשת ויגש אחרי שיוסף נפגש עם יעקב אבינו, כתוב בפסוק (פרק מ"ו פסוק ל') שיעקב אמר לו "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי". ומפרש האור החיים שעיקר הדאגה של יעקב היתה שמא הוא נטמא בין האומות ונפל מצדקותו וקדושתו, אבל עתה כשראהו שהוא חי בקדושתו וטהרתו, על זה שמח שמחה שלמה ואמיתית. ומעתה מובן מאוד שכאשר מרמזים ליעקב אבינו באספקלריא של קודש שיש לו שבר במצרים, עיקר הרמז הוא לא רק על עצם הדבר שיוסף חי, אלא גם שיוסף חי בקדושתו וצדקתו, ולכן הרמז נאמר לו בלשון "שבר" שהוא ר"ת שמרמזים על קדושתו של יוסף.

*

ומשנה כסף לקחו בידם

"כסף" יש בו דגש. ונראה לומר דהנה רואים בפסוקים שהיה לאחים צער גדול מהכסף שהוחזר להם באמתחותיהם, ומיד כשמצאו את הכסף כתוב בפסוק (פרק מ"ב פסוק כ"ח) "ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו", וגם בהמשך שבאו לבית יוסף רואים שהם חששו מאוד מכל ענין הכסף. וא"כ כאשר לקחו כאן "משנה כסף" הם לקחו את זה בצער וחרדה, ומתוך מחשבה שמי יודע איזה עלילה יגיע להם מזה. וי"ל שזה מרמז דגש שיש במילה "כסף", לומר שלא סתם לקחו "משנה כסף", אלא הלקיחה של המשנה כסף היתה באופן שונה מהרגיל, מתוך מחשבה של פחד וחרדה.

ספר לימוד ויעיין בו. אלא בשעת התפילה צריך להתרכז ולכוון כל הזמן בתפילה.

ובמשנה ברכות (דף ל' ב') איתא, "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים". ופרש"י, שוהין שעה אחת, במקום שבאו להתפלל. ומדוקדק בלשונו שאחרי שכבר בא להתפלל וגמרו את כל ההכנות הנצרכות בשביל להתחיל את התפילה,

"כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי, פן אראה ברע אשר ימצא את אבי". (פרק מ"ה פסוק ל"ד).

ומיד אחרי דברי יהודה הללו כתוב בפסוקים, **"ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי, ולא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו וגו'". ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי וגו'.**

הנה מלשון הפסוק "ולא יכול יוסף להתאפק", משמע שבאמת יוסף היה צריך להתאפק יותר, ולא להתוודע עדיין לאחים. והטעם לזה עיין בספרים הקדושים שכתבו שאם עדיין לא היה מגלה להם "אני יוסף", האחים היו מתחרטים חרטה גמורה על מכירתו, והיה אפשר להם לכפר על עוון המכירה בשלמות, וכך בהמשך הדורות לא היה "עשרה הרוגי מלכות", שכל עשרת הרוגי מלכות היו כפרה על מכירת יוסף, ואם עכשיו היו מתכפרים על זה כפרה שלמה שוב לא היו צריכים עוד כפרה, ולכן עדיין יוסף לא רצה להתוודע אליהם אלא ש"לא יכול יוסף להתאפק" והוכרח להתוודע לאחים.

אמנם יש להתבונן כאן דבר נשגב על עומק גדלותו של יוסף הצדיק, דאע"פ שיוסף לא רצה להתוודע לאחים בשביל לכפר עליהם, מ"מ מה שהגיע אותו להגיע למצב הזה של "לא יכול ליוסף להתאפק" היה דבריו של יהודה שאמר "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי", דהיינו "צרת האבא". שכאשר יוסף שמע על צרתו של אביו היה זה כל כך קשה בעיניו עד שגרם לו שלא יכל להתאפק והגיע למצב הזה שהוכרח להתוודע לאחיו.

ונראה דיש ללמוד מזה את גדלותם של השבטים יהודה ויוסף בכבוד אב, שענין כיבוד אב היה אצלם שלם בתכלית השלמות, עד כדי כך שיהודה זועק על הצער של האבא, שאיננו יכול לראות ברעה ובצער של

"וירא יעקב כי יש שבר במצרים וגו'". (פרק מ"ב פסוק א').

ופרש"י, "וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קודש שעדיין יש לו שבר במצרים. ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף". מבואר ברש"י שהשבר שיעקב ראה במצרים היה מעין נבואה שנתגלה לו שיוסף במצרים, אלא שלא נתגלה לו בפירוש שזה יוסף, אבל היה כאן איזה גילוי על הימצאו של יוסף במצרים. ולכאורה עדיין יש לדקדק מה מרמז המילה "שבר" על יוסף הצדיק. ונראה דיש לדרוש את המילה "שבר" נוטריקין על יוסף, ש-שומר ב-ברית ר-ראויה, לומר שאע"פ שיוסף נאבד במצרים, מ"מ הוא עדיין נשאר שם

"ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנה כסף לקחו בידם וגו'". (פרק מ"ג פסוק ט"ו).

הנה האות כ' במילה "כסף" היא מודגשת, ולכאורה יש לדייק בזה דהנה בכללי הדקדוק הכלל הוא שבאותיות ה,א,ו,י, האות שכתובה אחריהם רפוייה ולא דגושה, דהיינו שאם יש מילה שמסתיימת באות ה' (או באות א', ו, י) הרי האות הראשונה במילה הבאה היא רפוייה ולא דגושה. וא"כ כאן שכתוב "משנה כסף" שהמילה "משנה" מסתיימת באות ה', היה צריך להיות שבמילה הבאה אחריה שהיא "כסף" לא יהיה בה דגש בתחילתה. וא"כ יש להעיר למה כאן יש שינוי מכללי הדקדוק, וזה והאות כ' שבמילה

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". ויגש גליון מס' 42

בס"ד

"ראיית הרע"

וְהָיָה כִּי יִקְרָא לָכֶם פְּרָעָה וְאָמַר מֶה מַעֲשֵׂיכֶם: וְאָמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מְקַנָּה הָיוּ עִבְדֶּיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲבוֹתֵינוּ בְּעֶבְרָתָם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי תוֹעֵבָת מִצְרַיִם כָּל רָעָה צִאָן: (מו, לג-לד)

מפסוקים אלו אנו למדים, שיוסף ציווה את אחיו - אבותינו השבטים, שישתדלו בכל כוחם שפרעה לא יצרפם לשלטונו, ולא ימנם לשום משרה בממלכתו. ויש להבין, הלא לא הייתה שעה טובה מזו להצלחתם המדינית והכלכלית, אחיהם יוסף היה משנה למלך, אהוב על פרעה ומוערך מאוד על העם, וודאי שהם היו מקבלים איזו משרה חשובה בממלכה. וביאר רבינו (קוני נפוצות ישראל פ"א), שמכיוון שהם ידעו שכשהם יצטרפו לשלטון, הם יהיו מוכרחים להתקרב למצרים, והתקרבות זו תסירם מדרך ה', לכן הם אמרו לפרעה שאינם יודעים שום מלאכה מלבד רעיית הצאן, שהיא תועבה למצרים, וממילא ישלחם פרעה לקצה הארץ - לארץ גושן. וכן נהג יעקב, שקודם לבואו מצרימה שלח את יהודה לפניו אל יוסף, להכין לו את ארץ גושן למגורים [כפירושו הראשון של רש"י (שם כח)], בכדי שלא יצטרך אפילו לעבור בארץ מצרים, ולראותה.

מכאן צריך ללמוד כל אדם, שעליו להתרחק לדור במקומות בהם אנשים לא מקיימים את המצוות, שיש סיכון ממשי שאף הוא יסור מדרך ה', אף כשיודע בבירור שהוא ישלם על כך מחיר כלכלי כבד. כ"ש שאסור לאדם ללכת לגור במקומות שבהם הניסיון הוכיח, שרבים עזבו את דרך התורה בהיותם שם. ואף שהיצר הרע מסית את האדם הצדיק, לעבור ולדור במקומות כאלו, בטענה, שאי אפשר להעלות על הדעת, שיהודי ירא שמים כמותו המקפיד על קלה כבחמורה, ידרדר עד כדי עזיבת הדת לגמרי. ולכן הוא מחליט בדעתו, שאף שזה קרה לאחרים - לו זה לא יקרה. וראיה לדבר, שהרי ישנם מועטים מקרב הגרים שם, שנשארו חזקים באמונתם ושלמים בקיום מצוות ה', וא"כ גם אני אהיה כמותם.

על טענה זו מציע רבינו לכל אחד לחשוב, האם הוא יודע כיצד יתנהג לאחר שישתה בקבוק יי"ש וישתכר. הלא מי שלא התנסה בכך, אין לו שום יכולת לדמיין זאת. כן היא שכרות הדעת במקומות אלו. הניסיון מראה, שכל יהודי ירא שמים הבא למקומות אלו, בתחילה מזדעזע מהדרדור הרוחני של הוותיקים במקום, ואף אינו יכול לראות בעיניו את פרצות הדת המרובות. אלא, שלאט-לאט גם אצלו מתקררת יראת השמים, והוא מדרדר כמותם. כמובן, שבזמן זה לא השתנו מצוות התורה כלל וערכן נשאר כפי שהיה, אלא שדעתו ונפשו השתנו, שלאחר שראה את פירצת הדת התרגל לכך, ושכרון ההצלחה הכלכלית וכדו' העבירה אותו על דעת קונו, נפשו היא זו שנפחתה מערכה. על כך אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, לו-לז): "הט לבי אל עדותיך ואל אל בצע. העבר עיני מראות שווא בדרכך חייני". שהתפלל, שאפילו לא יראה את הרע שיביאנו לידי ניסיון, בכדי שלא יצטרך להתגבר עליו.

ומה שרואים, שישנם בודדים המצליחים להישאר נאמנים לה' ולקיום המצוות, אין זה ראיה שאף הוא יזכה לכך. דומה הדבר, לאדם הרואה גשר רעוע העובר מעל נהר שוצף, שעשרות רבות עברו עליו, ורובם נפלו ממנו וטבעו במי הנהר. האם יאמר לעצמו, מכיוון שישנם בודדים שעברו ולא נפלו וטבעו, כן גם יקרה לי. כן הדבר במקומות הנ"ל, מאחר וידוע שרוב הגרים שם איבדו את אמונתם ודתם, וכי יסמוך עצמו שיקרה מקרהו כאותם המעטים. ועל כגון זה אמרו חז"ל (ברכות כט, א) 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך', שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי.

אורחות חיים במחיצת רבינו, בס' דוגמא משיחות אבי כותב בנו רבי לייב: זכרוננו פעם בברכו ברכת המזון, וכשהגיע לברכת רחם וכו' ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם וכו', שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, נאנח, וכששאלתיו בגמרו, על מה אנחת כל כך, ענה לי, אנו אומרים, שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, ולכאורה אינו נשוכן מהו לעולם ועד, האם האדם חי לנצח, אבל הזמנה הוא, כמו שאנו רואים לפעמים, שאחד מאנשי העולם מחזיק ת"ח, ומהנהו בכל יכולתו בחשבו, כי אם אין לי פנאי לעסוק בתורה ומצות, יהיה לי חלק בזכויותי של הלמדן ההוא,

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

10"ד

"בעומקה של הלכה", אל תרגזו בדרך - אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו, אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך, (תענית י' ע"ב) אוקימתת הגמרא היא, שהדברים אמורים בהלכה הצריכה עיון, מי שראה את החפץ חיים בשעה שהיה עוסק בעיון הלכה, איך שלן כל כולו בעומקה של הלכה והשקיע את כל חושיו בלימודו, מי שזכה לראות זאת יוכל להסביר לעצמו את דברי חז"ל האמורים, כח עיונו בסוגיא שעסק בה היה עצום עד כדי כך שממש לא הרגיש ולא ידע מאומה מכל הנעשה מסביבו,

מספרים, שפעם בשעה שהחפץ חיים ישב בבית המדרש והיה שקוע בלימודו, פרצה אש באחד הבתים הסמוכים לבית המדרש וסכנת תבערה הייתה צפויה לכל העיירה, כמובן נתחוללו בעיירה רעש והמולה, כשכל התושבים מנער ועד זקן, מבוהלים להציל מן הדליקה, כאשר כמעט אחזה האש גם בקירות בית המדרש, נחפזו אנשים להציל משם את החפץ חיים, ומה הופתעו כשמצאוהו שקוע בלימודו מבלי שידע דבר על הסכנה הצפויה לו, משהביעו האנשים את השתוממותם על שלא נמלט מבית המדרש לקול הרעש ולתמרות העשן, השיב בתמימות, שעד עתה לא שמע ולא הרגיש דבר, ורק מפייהם נודע לו על כל המתרחש, עם זה הביע את צעדו על שלרגלי זה הנהו מוכרח להפסיק מלימודו, זקני ראדן היו מספרים, שבימי נעוריו כשהיה לומד בבית המדרש בלילות החורף הארוכים, משהיה קורה וחום התנור היה מתפשט על בית המדרש, והיה חושש שלרגלי זאת תתקפהו שינה, היה נותן את רגליו בכלי מלא מים קרים, וכך היה לומד עד אור הבוקר, דבר ידוע הוא, שהחפץ חיים מעולם לא הסיח דעתו מדברי תורה, אפילו בשעה שנדמה היה שהוא עוסק בהוויות העולם, כמו להשיב לאנשים הבאים לשאול בעצתו, או לבקש ברכתו וכדומה, בה בשעה היה מוחו עסוק בענייני תורה ועבודת ה' ושפתותיו היו מרחשות בלחש פסוקי תורה או מאמרי חז"ל

אם לא הביאותיו אליך וחסאתי לך כל הימים והנה יהודה אמר, אם לא הביאותיו אליך וחסאתי לך כל הימים, ששעבד עצמו בעוה"ז ובעוה"ב, ועי"ז ניסב לו צער גדול מאוד יותר מכל האחים, כאשר כתוב בפי' ויגש, וסיבת הדבר, כי הוא סיבב הדבר למכרו לעבד, ובאמת הוא היה החשוב שבאחים, והיה לו להתחזק להשיבו אל אביו, ועל כן נענש מן השמים ששעבד עצמו בערבות נוראה על אח אחר להביאו אל אביו, ובה יתחזק בבל כחו, וגם יתרצה בעצמו וישתטח לפני אדון הארץ שיקחנו לעבד כדי שהאח ילד לביתו לאביו, וגם כל יתר האחים שנתרצו במכירה ניסבבה להם דאגה רבה אשר נתרצו עי"ז כולם להיות עבדים, ככתוב שאמרו וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים, וגם בסוף פרשת ויחי וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים, ויש עוד ענין נורא מאד שניסבב ליהודה, שאמרו חז"ל (בבא קמא דף צב) שהיו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון, שהיה מנודה עד שבא משה רבינו ע"ה, וביקש עבורו, שמע ה' קול יהודה, והתירו לו נידויו, לא הוו מעיילי ליה למתיבתא דרקיעא, על זה ביקש "ואל עמו תביאנו" לא הוה ידע למשקל ולמטרי בשמעתא, ידי רב לו, ועיין שם עוד, וכל זה בא לו מפני שאמר וחסאתי לאבי כל הימים, והיינו שמנדה עצמו אפילו בעולם הבא, ואף שאמר אם לא אביאנו אליך והוא כבר הביאו, אך קללת חכם מקויים אפילו על תנאי, וכבר אמרנו שמה שהאדם מדבר הוא הכל בהשגחה, וזה היה סיבה מאת הש"י ונראה לי שהוא מפני שידוע שהחרימו כל מי שיגלה זה ליעקב אבינו, ושיתפו שכינה עמהם, ועל כן נסתלק רוח הקודש מאת יעקב אבינו, עד לבסוף שכתוב, "ותחי רוח יעקב אביהם" כמו שתרגם התרגום ושרת רוח דקודשא, ותחת החרם הזה נגזר עליו שישתלק ממנו הקדושה לגמרי כמו אדם שהוא מוחרם ממש, ועל כן ניסבב הדבר שיהא מקבל נידוי על עצמו שאמר וחסאתי לאבי כל הימים, שמה"ל ח"ב פרשת וישב

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף במשך כל הזמן, מאז באו בפעם הראשונה למצרים לשבור בר, ויוסף התנכר אליהם וידבר אתם קשות וחשדם במרגלים, שאלו איש לאחיו קושיות הרבה, מה זה ועל מה זה, חפשו עצות והאשימו איש את אחיו, וכן בפעם השני תמחו ושאלו מה זה עשה אלוקים לנו? עד ששמעו מפי אחיהם את שתי המלים הללו "אני יוסף", ומיד סרו הקושיות התמיהות והספקות, והענינו נתברר להם כל הצורך, כן כאשר ישמע העולם את שתי המלים "אני ד", יתרצו כל הקושיות והתמיהות על הנהגת העולם, שהוא לכאורה לפלא בעינינו עד עתה, יתבררו ויתחווירו כל העניינים וראו כל בשר יחדו, כי יד ד' עשתה הכל לטובתנו,

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זלה"ה

דעת תורה

בכיתו משך שעה ארוכה יכלו לגבל את החימר לאבן הפינה בדמעות הרותחות שהזיל מעיניו, ואלו הדמעות שנספגו ביסוד בניינה של הישיבה. אלו הדמעות הן הן ששמרו והגנו עליה מפני סערות התקופה שעברו עליה.

לשם שמיים

עוד יודעים אנו שכאשר בא הגר"ח לקבל הסכמת אדוננו הגר"א ליסוד הישיבה, לא נתן לו הסכמתו מיד אלא לאחר שבא אליו שנית, אחרי תקופה. לאחר שניתנה ההסכמה אז הגר"ח עזר ושאל לרבינו הגר"א מדוע לא נתן לו הסכמתו בפעם הראשונה ובמה נשתנה פעם שניה שהרי "תורה היא וללמוד אני צריך". על כך השיב לו הגר"א ז"ל שדבר גדול כבנין ישיבה, אם יתערב בו שמך של מחשבה זרה עלול הוא לכשלון. כשבאים לייסד מקום תורה וחסר בכוונת ה"לשמה", דהיינו במחשבת הלשם שמים בעצם הקמת הישיבה, והעמדת כל התכניות של צורת הישיבה, הרי יחסר בכל הצלחת המקום. לכן, הסביר הגר"א, בפעם הראשונה היה איזה חשש לאיזה תערובת שפוגע בכוונת הלשם שמים, לכן לא הסכים, משא"כ עתה, בפעם השניה, ניכר היה שהכל לשם שמים.

אמנם, זאת צריכים אנו לדעת ולהבין - וודאי שכאשר חשש רבינו הגר"א בפעם הראשונה אודות החיסרון של הלשם שמים, אין המדובר בחיסרון לפי תפישתנו והבנתנו. הרי באותה שעה כבר היה הגר"ח זי"ע מיחידי הדור. אמורים הדברים בחיסרון כעין זה שכתב ה"אבן עזרא" (בראשית ל"ב, ט) גבי יעקב אבינו שאמרו חז"ל שפחד מעשיו "שמא יגרום החטא" ויפול בידיו, דפחד שמא נכשל במחשבה דקה מן הדקה. כך הוא הדבר כאן, רבינו הגר"א הבחין שבהרצאת דיבורו של רבינו הגר"ח אולי יש התפעלות מיוחדת דק מן הדק שחסר בה טהרת הלשמה, וחשש שדבר זה יפריע בעתיד לקיום והצלחת הישיבה.

דוגמא לדבר מצינו בדברי חז"ל (בבא מציעא פ"ה: ר' חייא שגידל כותנה ומהם הכין רשתות ומכמורות. בעזרת אלו היה ר' חייא צד צבאים ושוחטם. את הבשר מאכיל היה ליתומים ומהעורות היה עושה קלף וכותב עליו ספרי תורה. אזי היה עולה לעיר ומלמד חמשה ילדים חמשה חומשי תורה, חומש אחד לכל אחד מהם. לשישה ילדים אחרים היה מלמד שישה סדרי משנה, סדר לכל אחד מהם. אז היה מבקש מהם שילמדו האחד את השני. אודות כך כתבו המפרשים

ישיבה

לומדים אנו בפרשת השבוע שיעקב שולח לפניו את יהודה - "ואת יהודה שלח לפניו אל

יוסף להורות גושנה". מבאר רש"י על פי דברי חז"ל במדרש אגדה - "להורות לפניו - לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". נביא בזה דברים שנשמעו ונכתבו מפי ועל ידי רבינו בענין הדרך והכוונה הראויה בהקמת ישיבה. מתוך הדברים נלמד גם מהי הדרך הראויה לבן ישיבה החפץ להתעלות ולעלות במעלות המובילות בית ד'. הדברים מובאים ככתבם וכלשונם למעט שינויי עריכה מזעריים.

דמעות בהנחת אבן פינה

דבר ידוע ומפורסם הוא שהגר"ח מוואלז'ין זי"ע הוא אשר נשלח ממרום להקים עולה של תורה. הגר"ח הקים את ישיבת וולאז'ין שהיא אם כל הישיבות. בפעולתו הכבירה היה הראשון בדורות האחרונים שחידש את בנין הישיבות בישראל. עד אותו הזמן לא היה מוכר המושג הכל כך נפוץ בימינו של ישיבה בה לומדים התלמידים מפי רב. עד לאותה עת היו התלמידים יושבים ועוסקים בתורה, כל אחד ואחד בבית המדרש של עיירתו. זה אשר חשקה נפשו ללמוד מפי רב היה בוחר רב כפי שלבו חפץ ואליו היה בא לשאול מפיו וללמוד אצלו תורה. כך היה אצל תלמידי רבינו הגר"א, הגאון רבי חיים ואחיו הגאון רבי זלמלה, וכן שאר התלמידים [כר' ישראל משקלוב ועוד] זצ"ל. תלמידים אלו היו מיחידי הדור, והיו באים מפעם לפעם לשאול תורה מפיו וכל הדבר הקשה בלימודם יביאון אליו. כן אמורים הדברים ברבינו ה"חתם סופר" שהיה תלמיד לרבו הגדול רבי נתן אדלר זצוק"ל. לא היה זה בצורת ישיבה, אלא היה זה בצורת חבר תלמידים שהם עצמם היו גדולי תורה ובאו לקבל תורה מפי הגדול שבדור. אמנם היו מקומות שהיה הדבר מסודר יותר בקביעות, אך לא היו הדברים בצורה של ישיבה. רבינו חיים זי"ע חידש חידוש גדול לייסד ישיבה להחזיק בתורת ה' ללמדה לתלמידים.

מוצאים אנו את שכתב תלמידו הגאון רבי משה יוסף אב"ד איישישוק וקריניץ: "ראיתי בעיני אשר הישיבה הקדושה דוולאז'ין אשר יסדה מלאך הא' רבנו הק' רשכבה"ג הגאון מוהר"ח זלה"ה זי"ע, ויסדה ע"י תפילות ובקשות, בכיות הרבה בדמעות שליש ממש עד שזכה לזה". אודות בכיות אלו ידוע שלמרבה

ליסוד
 ולהעמיד את
 הנהגת הישיבה על
 יסוד ההתמסרות לתלמידים
 בהסברה ברורה ובהירה באמירת
 השיעורים, ובהנהגה של
 קירבה ומסירות
 לכל אחד
 ואחד.

עצמו. הנה יסוד הענין של רב ותלמיד, הדרך בה תלמידים נעשים תלמידים לרבותיהם - אינו תלוי בגדלות הרב ובדרגתו בתורה, אלא ע"י "עשה לך רב", שהתלמידים מקבלים אותו לרב עליהם, בכך הם עושים אותו לרב והם נחשבים תלמידים. מצב אשר כזה נהיה רק ע"י שהתלמיד רואה ומרגיש שהרב מסור אליו, וע"י שהרב מתמסר ללמד ולקרב את התלמיד להטעימו טעם האמיתי של לימוד התורה - זה אשר יעשהו לרב ויעשה את התלמיד לתלמיד.

פוגשים אנו הרבה בחורים שיש להם בעיות שונות אחת מהסיבות העיקריות לכך הוא משום שאינם מבינים כראוי את לימודם, אינם מבינים את מה שהרב מלמדם. הסיבה שאינם מבינים הוא כי לא מתמסרים אליהם שיבינו.

זהו החלק הראשון ב"לשמה", לייסד ולהעמיד את הנהגת הישיבה על יסוד ההתמסרות לתלמידים, בהסברה ברורה ובהירה באמירת השיעורים, ובהנהגה של קירבה ומסירות לכל אחד ואחד.

שהסיבה שסידר ר' חייא את כל הדברים מתחילתם ולא קנה למשל קלף מוכן, היא שכדי להעמיד תורה בישראל צריך שה"לשמה" יהא בטהרתו, שלא יתערב שום דבר שיפגום בלשמה. לכן היה צריך שמתחילתו יהא הכל בכוונה טהורה, אפילו את הרשתות שבהם צד את הצבאים עשה מתוך כוונה ללימוד תורה, הכל נעשה לשם תורה.

להתמסר לתלמידים

בזמנינו ובדרגתינו בודאי אין לנו שייכות לדרגות ששמענו אודות הקמת ישיבת וולאז'ין. עם זאת ב"לשמה" גופא ישנם דרגות, ובדרגות עצמם יש חלקים רבים, וברוחניות כל חלק וחלק הוא דבר מרובה מאד. גם בזמנינו שייך את חלק ה"לשמה" בכך שיסוד הישיבה תהא בכוונה של התמסרות לתלמידים, שכל כוונת הרב בהנהגתו תהא מכוונת למען הרבות תועלת לתלמידים ולחפש תמיד בזמן הלימוד עמהם את תועלת התלמידים ולא תועלת

למען דעת

מעניינו של גליון אנו מביאים הדרכות והוראות כפי שנשמעו ונכתבו מפי רבינו אודות ההנהגה הראויה עם התלמידים.

משברים אצל התלמידים.

"והיו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה" (אבות פ"א מ"א) - הדברים קשורים זה בזה, שצריך מתינות בכדי להעמיד תלמידים הרבה (כתבי תלמידים).

התקיפות הכי גדולה

משגיח רוחני בישיבה לתלמידים צעירים שלא גדלו על רקע ישיבתי, באו אליו בטענה שאינו מתנהג דיו בתקיפות עם התלמידים, ואמר לו מו"ר זללה"ה: תדע לך, התקיפות הכי גדולה היא כשהבחור רואה ששמים אליו לב כל הזמן!

דרך ההנהגה עם תלמיד שאינו מתנהג כשורה

אזכיר מה ששמעתי מפה קדוש הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, כששאלתיו עד כמה אנו מחוייבים לטפל בבחור אשר מתקשה בלימודו, ואין הנהגתו בדרך הישרה כראוי. וענה לי: החיוב הוא באותו שיעור שהייתם מתעסקים אילו היה זה הבחור בנכם שלכם. כגודל הטירחה של האב בבנו שאינו מניחו מחמת בעיותיו, כך חיובו של הרב שלא לסלק תלמיד, ולטרוח ולעמול בכל הדרכים לכוונו לדרך הישר והטוב. אלא שהוסיף הגר"א לאפיאן זצ"ל, שכל זה בתנאי שאינו מזיק לאחרים ואינו מכניס פריקת עול על שאר התלמידים, שאם ח"ו מזיק לאחרים - אין להשהותו כלל. וזהו לכאורה המשקל ששוקלים את הנהגת הישיבה ותלמידיה.

ודכירנא שפעם אחת שאלתי את מרן בעל ה"קהלות יעקב" זצ"ל בענין גזיזת אילן שהפסיק לתת פירות, האם יש לחוש משום סכנתא דקוצץ אילן שעושה פירות, ואמר לי: "האם כבר עשיתם כל מה שאפשר למען שימשיך בגידולו ולא עלתה בידכם? אם כן - יכולים אתם לקוצצו!" ודרשתי אני לעצמי לימוד בזה כלפי חיוב הרב לתלמידו, שכל זמן שעדיין לא עשו כל טעדיקי ותחבולות לתועלת התלמידים, עדיין לא נפטרו מהחיוב לטפל בו לטובתו. והוא לימוד גדול כשדנים על ריחוק תלמיד - שיש לבדוק היטב האם אין עדיין דרך ואפשרות להשתדל לכוונו לטוב.

קירוב הלבבות

ההשפעה הכי גדולה שישא פרי ותועלת לתלמידים הוא ע"י קירוב הלבבות של הרב והתלמיד. וקיבלנו מרבותינו שהתלמידים יש להם חוש המרגישים עד כמה הרב קרוב להם, ועד כמה שמידותיו הם הם המטביעים חותמם על התלמידים.

הזריעה והשורשים הטובים ביותר

כיודאי הזריעה והשורשים הטובים אשר רבני הישיבה משתדלים למסור לכל תלמיד - נשאר חקוק בלב ובנפש.

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

"דכירנא שהלכתי פעם אחת עם מרן בעל החזו"א זיע"א מביקור אצל אמו ע"ה, ובתוך השיחה אמר: שנינו במשנה (אבות פ"א מ"ו) "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", היינו שאם רוצים לקרב תלמידים לתורה - ההתחלה צריכה להיות "אהבה". מתוך ה"אוהב את הבריות" אפשר לבוא ל"ומקרבן לתורה"!

"בזמן הזה - קשות אינם נשמעים"

נביא לתועלת וללימוד לנו בענין תוכחה של הרב לתלמידו, מדברי ספר "מנחת שמואל" [שהיה מתלמידי הגר"ח מוולאז'ין זיע"א] שכתב: "אבל ראוי שתדע שכך קבלתי מרבותי, ובפרט מאדמו"ר ר' חיים מוולאז'ין זיע"א, שבזמן הזה קשות אינם נשמעים, ומי שאין טבעו לדבר רכות, וממהר לכעוס על עושי עוול, ובפרט כשלא ישמע לו - פטור ממצות תוכחה", יעו"ש שכתב שקיים כן גם מהנסיון. וזה לימוד לנו שצריך שיהיה כל המשא ומתן עם התלמידים באהבה ובקירבה.

"היו מתונים בדין"

אמר רבינו זללה"ה: אם לכל מחנך היתה את הסבלנות של הרשב"ם (המסביר בפירושו למסכת בבא בתרא בארוכה), הכל היה נראה אחרת, ולא היו

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

גליון 74 ויגש תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לעלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות ותנצחות, חספת מענים, חצרות וחצרות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

פרשיות אלו עוסקות בפירוד שהיה בין יוסף ויהודה והאיחוד ביניהם.
ב' שבטים אלו מיצגים ב' דרכי עבודת ה' וב' דרכי הנהגת ה' ית'
בעולמו. רבינו מבאר כאן ענינם. תודתנו לעורך המאמרים של עיני
ישראל ח"ג [עדיין בכת"ל] שהמציא לידנו מאמר זה. נישא תפילה
שיזכה להו"ל דברי רבינו בקרוב.

בעלון הקודם הובאו דברים בענין מידת הבטחון. המשכנו הפעם בב'
אגרות הנוסכות חיזוק לעומדים בנסינות החיים כי רבו.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו
זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על
עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק
בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

בנימה, ודלה הימנה ושתה, התחילו הכל דולין הימנה
ושותין, כך לא זו יהודה, משיב ליוסף דבר על דבר, עד
שעמד על לבו עכ"ל, ודבריהם צריכים פירוש.

ב. ה'חילוק' בין לאה ורחל, יהודה ויוסף – מושרש בימי בראשית

הנה נתבאר במקום אחר [בעלונים 70-72] ש'לאה
ורחל' מייצגות שתי דרכים בהנהגת שמים. 'לאה'
מייצגת הנהגת היחוד שהיא למעלה מהנהגת המשפט
ונרמז במה שאמרה "נטלתי יותר מחלקי. ומאידך,
רחל, מייצגת את דרכי ה'מדה במדה' ע"פ עבודה,
והם הדרכים 'הגלויים' בעולמינו, וע"כ נכנסה לבית
יעקב בדרך גלויה וברורה.

והגם שקומתו של 'יעקב' היא **קומה אחת** החובקת
את שני העולמות כאחד, אבל ב'עזר כנגדו' היה
חילוק ממש – **שתי נשים** נפרדות. שרשו של 'חילוק'
זה, הוא בחטא עץ הדעת, שנתמעטה קומתו של אדם
הראשון מלחבוך 'מסוף העולם ועד סופו', ל'מאה
אמה' בלבד (חגיגה י"ב). והגם שהאבות הק' תקנו
במקצת את החטא, ויעקב 'שופריה דאדה"ר' (ב"ב
נ"ח) היתה קומתו חובקת מסוף העולם ועד סופו, אבל
ב'נקבות' לא נתקן הענין, והיו מחולקות לשתי אמהות
נפרדות.

הגדרת 'חילוק' זה הוא כך, דהנה ביצירת אדם נאמרו
שתי שמות – וייצר 'הויה אלקים' את האדם, ופירש
רש"י (בראשית א' א') שהם 'מדת רחמים ומדת הדין',
מדת הדין היא דרכי ההנהגה **הגלויה** של עולמינו, כי
העולם מיוסד בעצם מעשה בראשית [עד ויכולן] רק
על שם 'אלקים', ומדת רחמים במהותה היא ההנהגה
הנעלמה של ההנהגה, שבעצמותה שייכת לעולמות
העליונים המתנהגים בדרכי חסד מוחלט, וכמבואר
בפרקי דר"א (ריש פ"ג) "עד שלא נברא העולם היה
הוא ושמו אחד", ופירשו כל המפרשים דהיינו שמו

התמודדות עם יסורים [אגרות דעת קי"ד]

גלגוליו של הקב"ה עם האדם בלתי ניתנים לפתרון
תפיסתנו. האדם הוא הפרט היותר נכבד בכל
העולמות וכל תיקונם תלויים בו, על כן כשאנו
מסובבים מהיקף כזה רחב ועמוק א"א לנו להבין תוך
המקום והשעה שבחיינו הפרטי מהו צורך כל
העולמות אשר סביבותינו ותלויים בנו. אבל א' היא
לנו שרק בתורה נמצא הארת עינינו בזה. וחוב עלינו
עת אשר נהיה נמצאים במצב של צער או עגמת נפש
בבלבול ידיעת העתיד הקרוב לפנינו שאנו חייבים
לפשפש במעשינו ולצעוק לפניו ית"ש שיושיענו
מצרתנו. והוא הוא טובתנו וטובת כל ההיקף אשר
סביבנו.

והצרה באה לכתחילה רק בשביל שהאדם היה
צריך (להיקף טובתו בזה ובבא) אל תפלה, וכל
העולמות תוקנו בזה על ידו לקבל שפע אור קירובם
מהש"ת. זהו בכלל. אמנם עיקר העיקרים בזה הוא,
במה דבמצבים השחורים בחיי האדם מרגיש הוא אז
להדיא כי רק ממנו ית"ש הוא ישועתו וממילא תולה
את עצמו בו ית"ש, ואז באה הישועה.

האדם מסוגל להכיר בימי צרתו הצורך לקירבה
מה שאינו מסוגל לזה בימי טובתו. ואז גם כי אלך
בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, אתה לנוכח
דוקא כי אז – בזריקתו כל המשענת קנה רצון של
באחרים – רואה הוא איך על כל צעד ושעל יש לו
אחד ורק אחד שמענין ביותר רק בטובתו ומכוין
דרכיו להטיב לו בכל אפשרות היכולת בזה. רק טעות
א' נמצא להאדם במצבים כאלו, דאילו הוא חושב כי
הישועה הבא אח"כ הוא תכלית הענין של טובתו,
ולא הוא, אלא הבטחון שהרגיש בעת צרתו, והוא קנין
שלימות חדש בנפשו לשעה ולנצח.

יהודה ויוסף החורש והקוצר פ' ויגש

[עיני ישראל ח"ג כת"י]

א. הקדמה

בב"ר (פי' צ"ג ה') אמרו על פגישת יהודה עם יוסף,
שהוא כדוגמת היעוד העתיד – "הנה ימים באים נאום
ה', ונגש חורש בקוצר" (עמוס ט' י"ג), [היינו שלעתיד
לבוא הזרעים יצמחו תיכף ומיד, ולכן החורש והקוצר
יפגשו יחדיו], 'חורש' זה יהודה, 'קוצר' זה יוסף,
שנאמר וכו'. דבריהם צריכים ביאור. עוד במדרש שם
המשילו את פגישתו של יהודה עם יוסף, לבאר
עמוקה, שהיו מימיה צוננין ויפין, ולא היתה בריה
יכולה לשתות ממנה, בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה

המיוחד כי בעולם העליון – טרם השתלשלות והתהוות עולמינו – היתה רק הנהגת 'הויה', ובעולמינו הם 'נסתרות'.

וכבר חזרנו כמה פעמים שכל דרכי ההנהגה העליונה משתקפים באדם התחתון. ולכן עלינו לזהו תב' חלקי ההנהגה באדם. הרכבת שתי הנהגות אלו במבנה קומתו של האדם הוא בעצם הרכבתו מגוף ונפש, כי הגוף הוא מיסוד העפר של עולמינו, הנברא במאמר "בראשית ברא אלקים" [את השמים ואת הארץ], והנשמה היא מנפחת פיו ית', ובלשון הקדמונים "מתוכו נפח" מן הנסתרות – מן ה'תוכו', והנשמה היא "חלק הויה עמו" (האזינו), והרכבת הגוף והנשמה היא הביטוי להרכבת שתי ההנהגות 'הויה ואלקים'.

ובעקבות חטא עץ הדעת נעשה האדם בר תמותה כי חל 'ניתוק' בין הגוף והנשמה, ולכן חל גם 'חילוק' בין שתי דרכים אלו. והנפשות המייצגות שתי הדרכים הללו היו שתי נפשות נפרדות – רחל ולאה, שהם 'צלם אלקים' לשני דרכי הנהגה אלו כמשנ"ת. והגם שיעקב חבק בקומתו בבת אחת את שתי הדרכים [א.ה שהרי נשא שתייהן], אבל באמהות נשאר הקרע עדיין, ולכן היו שתי אמהות נפרדות.

'חילוק' זה בין האמהות, גרם ל'חילוק' בין בניהם – השבטים. 'יהודה' שהוא מזרעה של לאה, היה אחוז בדרכי 'הויה' – הדרכים הנעלמים, למעלה מהנהגת 'מדה במדה', וכן אמרו להדיא בגמ' (סוטה ל"ו ב') "יהודה נקרא כולו על שמו של הקב"ה", [והאות ד' שבשמו יבואר אי"ה להלן אות ז'], וגם עצם קריאת שמו 'יהודה' הוא על שם מה "שנטלתי יותר מחלקי" – למעלה ממה שמגיע בדרכי 'מדה במדה' וכן"ל. 'יוסף' שהיה מזרעה של רחל היה אחוז בדרכי 'אלקים' – דרכי 'מדה במדה' הגלויות בעולם, וכמו שנבאר זאת בעז"ה באורך.

ולא זו בלבד שהיו שתי נפשות שכל אחת מייצגת דרך אחת, אלא גם היה 'קרע' ביניהם, ו'קרע' זה יש לו השלכה לדורות, שנקרעה המלוכה בישראל בין יהודה ויוסף, ולא 'יתפר' הקרע עד אחרית הימים, כיעוד הנביא (יחזקאל ל"ז י"ט) ש'שני העצים' של יוסף ויהודה יחזרו להיות 'עץ אחד', ומלך אחד יהא לכולם למלך. ואז יתקיים "ונגש חורש בקוצר" – יהודה ויוסף.

נצטט כמה דוגמאות מן המקראות המציינים את הדרכים השונים של יהודה ויוסף, ועל-ידם יבואר בעז"ה עומק המשמעות ש'יהודה הוא 'חורש', ויוסף הוא 'קוצר'.

ג. דוגמא א' – מכירת יוסף ונשיאת אשה

"וירד יהודה מאת אחיו, וירד עד איש עדולמי וגו' ויקחה ויבוא אליה" (בראשית ל"ח א-ב), בב"ר (פר' פ"ה א') רשב"נ פתח "כי אנכי ידעתי את המחשבות" (ירמיה כ"ט), שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף, ויוסף וראובן ויעקב היו עסוקים בשקם ותעניתם, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אור של מלך המשיח עכ"ל. והיינו שמן הנשואין

של יהודה, התגלגלו הדברים שנשא לאחר מכן את תמר, ונולד פרץ, שממנו יוצא מלך המשיח. דברי המדרש מופלאים מאוד וצריכים פירוש.

חז"ל פירשו (הובא ברש"י) מש"כ "וירד יהודה מאת אחיו", שהורידוהו אחיו מגדולתו, שראו בצרת אביהם, אמרו לו אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך, ופלא גדול שתיכף אחר 'ירידה' זו הלך לישא אשה כמבואר בפסוק, והענין סתום מאוד.

יש על כך פירוש בקדמונים, אחרי שהבין יהודה את עומק החורבן שנגרם ע"י מכירת יוסף, שפט את עצמו לחובה גמורה, היינו שהפסיד את כל מציאותו, אבל החליט בעזו גבורתו לבנות את עצמו שנית מחדש, זו הסיבה שניגש תיכף לקיים את המצוה 'הראשונה' – "פרו ורבו". היינו שדרך האדם שנכשל בחטא ח"ו, לחפש לעצמו איזה צד זכות, ולהבליט את החלקים הטובים שיש בו, ובדרך כלל חסר בהכרת חומר החטא, כך שלמרות כשלונו סבור שיש לו עדיין זכות קיום בעולם, אבל יהודה הכיר בחומר הנורא של חטא וחורבן הנפש עד היסוד, שנפסדה זכות קיומו לגמרי. אבל דוקא בהגיעו ל'חורבן' זה, הוא הזמן שאפשר לבנות את הקומה מחדש בשלמות, וכדוגמת יצירת אפרוח, שנעשה רק אחר שהביצה "מיסרחא ונעשית עפרא בעלמא" (תמורה ל"א א'), כי אחרי שנפסדה הצורה הקודמת עד היסוד אפשר ליצור צורה חדשה.

כח 'היצירה' שלו, הוא מפאת היותו אחוז במהלכי 'הויה' [כמו שהקדמנו באות א'] שהיא 'התהוות' הבריאה מחדש. ובזה הניח את היסוד לבנות את "אורו של משיח", שגם אם הדורות ירדו עד "עפר", כמו דורו שכולו חייב, שאין לך 'עפרוריות' יותר מזה, תצמח הקומה מחדש ע"י מלך המשיח – זרעו של יהודה.

אך כל זה הוא רק במבט האלקי – "כי אנכי ידעתי את המחשבות", דלמראית עין נראה להיפר, שכביכול יהודה מסיח דעתו מן הכשלון שלו, ועוסק בצרכי עצמו חלילה, ורק השי"ת ידע את מעמקי נפשו שהיה מתוך שברון לבב, והכרה עמוקה בחורבן נפשו, וכל כונתו היא לבנות את עצמו מן העפר. זוהי דוגמא אחת, שההנהגה עם יהודה היתה לפי עומק המחשבה האלקית, מעין ההילוכים הנסתרים של אמו לאה.

ד. דוגמא ב' – מעשה תמר

דוגמא נוספת הוא מעשה תמר. למראית עין נראה כשלון רב ב'קדשה בעינים', אך יש לדעת שאסור ללמוד פרשיות כאלו בעינים גסות! חז"ל הקדושים בב"ר (פ"ה ח') גילו לנו את עומק הענין שהיה שם. וזה לשונם א"ר יוחנן ביקש לעבור, וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאווה, אמר לו, יהודה! היכן אתה הולך? מהיכן מלכים עומדים? מהיכן גדולים עומדים? ויט אליה אל הדרך בעל כרחו שלא בטובתו עכ"ל. נרחיב קצת בביאורו.

הנה אמרו בגמ' (ברכות ה' א') "אם רואה אדם שיצרו

מתגבר עליו ירגיז יצר טוב על יצר הרע, נצחו מוטב, לא נצחו יעסוק בתורה וכו', לא נצחו יקרא ק"ש וכו', לא נצחו יזכיר לו יום המיתה" ע"כ, כונת חז"ל במאמר זה שהעצות הללו **מובטחות** להציל את האדם מן היצר, שעכ"פ הזכרת יום המיתה, הוא נצחון גמור ומוחלט. ובאם אדם עשה את כל העצות הללו ובכל זאת נכשל, זו הוכחה – בדרך כלל – שלא קיים את העצה כצורתה. אמנם כאן קיים יהודה את כל העצות של חז"ל כצורתם, בכל עומקם והיקפם, ובכל זאת נכשל, משום שבאמת זה היה יעודו האמיתי בחיים, ממנה מלכים עומדים, ממנה גדולים עומדים, ומה יש להזכרת יום המיתה להצילו מן החטא הרי ע"פ האמת כל העולם הבא שלו הוא בעקבות מעשה זה. אלא שזהו רק במבט **השמימי** של ה"יודע מחשבות" הבוחן כליות ולב, ויודע שיהודה מיצה את כחות נפשו עד תום, והכשלון היה בעל כרחו ממש, אבל האדם צריך לחשוד את עצמו עד זיבולא בתרייתא שלא עשה את העצות הנ"ל כראוי, והרי זו דוגמא נוספת להילוכי ההנהגה העמוקים עם יהודה.

ה. הודאתו על מעשה תמר

עובדה נוספת, הודאתו על מעשה תמר – "צדקה ממני", נצייר קצת את המעמד, הבית דין היה בהרכב של יעקב אבינו ויהודה עצמו ושם בן נח, ושופטים את ה'זונה' למוות, והיא שולחת את הערבון ברמז "הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה", ועומד יהודה ומודה בפני גדולי עולם על כשלון בזוי ושפל ב'קדשה בעיניו', ודאי יותר קל לאדם להשרף אלף פעמים באש, מלהודות על מעשה מחפיר כזה, ורק אדם בעל גבורה עילאית כמו יהודה, מסוגל 'לשחוט את עצמו' לעיני כולם, בבושה נוראה ש'אזיל סומקא ואתי חוורא' באופן משונה שאי אפשר לתאר כלל, דמה שמוטל עליו לעשות, קם ועושה בלי שום חשבון. עבודה נוראה זו, היא למעלה מכחות אנוש, כי הילוכי המחשבה הרגילים של האדם שהם בטעם ודעת, לא מניחים את האדם בשום אופן לנהוג כן, ובעבודה זו דבק בהילוכים העליונים של אמו - לאה, שהם למעלה מטעם ודעת, ויצאה בת-קול ואמרה ממני יצאו הדברים כבושים! שהכריזו משמים שבאמת אין כאן שום כשלון, הוא מיצה את כחות נפשו להנצל ורק מלאך 'הכריחו' על המעשה, ואין המעשה נשפט כלל כפי מה שהוא נראה בעיני בשר, אלא מתנהגים עמו במהלכי "כבשי דרחמנא" הם ההילוכים הנסתרים של אמו לאה. דהיות שעבודתו היא באופן משונה למעלה מטעם ודעת, הרי הוא זוכה ליחס שמיימי של "כבשי דרחמנא" למעלה מטעם ודעת.

בזכות מעשה זה זכה למלוכה כמש"כ (ויחי) "אתה יודוך אחיך" וגו', יעו"ש בתרגום וברש"י. ומשום שהאופי האמיתי של מלך הוא הכנעה וביטול גמור נוכח פני השי"ת, כמ"ש (ברכות ל"ד ב') מלך "כיון שכורע – בתחילת שמונה עשרה – שוב אינו זוקף", דצורת העמידה לפני המלך, שלו, היא כניעה וביטול גמור, וכלשון הגמ' הוריות (י"א ב') דהתנאי לתואר

'נשיא' הוא "מי שאין על גביו אלא ה' אלקיו" עיי"ש, ועל כן 'כניעתו' הנוראה של יהודה, וביטול יישותו עד היסוד, בהודאה על מעשה תמר, הכשירתו להיות מלך על ישראל, העומד לפני השי"ת בביטול מוחלט ללא שום חציצה.

ו. היבום – חזרת 'ער ואונן' בציור 'פרץ וזרת'

עובדה נוספת, מעשה היבום' עם תמר, הנה אחז"ל (זוה"ק) על יבום זה – "אתה אבא קדמאה, אתה אבא בתראה". פירוש, דהנה היבום הרגיל אחר מתן תורה. הוא, שנושא את אשת אחיו, ונשמתו של המת חוזרת לעולם בציור של 'בן' אשר יקרא על שם המת, שאינה חזרה לאותה מדרגה שהיה בחייו, דבחייו היה 'דור ראשון' עם אחיו, ועתה הוא 'דור שני' – בן של אחיו, דאינו תיקון גמור של נשמתו, אבל ביבום של יהודה, הבנים "פרץ וזרח" שנולדו מן היבום, הם נשמות "ער ואונן", כמו שרמז לכך הרמב"ן (ל"ח ח'), [וכן כתב באור החיים הק' ויגש מ"ו י"ב]. וכאן ה'חזרה' שלהם הוא באותה מדרגה, יהודה אביהם והם בניו – "אתה אבא קדמאה אתה אבא בתראה".

עומק הדברים הוא, שיבום בדרך כלל הוא תיקון המצב ה'ישן', ועל כן אין התיקון מגיע עד השורש, והוא בדרגה שניה נמוכה יותר, אבל יהודה שהיה אחז בדרכי 'הויה' – התהוות מחדשת, היה בכחו לחזור על ההויה מחדש, ועל כן הוא שוב באותה מדרגה כמקודם. ואפילו ער ואונן שהיה בהם פגם עצום, שנחתם עליהם בכתוב תואר "רע", חזרו לעולם ביופי נפלא של 'פרץ וזרח', משום שזהו כח ההויה החדשה, שדוקא 'לכי מסרחא ונעשית עפרא', מתהווה בריה חדשה בתכלית היופי.

ז. השם 'יהודה' – כח 'הויה' מתוך הדלות

יש להוסיף עוד בענין השם "יהודה" – שנקרא על שמו של הקב"ה (סוטה ל"ו ב') וכנ"ל, הנה יש גם אות ד' בשמו, משמעותה של אות זו היא **דלות** כדאיתא בגמ' (שבת ק"ד א') עיי"ש, ועניינו שגם בהיותו במצב של דלות ושפלות, עד כמעט העדר המציאות, בכחו להתחדש ולהתהוות שנית כמו שביארנו לעיל (אות ג'). החידושי הרי"ם זצ"ל אמר על כך – "כרע רבץ כארי" שגם בהיות רבוץ ומושכב, הרי הוא גבור כארי! ומכאן הבטחת היעוד של כלל ישראל באחרית הימים, שגם באם יתדרדרו עד "עפר" יקוים בהם "התנערי מעפר, קומי שבי ירושלים", על ידי מלך המשיח – מזרעו של יהודה, שאף ב'דור שכולו חייב' יופיע כ'עני ורוכב על החמור' (סנהדרין צ"ז), וכן אמרו בתנחומא (ריש וישלח) אף יהודה שטנו של עשו שנאמר עני ורוכב על החמור עיי"ש.

ח. יוסף – דרכי המשפט

עד כה ביארנו את מהותו של יהודה זרעה של לאה, עתה נדבר קצת בענין מהותו של 'יוסף' – זרעה של רחל, הנה **התורה** המסורה בידינו כולה **דרכי משפט** – מדה במדה, שכר המצוות ועונשי העבירות, יוסף הוא

היה דמות דיוקנו של יעקב, שהיה עמוד התורה, וכל ה'תורה' שלמד אצל שם ועבר מסר לו, וההנהגה עמו היתה בדרכי המשפט ממש.

כאשר סלסל בשערו, תיכף התגרה בו הדוב, ונכנס לצרה צרורה של אשת פוטיפר, וכאשר כמעט מעדו רגליו בנסיון אשת פוטיפר, [שהיה נסיון כבד, יום יום, וכן הלא ראתה באצטרולוגין שלה שתעמיד בנים ממנו, והיה קרוב לטעות בכך], נראתה לו דמות דיוקנו של אביו, ואמר לו, אם תיכשל ח"ו, ימחק שמך מאבני אפוד, שדקדקו עמו בדרכי המשפט עד הסוף, ושלא כמו יהודה שנכשל בנסיון דומה, ולא נמחק שמו מאבני האפוד, משום שדנו אותו ע"פ המבט של "כבשי דרחמנא".

העבודה של יוסף היתה לעמוד על גדרי ה'תורה', עד קוצו של יו"ד, והעבודה של יהודה היתה האחיזה במהלכי ה'תשובה', שהם למעלה מגדרי התורה, כמבואר במדרש שאלו לתורה נפש החוטאת מה תהא עליה, אמרה תביא אשם ויתכפר לו וכו', שאלו לקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר לו ע"כ, ובעבודת ההודאה שלו "צדקה ממני", הגיע למעמקי ההנהגה של 'תשובה', עד שיצאה בת קול ואמרה 'ממני יצאו הדברים כבושים'.

ולעתיד לבוא "יעלו מושיעים לשפוט את הר עשו", שינצחו את עשו בדרכי המשפט, זהו מכחו של יוסף שהילוכיו הם בדרכי המשפט, אבל ביעור הרע באופן מוחלט יהא מכחו של משיח בן דוד, שההילוכים הם למעלה מן המדה כמשנ"ת.

ט. איחוד הקרע בין יוסף ויהודה

כאשר נתבונן נראה שכל ה'הירידות' של יהודה – במעשה תמר, וער ואונן – היו לאחר מכירת יוסף, ועומק הענין הוא שאי אפשר לאחוז בדרכים הנעלמים, מבלי קשר עם הדרכים הגלויות, דסו"ס

המציאות של עולמינו היא דרכי המשפט הגלויות, וההתקשרות עם דרכי השכר הנעלמים, באים רק מתוך העבודה ב"דרכי התורה" וזכיה במשפט, ועל כן כאשר נפרד יהודה מיוסף, שנתרופפה האחיזה שלו בדרכי העבודה הגלויות, הגיע למצבים של ירידה. אלא שהיה לו כח מופלא להתרומם מתוך השפלות והדלות, ולהתחדש שנית כמשנ"ת.

וכאשר נפגשו יהודה ויוסף, חדר יהודה למעמקי הלב של יוסף, וחשף את כחו התורה וכח הדעת שבו, ונפתח האיחוד שביניהם, והקרע שהיה ביניהם, הוא רק ברובד החיצון של הנפש – ומושרש ב"קרע" של אדם הראשון, שהסתעף ממנו החילוק בין האמהות וכו"ל – אבל בפנימיות מעמקי הלב, הכל מאוחד בעצם, וזהו המשל של המדרש [הנו' בראש דברינו] לבאר עמוקה, שבא אחד, וקשר חבל בחבל ונימא בנימא, לדלות את המים הצוננים שבה. ובפגישה זו הניחו את התשתית לאיחוד הגמור לעתיד לבא, ש'שני העצים' יתאחדו, ולא יהיו עוד שני מלוכות נפרדות.

וייעוד האיחוד שביניהם רמוז בפסוק "ונגש חורש בקוצר", חורש זה יהודה, וקוצר זה יוסף [כמובא במדרש שבפתח דברינו], משום ש'החרישה' היא בעומק האדמה מתחת לפני השטח, ועוד שעסק הזריעה היא ריקבון הזרע באדמה, ועי"ז צומח מחדש כפל כפלים, שזהו ממש הדרכים המופלאים של יהודה, כפי שנתבאר בארוכה, וע"כ נמשל ל'חורש', ויוסף ל'קוצר', שהקצירה עוסקת עם החטים הגלויות הצומחות על פני הקרקע, ועל כן יהודה האחוז במהלכים 'הנסתרים' נמשל ל'חורש', ויוסף האחוז בדרכים 'הגלויות' נמשל ל'קוצר', ושניהם יגשו זה בזה, ויתגלה האיחוד בין כל הנהגותיו ית' במהרה בימינו.

היסורים מסייעים להספיק יותר [אגרות דעת קי"א]

דע לך כי אמרו חז"ל יפה פעם אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער. זה אומר שעה אחת בלימוד מתוך צער שקול הוא כלימוד מאה שעות. א"כ בנסיון של צער אדם מוכן לזכות פי מאה אז, וכמו שאם זכית ללמוד מאה שעות ברציפות היית שמח מאד על שזיכה אותך השי"ת להתמדה כזו, א"כ ה"ה והוא הענין בעת שהנך זוכה ללמוד שעה מתוך יסורים צריך אתה להרגיש הזכיה הגדולה הזו, וק"ו אם אתה למד כמה שעות ועוד כמה ימים.

חז"ל קראו ליסורים רעים אהובים (ב"מ פד, ב), כי באמת הם מאהבים האדם לבוראו. ועיין היטב בפ"י הרמב"ן פ' יתרו על הפסוק לאוהבי ולשומרי מצוותי (בעשרת הדברות), מי הם לאוהבי, המכות הללו הם אהבוני על בוראי. בהגיע יום הדין הגדול אז הוי"ן יסורים אלו הצלחה מופלגת לאדם כי הם כופלים ערך מצוותיו פי מאה. תאמין לי שגם לי יש יסורים גדולים, אבל ב"ה שחנן לי דעה שלא להתפעל מהם רק אדרבא להראות נאמנותי לו ית"ש על אף המכשולים הללו, והם באמת רעים אהובים.

אגלה לך סוד, ותשמור דבר זה אצלך ויהיה חקוק בעומק לבבך, כי כל נפש כשיורדת לעוה"ז נותנים לה כמות של עבודה שהיא מסוגלת לעשות ולזכות עי"ז לנועם ה' לנצח נצחים. ופעמים שאין חיי האדם בעוה"ז יכולים להספיק כמות כזה, אז מה עושים בשמים להטיבו, נותנים לו יסורים כדי שיהיה כל מצוה אצלו וכל יום אצלו כמו מאה ימים של חיים, ואז אם חי למשל שבעים שנה הספיק לו עבודה של שבעת אלפים שנה. פלא והפלא הוא.

אמנם אם היסורים הם במדה שהם עושים האדם בגדר אינו יכול לעסוק בעבודה, אזי יתחנן האדם לו ית"ש "שהיות שהוא רוצה בחיי האדם שיוכל לעבדו בו, ובמצב כזה נשלל ממנו יכולתו, אזי מבקש הוא שלמען שמו ית' יסיר המניעה ממנו אשר נגרם להאדם מחמת מעשיו הלא טובים". כן תוכל לנסח לך נוסח ולאומרה בסוף תפלת שמו"ע באלוקי נצור, והוא ית"ש השומע לצעקת המתחננים אליו יקבל תפלתך בתוך כללות עמו.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת ויגש תשע"ו -

בכל מקום היה עוסק בתורה

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה וְגו' (מ"ו כ"ח)
הנה איתא בילקוט שמעוני (פרשת ויגש, רמז קנ"ב) אמר ר' נחמיה
להתקין לו בית תלמוד שיהא מורה שם תורה, ושיהיו השבטים
הוגות שם תורה,

תדע לך שכן הוא, כיון שהלך יוסף מאצלו, היה אבינו יעקב יודע
באיזה פרק פרש ממנו שהיה משנה אותו, כיון שבאו אחיו ואמרו לו
עוד יוסף חי לא היה מאמין, שנאמר ויפג לבו כי לא האמין להם
(מ"ה כ"ו), ונזכר יעקב באיזה פרק פרש ממנו שהיה משנה אותו,
וכיון שבאו אחי יוסף ואמרו לו, אמר להם נתן לכם סימן באיזה
פרק פרש ממני, מה עשה נתן להם עגלות, שנאמר ויתן להם עגלות
(מ"ה כ"א),

ללמדך שבכל מקום שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה, כשם
שהיו עושין אבותיו, שנאמר וישמור משמרותי מצותי חקותי
ותורתי.

דברי תורה יפים לטהר הלב

הנה חזינו בהמדרש דבכל מקום שהיה יעקב יושב היה עוסק
בתורה. והנה אמרין בגמרא ברכות (כ"ד ב') דאע"פ דמהרהר בדברי
תורה בכל מקום, אך יש מקומות שאסור להרהר בתורה, והיינו
בבית המרחץ ובית הכסא.

והנה יש להקשות, דלחד גיסא חזינו בספר חסידים דכדי להפריש
עצמו מאיסור שרינן להרהר בדברי תורה אף בבית המרחץ.

דהנה כתב בספר חסידים (סי' כ"ח) דאם אדם נמצא במרחץ או
במקום הטינופת, ובא אליו הרהורי עבירה, יהרהר בדברי תורה, כי
דברי תורה יפים לטהר הלב מיצר הרע, ואע"פ שבכל מקום מותר
להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא, מכל מקום להפריש אדם מן
העבירה מותר. [ומובא דבריו במגן אברהם (סי' פ"ה סק"ד) ובמשנה ברורה
(שם ס"ק י"ג)].

אמנם לאידך גיסא, הנה איתא בשולחן ערוך (סי' פ"ה סע' ב') דאם
נזדמן לו בבית המרחץ להפריש חבירו מדבר האסור, מפריש. ומביא
במשנה ברורה (שם ס"ק י"ד) שתי דיעות היאך מותר להפריש,

דעה אחת, דמותר לומר לו אפילו בלשון הוראה שאסור לעשות כן,
אע"פ שכן הוה תורה, ואין צריך לדקדק ולומר אל תעשה כך בלי
לשון הוראה.

ודעה שניה, דמחמירין דאסור לומר בלשון הנראה דזה הוא תורה,
[כגון אם רואה בערב פסח שמגלחין אחר חצות, יאמר אין מגלחין דלשון זה
אינו לשון הוראה, אע"פ דממילא נשמע דאסור, אבל לא יאמר אסור לגלח, דזה
הוא תורה].

ותיקשי, דלדעה השניה האוסרת להפריש חבירו על ידי דברי
תורה, אם כן אמאי שרינן להפריש עצמו מאיסור על ידי הרהור
בתורה, וכדינא דהספר חסידים.

[ואע"פ דבביאור הלכה (שם) אייתי בשם הר"ן דשרי, ואם כן נמצא דנסיק
לדינא כהספר חסידים, אך מכל מקום תיקשי דהמשנה ברורה אייתי דברי ספר
חסידים בסתמא, ולענין להפריש בלשון איסור אייתי פלוגתא].

ויש ליישב בב' דרכים, חדא, דבבית המרחץ ובית הכסא, הרהור
קילא מדיבור, [עיי' שם במשנה ברורה סק"ח], ואם כן יש לומר דרק
בהרהור מותר להפריש על ידי דברי תורה, אבל לא בדיבור.

עוד יש ליישב, דנהי דהוה ספק אם מותר להפריש מאיסור על ידי
תורה, אך מכל מקום העבירה שמפרישים ממנו, היא ודאי עבירה,
ואם כן בשלמא בדידיה, הרהורי עבירה ודברי תורה בבית
המרחץ, שניהם הוו עבירה בקום ועשה, ואם כן שרי להפריש עצמו
מהרהורים על ידי תורה, דזה ודאי וזה ספק, דהרי הרהורי עבירה
הוה ודאי עבירה, ולהפריש על ידי תורה במבואות המטונפות הוה
רק ספק עבירה. [אך לא ידענא אם הרהורים הבאים אליו באמת
חשיבא קום ועשה].

משא"כ לענין להפריש חבירו, אם אינו מפרישו, אינו עובר אלא
בשב ואל תעשה, והינו בהא דאינו מפרישו, ואם כן לא שרינן דברי
תורה דהוה ספק עבירה בקום ועשה, משום ודאי חיוב הפרשה דהוה
עבירה רק בשב ואל תעשה.

ובאמת גם בלא זה, דאפילו אם שניהם הוו עבירה בשב ואל
תעשה, דאין למיעבד בעצמו ספק עבירה אף בשב ואל תעשה, כדי
להפריש חבירו מודאי עבירה, וכגון באופן שאם יפריש חבירו ישאר
לו ספק חמץ בבית, והכי נמי כדכוותה.

עגלה ערופה

וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת הָעֵגְלוֹת
אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשִׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (מ"ה כ"ז)
איתא בקרא דיעקב אבינו ע"ה ראה את העגלות, ותחי רוחו.
ופירש רש"י, דבזה מסר יוסף הצדיק סימן להזכיר לו במה היה
עוסק בעת שפירש ממנו, והיינו בפרשת עגלה ערופה, וזהו שאמר
וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא אמר אשר שלח פרעה.

ואיתא במושב זקנים (שם) דכשפירש יוסף מאביו עשה לו לוייה,
אמר לו יוסף, אבא חזור בך שלא אענוש, אל תטרח, אמר לו יעקב
בני אל תהי מצוה זאת קלה בעיניך, שבשביל לוייה נתוספת פרשה
אחת בתורה, דכתיב 'ידינו לא שפכו את הדם הזה' (בפרשת עגלה
ערופה, דברים כ"א ז'), וכי תעלה על דעתך שבית דין שופכין דמים
הם, אלא שלא פטרנוהו בלי לוייה, וכיון שלא לוהו מעלה עליו
הכתוב כאילו שפכו דם, והיינו פרשת עגלה ערופה שהיה עסוק בה.

נטילת ידים בעגלה ערופה

הנה איתא בפרשת עגלה ערופה שהבית דין מהעיר הסמוכה
לחלל, נוטלים ידיהם על העגלה הערופה (דברים כ"א ו'). ומברכים
על נטילה זו על נטילת ידים.

וכשנמצא החלל מכוון בין ב' עיירות, הרי זה ספק מאיזה עיר
הגיע החלל, אם כן שני הבתי דינים דשתי העיירות נוטלים ידיהם
מספק.

ולענין ברכה יש לדון דכל אחד פטור, דספק ברכות להקל. אך
בנחל איתן (סי' ז' סע' ג' ס"ק ז') דן שבית דין של עיר אחת יברכו, וגם
יכונו להוציא הבית דין של עיר השניה, דממה נפשך אם הם העיר
הקרובה אם כן יהא הברכה לעצמם, ואם העיר השניה היא העיר
הקרובה, אם כן יהא הברכה לעיר השניה.

[אלא שתליא אם יש דין ערבות, דבעינן מחוייב בדבר, אלא דנימא דאיתא
בפרשת עגלה ערופה אם יזדמן בעירו. ותליא אמאי בברכת המזון מדינא מוציא
את חבירו, ובהגומל אינו מוציא את חבירו].

ויש לדון בכמה נפקותות בחידושא דהנחל איתן:

א. נטילת ידים לסעודה

הנה לפי זה נלמד דאם שנים נטלו ידיהם לסעודה, ואחר כך מצאו שספל אחד יש בו נקב, ולא ידעין מי נטל בו, נמצא דבבאו לישאל בבת אחת, חייבים לחזור וליטול, ולענין הברכה יברך אחד מהם, ויוציא או את עצמו או את חברו.

ב. פדיון הבן

לכאורה יש לדון בכהאי גוונא גם לענין פדיון הבן, כגון באופן שמשופקים למי נולד הבכור, שהיו שתי נשים לשני אנשים, ואחת ילדה בן ואחת בת, ונתערבו, יוכל אחד לברך ולהוציא את חברו, [אם יש ערבות בפדיון הבן], או אם שניהם עשו שליח אחד, השליח יברך ממה נפשך.

אלא יש לומר דשאני ממונא, דמכיון דאמרינן דפטור מפדיון הבן, דהמוציא מחברו עליו הראיה, אם כן לא אמרינן הממה נפשך. וצריך תלמוד.

ג. בדיקת חמץ

וכן לענין בדיקת חמץ, בדינא דגמרא פסחים (י' א') דשני בתים בדוקים, ובא עכבר, ומספקא לן לאיזה בית נכנס, אמרינן שאם באו שניהם לשאול בבת אחת, שניהם צריכים לבדוק שנית, ולענין הברכה יוציא אחד את חברו.

ואין לומר דכל אחד יכול לברך לעצמו, דנימא דמכיון דמספקין שמא יש חמץ בביתו, אם כן חייב בבדיקת חמץ בתורת ודאי, אינו כן, דשאני התם דהבית כבר בדוק מקודם, ועכשיו יש רק ספק.

נידון הנ"ל לענין ברכת הראיה

יש לדון מהו בנידון הנ"ל לענין ברכת הראיה, ומצאנו בזה פלוגתא,

דהנה לחד גיסא, כשיש שני אנשים הולכים ביחד, אחד מלך ואחד הדייט, או אחד חכם ואחד הדייט, ואינו יודע מי המלך או מי החכם, בזה קאמר הגאון דרך אמונה שליט"א שלא יברך. [נהיבא האי פסק בספר שער העין, בתשובות בסוף הספר, אות י"ג].

אמנם לאידך גיסא, בחדוותא דאורייתא (גליון מתורת אחד מגדולי הדור שליט"א, חנוכה תשס"ז אות י') כתב דביש נרות חנוכה ואינו יודע איזה נר העיקר ואיזה נר המהדרין, יכול לברך ברכת הרואה, אע"פ שעל נר מהדרין יש לומר דאינו מברך ברכת הרואה, דהרי ממה נפשך אחד מהם הוה נר חנוכה. [ובאמת הציור שם שיש נר אחד של חול ואחד של חנוכה, ואהא כתב דמברך].

ויש לדון בהאי פלוגתא מכמה אנפי:

א. גוויני דמלך ונר חנוכה דמי אהדדי

נראה דהני גוויני דמלך והדייט ונר חנוכה ונר חול, דמי אהדדי. אך העירו, דיש לחלק בין הברכה על ראיית מלך או חכם, לבין הברכה על ראיית נר חנוכה, דבשלמא הברכה על ראיית חכם הוה ברכת ראיה, משא"כ ברכת הרואה דנרות חנוכה הוה הודאה על הנס, ובזה יש לומר דלא שייך הודאה אם אינו יודע בבירור על מה מודה. אך נראה דאין לחלק בהכי, דהרי גם ברואה מקום שנעשה לו נס, ומסופק אם הוה מקום זה או מקום אחר, ורואה שניהם בבת אחת, לכאורה לדברי הדרך אמונה יכול לברך ממה נפשך, וצריך עיון.

ב. סתירה בדעת הדרך אמונה

הנה יש לשאול סתירה בדעת הדרך אמונה, דלחד גיסא חזינן בברכת הראיה דאמרינן דעל הספק אין מברכין, ואף כשיש ממה נפשך, אמנם לאידך גיסא בברכת המצוות דעגלה ערופה, אמרינן דבאופן דמסתפקין בין שתי ערים, מברכין ממה נפשך.

ויש לחלק בין ברכת הראיה לברכת המצוות, דבברכת הראיה לא שייך לברך מכח ממה נפשך, דהרי חשיבא כאינו רואה, כיון שמשופק אם רואה, משא"כ לענין ברכת המצוות, דלמעשה מכח הממה נפשך ודאי מקיים המצוה.

ג. אחר כך נתברר מי המלך

מעתה לפי זה אם אחר כך יתברר לו מי המלך, יש לעיין אם יוכל

לברך תוך שלשים, דלכאורה כיון דמתחילה לא היה בתורת ברכה, אם כן השתא הוה בתורת ברכה.

אך לאידך גיסא יש לדון דהא מכל מקום כבר ראהו תוך שלשים. ויותר נראה כמו שכתבנו בתחילה, דבאמת יוכל לברך.

וכן יש לעיין, בראה אדם פעמים רבות ולא ידע שהוא תלמיד חכם גדול, כמו הא דכתב בשם הגדולים (מערכת גדולים אות א' סעי' ע"ו) על רבינו אברהם מוכר ירקות, ואחר כך נתברר לו שהוא תלמיד חכם, האם יכול לברך. [והנה בזה יש לומר דגם החדוותא דאורייתא יודה שכשיוודע לו שהוא תלמיד חכם יוכל לברך, דלא קאמר דמברך אלא במסופק, משא"כ היכא שלא ידע כלל].

[וזה לשון השם גדולים (שם), ר' אברהם מוכר ירקות, שמעתי מרב אחד זקן שקיבל כי בימי מהרש"ל תחת בית מדרשו היה חנות לאיש א' שהיה מוכר ירקות, ושם היה ישן בחנות, וקורין לו ר' אברהם מוכר ירקות, והיה צנוע ודבר אין לו עם אדם, ולילה א' קם מהרש"ל ושמע שר' אברהם היה לומד סוגיא עמוקה מאד, ומפרשה פירוש רחב, והיה נותן דעתו לכל דבריו. ושלח אחריו ושאל לו שאלה עמוקה בש"ס, והוא השיב כי הוא עם הארץ ולא ידע מאי קאמרי רבנן, ועל ידי הפצרות וגזרות פתח פיו והאירו דבריו בחכמה ובקיאיות הפלא ופלא. ונתחנן לו שיהיה בסוד ולא יודיע הדבר, ונמשך כמה זמן שמהרש"ל מפלפל עמו, והיה מוצא קורת רוח שהוא גברא רבה. וכשנתבקש מהרש"ל בשיבה של מעלה, צוה מהרש"ל לקהל שיקחו לרב לר' אברהם מוכר ירקות כי אין כמוהו, ואחר כך בהפצרות ותנאים רבים נתקיימה צוואת הרב ז"ל. ומי שיש לו לב יקח מוסר השכל עד כמה הוא גדר תורה לשמה, ואת צנועים חכמה, והתורה מכרזת עליו ירום ונשא וגבה. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים].

ד. ראה ספק בית הקברות

ודע דכל זה נמי בראה בית קברות, והיה מסופק אם של יהודים או עכו"ם, ומספק לא בירך, ותוך ל' יום ראה קברים שהם ודאי של יהודים, דלדעת חדוותא דאורייתא לא יברך, דהרי היה לו ספק מיהת, וראה מספק חשיב ראיה, ולדרך אמונה תליא בדברינו לעיל.

ה. הוכחה לדרך אמונה - עיר שרובה עכו"ם

הנה יש שתי ראיות לדרך אמונה, חדא, דהנה אמרינן במשנה בברכות (נ"א ב') דאין מברכין במוצאי שבת בורא מאורי האש על נר של נכרים. ואמרינן בגמרא (שם נ"ג א') דבעיר שרובה נכרים, אינו מברך, דאזלינן בתר רוב העיר שהם נכרים. ולכאורה איירי אף כשרואה כל העיר בבת אחת.

חזינן דאין לברך ברכת הראיה מכח הא דממה נפשך רואה נר של ישראל. ויש לדחות דאיירי באופן דאינו רואה כל העיר בבת אחת.

ו. הוכחה לדרך אמונה - ששים רבוא

שנית, יש להוכיח מהא דאמרינן בגמרא ברכות (נ"ח א') שהרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים. [ופירש רש"י, דאוכלוסי היינו חיל גדול של ששים רבוא].

והרי ודאי בתוך הששים רבוא אנשים, יש בהם תלמיד חכם גדול, ואם כן יברך. [יש לעיין ברואה תלמיד חכם מאחוריה כי הך דרבי מאיר אם מברך, ונראה דיברך].

ואולי נימא דלא פסיקא מילתא דיש ביניהם תלמיד חכם. [ואפילו אם יש ביניהם, יש צד דכבר בירכו עליהם].

כיבוד אבי אביו

וַיְבֹא בָאָהָה שְׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹקֵי אָבִיו יִצְחָק (מ"ו א')

ופירש רש"י, דתלה רק באלוקי יצחק ולא באלוקי אברהם, מכיון דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. ומקורו במדרש (פרשה צ"ד אות ה'), ומובא ברמ"א (יו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ד).

והקשה הרמב"ן, דהא לאידך גיסא אשכחן קראי דאביו קודם לאבי אביו, דהרי איתא בקרא בפרשת וישלח (ל"ב י') כשהתפלל יעקב להינצל מעשו, אמר 'אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק', וכמו כן בפרשת ויצא (ל"א מ"ב) כשברח יעקב מלבן, אמר 'לולי אלוקי אבי אברהם ופחד יצחק'. [תו הביא רמב"ן מקרא דלקמן בפרשת ויחי (מ"ח ט"ו) 'האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק'].

ובלית חן (נכד הב"ח, פרשת ויגש, מובא בתשובות הגרע"א קמא סי' ס"ח) מתרץ, דהנה אמרינן בגמרא קידושין (ל"א א') דשאלו את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם, וענה ר' אליעזר, דהאב קודם, דאתה ואמך חייבים בכבוד האב.

ומחדש הלית חן, דלפ"ז הוא הדין בכהאי גוונא באביו ואביו אביו, נימא דיקדים אבי האב, דאתה ואביך חייבין בכבודו.

תו מחדש, דבעיקר האי דינא דהגמרא קידושין איכא חילוקא, דאם האם עדיין חיה, אמרינן דכיון דגם אמו חייבת בכבוד אביו, לכן אביו קודם, משא"כ כשמת האם, וכבר אינה חייבת בכבוד בעלה, אם כן דמי להא דאמרינן בקידושין (שם) דאם נתגרשו אביו ואמו, איזה שירצה יעשה.

ולפי זה הוא הדין בנידון דידן, כשיצחק היה עדיין חי, אם כן יצחק היה חייב בכבוד אברהם. [ואף לאחר מות אברהם, דהרי חייב לכבד האב בחייו ובמותו]. ומשום הכי בקרא בפרשת ויצא ופרשת וישלח, מכיון דיצחק היה עדיין חי, הקדים אברהם, דיעקב ויצחק היו חייבים בכבוד אברהם.

משא"כ בפרשת ויגש, הרי יצחק כבר מת, ואם כן אין על יצחק חיוב לכבד לאברהם, ואם כן ליכא טעמא להקדים אברהם, אלא אדרבה איכא טעמא להקדים יצחק, וכדברי רש"י, דחייב יעקב בכבוד יצחק יותר, מכיון דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אביו אביו. [אמנם קרא דפרשת ויחי לא יתיישב, דהרי שם יצחק כבר מת, ואפילו הכי הקדים אברהם].

אמו מצוה לומר קדיש, ואביו מקפיד

הנה כתב הבית יוסף (יו"ד סי' שע"ו) בשם מהר"ם, וזה לשונו, מצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו, ואם אביו מקפיד, אע"פ דאמו עשתה לו צוואה לומר בשבילה קדיש, כבוד אב עדיף מכבוד אם.

חזינן מדבריו, דאע"פ דאמו ציוותה לבנה שיאמר קדיש, מכל מקום מכיון דאביו מקפיד, כבוד אביו קודם, דאתה ואמך חייבין בכבודו.

ויש לעיין בדברי הבית יוסף מכמה אנפי:

א. לית חן - אם מתה פקע סברא דאב קודם

הנה תמה הגרע"א (קמא סי' ס"ח) דלאור דברי הלית חן הנ"ל, לכאורה נימא דיעשה מה שירצה, דמכיון שכבר מתה, פקע הסברא דהאם חייבת בכבוד בעלה. [וגם דמי לגרושה שהרי נפרדו].

ואע"פ שהצווי היה מחיים ואז לא חייל, מכל מקום הצווי חוזר וניעור. ונפקא מינה בכגון אם אמו ציוותה לו, ואחר כך נתגרשה, ולא חזרה וציוותה, דאע"פ דבשעת הצווי הדין היה דהאב קודם, מכל מקום עכשיו שנתגרשו, חוזר צווי האם, ואיזה שירצה יעשה.

ב. נודע ביהודה - חי קודם

הגרע"א (שם) מביא דכתב בנודע ביהודה (תניינא אה"ע סי' מ"ה) דאב שצוה לבנו לעשות ענין מסויים, ומת האב, ורצון האם בהיפוך, דישמע לאם, דכיבוד אדם חי עדיף מכיבוד אדם שכבר מת.

אם כן כל שכן בנידון דידן, דכבוד אב שהוא בחיים, עדיף מכבוד אם דלאחר מיתה.

אולם כתב הגרע"א דגם זה נסתר מהבית יוסף הנ"ל, שכתב דוקא משום דכיבוד אב עדיף מכיבוד אם, ולא כתב דכיבוד מחיים עדיף מכיבוד לאחר מיתה.

ג. דברי מלכיאל - צער

בדברי מלכיאל (ח"ב סי' קל"ז אות ה') מבאר דבגוונא דהבית יוסף איכא סברא מיוחדת, דמשמעות הפוסקים הוא דאמירת קדיש בחיי האב הוא צער לאביו וכעין בזיון, ובכהאי גוונא ודאי שאף לאחר גירושין אין האם יכולה לצוות עליו שיצער את אביו.

וצריך עיון בזה, הא גם לאמו יהא צער אם לא יגיד, ומאי אולמיה האי צער מהאי צער. [הנה יש לדון בגוונא דעל ידי כיבוד אב יהא צער לאדם אחר, האם יפטר מכיבוד אב].

ד. גבעת פנחס - קום ועשה עדיף

בגבעת פנחס (להפלאה, סי' ג') תמה, דמטעמא אחרינא לא יאמר קדיש, דאף בשניהם שוים, אם אומר קדיש, מקיים כבוד האם, ועובר על כבוד האב בקום ועשה, ואם אינו אומר קדיש, מקיים כבוד האב, ועובר על כבוד האם בשב ואל תעשה.

והרי ודאי דלא שייך לומר איזה שירצה יעשה בגרושה, רק כששניהם בקום ועשה, כגון כשאומרים כל אחד השקיני מים, אבל באחד קום ועשה ואחד בשב ואל תעשה, כגון שהאם אמרה לבת שתנשא לפלוני, והאב אמר שלא תנשא, ודאי יהא בשב ואל תעשה. ולפי זה באב שמת, ואמר שיאמר קדיש אחריו, והאם מקפדת, לא יאמר, דשב ואל תעשה עדיף. וכך כתב בחזון איש (אה"ע סי' קמ"ח, הערות למסכת קידושין דף ל"א א').

אך אין זה מיישב פסקא דמהר"ם המובא בבית יוסף, דהרי המהר"ם קאמר מטעמא אחרינא, משום דאתה ואמך חייבים בכבוד האב, אך עכ"פ יש לומר דמדברי מהר"ם אין סתירה, דהפשוט נקט שהאם חייבת בכבוד האב. [ומכל מקום כשיש סברא של אתה ואמך חייבים, בזה יעשה כבוד האב אף שהוא בקום ועשה].

קום ועשה או שב ואל תעשה

הנה יסוד דברי הגבעת פנחס הנ"ל, דודאי בכל התורה כך הוא הדין, דאם יש לפנינו שני ציווים, דוחה הקום ועשה השב ואל תעשה, כגון אם יש לו חמץ בבית ועובר בבל יראה, ויכול למנוע הלאו על ידי שיעבור על איסור בקום ועשה השקול לאיסור בל יראה, או אף הפחות, יהא בשב ואל תעשה. וכמו דחזינן דמתן ד' שנתערבו במתן אחד, יתן מתנה אחד, שיהא בשב ואל תעשה. [ועיין בזה דברים נפלאים בשמירת הלשון (שער התבונה פרק ט"ז)].

הנה יש לעיין בהאי יסוד מכמה אנפי:

א. למפרע יעבור איסור חמורה

הנה חזינן דעדיף שב ואל תעשה מקום ועשה, אע"פ שבשב ואל תעשה יעבור עבירה יותר חמורה,

דהנה המגרש אשתו על מנת שתאכל נבילה, וניסת לאחר, מכל מקום לא תאכל נבילה, אע"פ שאם תאכל נבילה, יחול הגירושין, ויהיה לה רק איסור לא תעשה דנבילה, משא"כ אם לא תאכל נבילה, לא יחול הגירושין, ויהיה לה למפרע איסור חמור דאשת איש, מכל מקום לא שרינן לה לעבור איסור בקום ועשה ולאכול נבילה, אלא יש לה להיות בשב ואל תעשה.

[ורק באיסור דרבנן יהא מותר בקום ועשה, וכדינא דהתירו לרדותה, כד נימא דהתם איירי לא רק כששתי האיסורים הם איסורי שבת].

אך כשעובר שניהם רק בשב ואל תעשה, כתב הרשב"א (גיטין פ"ג א' ד"ה מתנה) דאזלינן אחרי היותר חמור, דהרי כתב דבגירש את אשתו על מנת שלא תאכל מצה, וניסת לאחר, אסור לה לקיים מצוות אכילת מצה, דהרי אינו אלא שב ואל תעשה. והלכך דן דלא יחול התנאי, דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, דגורם שתעבור איסור. [ואכתי יש לעיין, דהא גם בנבילה אם אחר מאכילו, הא יקיים התנאי, והוה ליה בשב ואל תעשה].

[ולפי זה מי שקיבל נזירות שמשון על מנת שיאכל מצה, ושתה יין, דעכשיו אסור לו לאכול מצה, יש לומר דלא יחול התנאי, אם נימא דבעינן משפטי התנאים בנדרים ונזירות. ויהא מיושב קושיית הגר"א מטשעכנוב (ספר בית אברהם בחידושים למכות ט"ז, ומובא בספר זכר דבר סי' ג' ד"ה והנה בספר). אך יש לומר דלשון התנאי היא שתקיים המצוה, משא"כ בגוונא דהרשב"א].

ב. האם אזלינן בתר הקיום או הביטול

הנה יש להבין בדין הנ"ל דגבעת פנחס וחזון איש, דהנה כתב הגרע"א (קמא סי' ס"ח) דביש לפנינו ב' מצוות, אחת עולה יותר מחומש ואחת פחות מחומש, יעשה מה שירצה. והמראות הצובאות (השוואל שם) פליג, שיעשה דוקא המצוה דעולה פחות מחומש.

ויש להבין דברי הגרע"א, דהרי אם יקיים המצוה דעולה פחות מחומש, נמצא דלא ביטל שום מצוה, דהרי המצוה השניה דעולה

יותר מחומש, אינו מחוייב לקיימה, משא"כ אם מקיים המצוה דעולה יותר מחומש, אם כן ביטל המצוה השניה, שהרי מחוייב לקיימה מכיון דעולה פחות מחומש.

אלא חזינן מדברי הגרע"א, דלא אזלינן בתר העוולה של ביטול מצוה השניה, אלא בתר השתא, והרי לפנינו ב' מצוות שקולים.

ולפי זה הכי נמי בנידון דידן, בב' מצוות שקולים, אחד בקום ועשה ואחד בשב ואל תעשה, אמאי אמרינן דעדיף לקיים המצוה דביטולו בקום ועשה, הרי אם לא אזלינן בתר העוולה של ביטול מצוה, אלא אזלינן בתר הא שעכשיו מקיים מצוה, הא חשיבות המצוה שוים, דכיבוד אב וכיבוד אם שוים [כשמתה האם].

אלא יש לבאר סברת הגבעת פנחס, דבשביל לקיים מצוה אין לעבור עבירה, והכי נמי בכיבוד אב, אם בזה מבטל כיבוד האם, אין לחייבו, אלא דגם בכיבוד אם הכי הוא, ואם כן יעשה איזה שירצה,

וכל זה בתרוייהו בקום ועשה, משא"כ בכיבוד אחד דשב ואל תעשה ואחד דקום ועשה, הדרין לכללא דאין לקיים מצוה על ידי עבירה, ואם כן יקיים הכיבוד בשב ואל תעשה, דבקיומו אינו מקיים על ידי עבירה, דהרי אינו מבטל מצוה בקום ועשה, משא"כ אם יקיים הכיבוד דקום ועשה, יקיימו על ידי עבירה, שהרי על ידי הכיבוד מבטל בידים מצוה.

[ובאמת לאור דברי הגרע"א, היכא דעל מנת לקיים מצוה שרינן איסור דרבנן, כגון אמירה לעכו"ם לקיים מצוה, ויש לפנינו ב' מצוות, ויכול לקיים רק אחת מהם, ואחת מהם עולה יותר מחומש, ואחת פחות מחומש, ורוצה לקיים דוקא המצוה שעולה יותר מחומש, נמי יש להתיר, דהרי לא אזלינן בתר הביטול אלא בתר הקיום, והרי שניהם שוים. ויש לעיין היטב].

ג. לא יעלה על אילן להביא שופר

הנה חזינן בכל דוכתא דקום ועשה חמירא, ואף באיסור דרבנן, דהנה מבואר במשנה בראש השנה (ל"ב ב') שאם אין לו שופר בראש השנה אלא שופר אחד המונח על אילן, לא יעלה על האילן להורידו, דהרי חכמים גזרו שלא לעלות על אילן,

והרי תיקשי, אמאי לא שרי לעלות, הרי הגזירה לעלות על אילן הוה רק מדרבנן, משא"כ מצות תקיעת שופר הוה מצוה דאורייתא, אלא שמעינן דמכל מקום אמרינן דלא יעשה מעשה בקום ועשה לעלות על אילן. [ואולי שאני התם שנכלל בגזירת חז"ל שלא לעלות

בירר וחשב לאחר זמן

הנה שרי לברור בידו אוכל מתוך פסולת לאלתר. ויש לדון בכמה אנפי בבורר אוכל לאחר זמן, ואחר כך נעשה לצורך אכילה לאלתר.

א. נמלך לאוכלו לאלתר

הנה אם חשב לאחר זמן, חייב משום בורר, ולא יעזור שיאכל לאלתר. וכך מבואר בתשובות רב פעלים (ח"א או"ח סי' י"ב).

ואם ברר לאחר זמן מפאת טעות, שסבר שיש לו מאכל אחר לעכשיו, ונתברר שאין לו, לכאורה נראה דדמי לדינא דרב פעלים, דהרי מכל מקום מחשבנו היתה שלא לאכול אלא לברור.

[ואם סבר שלוקח פסולת מתוך אוכל, [כי היה חושך בחדר], ובאמת לקח האוכל, יש לומר דאין כאן בורר, אף שחשב שמוציא פסולת].

ב. נמלך תוך כדי דיבור

אם ברר לאחר זמן, ותוך כדי דיבור נמלך לאוכלו אלתר, נראה דלא מהני.

ואע"פ שלענין מצוות קריעה מהני תוך כדי דיבור, כגון אם קרע על קרוב אחד, ונודע לו שזה באמת קרוב אחר, אם נודע לו תוך כדי דיבור, מהני הקריעה, ואם נודע לו רק לאחר כדי דיבור, לא מהני. מכל מקום יש לחלק דהאי דינא הוה דוקא בקריעה.

וראייתי בתשובות הלכות קטנות (למהר"ם חגיז, ח"א סי' ק"מ)

אף לדבר מצוה].

והנה יש לעיין בהאי דינא דלא יעלה על האילן, דהנה לצורך מצוה דרבים שרינן לעלות באילן, אלא שופר חשיבא מצוה דיחיד. ולפי זה אם יהא ספר תורה על האילן, יעלה על האילן. [עיין בתשובות הגרע"א (קמא סי' י"ג)].

ויש לעיין מהו בגוונא דיש שופר על האילן, אך צריך לשופר דעל ידי זה יוכל לקרוא בתורה, למשל, בגוונא שהספר תורה נמצא בתוך ארון נעול, והמפתח של הארון נמצא ביד נכרי, והנכרי יתן המפתח רק אם יתנו לו שופר. ואינו יכול לקיים שני המצוות, אלא או ליתן השופר מיד לנכרי, או לתקוע בו.

הנה לחד גיסא, יש לומר דהרי שרי לעלות ולהוריד השופר לשם הספר תורה, ואחר כך יתקע בו, דהרי שופר דאורייתא חשיבא מקריאת התורה דרבנן,

אך לאידך גיסא, הרי אם נימא דיתקע בשופר ולא יתן השופר לצורך הספר תורה, הא אסור ליה לעלות על האילן לצורך מצות תקיעת שופר, ואם כן מה יעשה. ונראה דיעלה ויוציא להספר תורה, דאם לא כן לא יעלה. [ויש לעיין במי שעבר ועלה על האילן והוריד שופר, האם נימא ליה שיעשה בה מצוה דרבים, ובזה יתקן האיסור למפרע].

כעין זה בנרות חנוכה

כעין זה דנים בנר חנוכה, דהרי חייב למכור כסותו לצורך נר חנוכה, וכשמוכר כסותו יהא לו כסף, אך אז יהא חייב בנר שבת, דהרי אמרינן בגמרא שבת (כ"ג ב') דנר שבת קודם לנר חנוכה. איברא הרי לצורך נר שבת אינו חייב למכור כסותו. אך באמת מבואר במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' רס"ג סע' ב') דגם לנר שבת מוכר כסותו. אך אם נימא דלצורך מצות עשה דאורייתא אינו מוכר כסותו, אבל לצורך נר חנוכה מוכר, יהא הנידון בגוונא דיש לפנינו מצוה דאורייתא או נרות חנוכה, דהא ודאי מצוה דאורייתא קודם לנר חנוכה. ובזה נמי נראה דידליק נרות חנוכה. [נעוד עיין מה שכתבנו בזה השנה בפרשת וישב בסוף עניני חנוכה].

כעין זה בדינא דמצטער פטור מן הסוכה

וכן נפקא מינה לענין מצות סוכה, בגוונא שכדי להגיע להסוכה צריך לעבור בגשם, ומזה פטור משום מצטער, אך במקום הסוכה יש מצות עשה דרבנן שמחוייב לקיימה, ומחמת החיוב דרבנן חייב להצטער, ואם כן חייב ללכת לקיימה גם בגשם, אך כשיגיע לשם הסוכה קודמת, דהוה חיוב דאורייתא. וגם בזה נראה דיעשה המצוה דרבנן.

מלאכת בורר

שנסתפק לענין ברכת הנהנין, דהמברך בורא פרי העץ ודעתו היה רק על פרי אחד, אפשר דמהני לכיון לעוד פירות תוך כדי דיבור. אמנם הוא חידושא רבתא, ובפשוטו יש לומר דלא מהני.

וכן יש לדון לענין כוונה למצוות, אם יועיל תוך כדי דיבור למעשה. וכן יש לדון לענין לעקור ברכה תוך כדי דיבור. ובתבואות שור (סי' כ"ח) כתב לענין מחשבת פסול דמהני תוך כדי דיבור.

ג. דעת בעל הבית

הנה קיימא לן דבשני מינים, המין שאוכל הוא האוכל והשני הפסולת. מעתה יש לעיין בבירר המין השני, והנה יש כאן מלאכה, ונמצא בבית של בעל הבית אחר, ואומר לו בעל הבית שיאכל את המין השני, האם יצילו מאיסור בורר.

ובפשוטו יש לצייר באופן אחר, שחשב לברור לאחר זמן, ובעל הבית אומר לו שיאכל מיד, האם בעל הבית יצילו מבורר.

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון, דהנה אם עושה ברירה ותולה בירידת גשמים אחר כך מה יאכל, הנה יש לומר דתהא מלאכת בורר על תנאי, ואם כן הכי נמי נימא לענין דעת בעל הבית.

אמנם לאידך גיסא יש לדון, דדעת בעל הבית הוה כוונה בדרגא נמוכה יותר, שסגי בזה רק לצאת ברכה, אבל לא להצילו מבורר.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויגש

"ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק - חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו"

"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארזה שבע, ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק". (פרק מ"ו פסוק א').

ר"מ סעיף כ"ד), הביא להלכה שנראה לו מדברי המדרש, שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, וז"ל: "יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד). ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו')."

נעלם ממנו רש"י בחומש

ובט"ז (סק"כ) כתב על דברי הרמ"א, "דחייב בכבוד אביו יותר, כן פרש"י בחומש על ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, ותימה על דעה הראשונה שהוא מהרי"ק דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש".

ולכאורה דברי הט"ז הללו אינם מובנים, דנראה מדבריו כאילו שהוא מעצמו תמה על המהרי"ק איך נעלם ממנו פרש"י בחומש. ולכאורה זה עצמו מה שהרמ"א מקשה על המהרי"ק ולכן נחלק עליו, ומה הט"ז הוסיף בקושיותו יותר ממה שהקשה הרמ"א.

ובש"ך בנקודות הכסף ביאר שהרמ"א בשו"ע מקשה מדברי המדרש, וסובר הט"ז שמהמדרש אי אפשר להקשות על המהרי"ק, דיתכן שלא ידע את המדרש הזה. אבל מרש"י בחומש שכל אדם לומדו כל שבוע בשנים מקרא ואחד תרגום, חייב להיות שהמהרי"ק ידע מזה, וא"כ תמוה איך סובר המהרי"ק שאין חיוב כבוד לאבי אביו, הרי ברש"י בחומש מבואר שאדם חייב בכבוד זקנו. וז"ל הנקודות הכסף על דברי הט"ז, "ולא ידעתי מה חידש בזה, ואפשר משמע ליה דפירוש רש"י בחומש רגיל יותר ממדרש, משום שכתבו קצת פוסקים דרש"י במקום תרגום, שחייב אדם לקרות שנים מקרא ואחד תרגום".

*

אב שהרג את בנו, בן בנו נעשה לו גואל הדם

נעשה גואל הדם כדי להרוג את אביו, הוא מדיני כיבוד אב, דמצוות כיבוד אב שהוא מצווה לכבד את אביו מונעת ממנו להיות גואל הדם כדי להרוג את אביו. שהמצב הזה שכן מותר לו לרדוף אחר אביו ולהורגו, זה סתירה למצוות כיבוד אב שהוא מחוייב בה. ולכן נפסק בברייתא שאב שהרג אין בנו נעשה לו גואל הדם, דמצוות כיבוד אב מפקעת מהבן דין גואל הדם כלפי האב. אבל אם האב הרג את בנו, הרי בן בנו - הבן של המת, נעשה לו גואל הדם, והנכד יכול לרדוף אחרי אבי אביו ולהורגו, משום שאינו מוזהר על כבודו. שהנכד אינו מצווה במצוות כיבוד אבי אביו, וממילא אין אצלו מצוות כיבוד אב שתמנע ממנו לקבל דין גואל הדם כדי להרוג את אבי אביו.

ומפורש שאין מצוות כיבוד אב כלפי אבי אביו, ונכד אינו מחוייב בכבוד הסבא, ולכן הוא יכול להעשות גואל הדם כדי להרוג את הסבא. ומעתה מזה למד המהרי"ק הלכה למעשה שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו. וא"כ הגמ' הזו חולקת על דברי המדרש בפרשה שכותב שאדם מחוייב בכבוד אבי אביו. וממילא להלכה הכלל הוא שפוסקים לפי הגמ' ולא לפי המדרש, וע"כ פסק למעשה שלא כדברי המדרש, וכתב שאין שום חיוב כבוד כלפי אבי אביו.

ופרש"י, "לאלוקי אביו יצחק, חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם".

והנה דברי רש"י הללו הם מהמדרש בפרשה (פרשה צ"ד אות ה'), דאיתא במדרש "ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, אמר רבי יהושע בן לוי חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי וכו', רבי יוחנן אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו וכו'".

מדוייק בזה שמעיקר הדין יש על האדם חיוב לכבד את זקנו, אלא שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו. וכאשר יעקב זבח זבחים לאלוקי אביו, היה מן הראוי שיזכיר את אברהם שזבח לאלוקי אברהם, שהוא חייב בכבוד זקנו. אלא כיון שאדם חייב בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו, לכן הזכיר רק את יצחק ולא את אברהם.

ומבואר בזה שמדיני כיבוד יש על האדם חיוב לכבד את זקנו, אלא שחיוב כבוד אביו הוא יותר חזק מכבוד זקנו, אבל במקום שכבוד זקנו אינו פוגע בכבוד אביו וודאי שחייב בכבוד זקנו.

ובדרכי משה בהלכות כיבוד אב (יו"ד סימן ר"מ סק"ז), מביא מהמהרי"ק שסובר שמדיני כיבוד אב ואם אין חיוב לכבד את הסבא אבי אביו, והדרכי משה מקשה עליו מדברי המדרש בפרשה שרואים שיש חיוב לכבד את אבי אביו. וז"ל: "וכתב מהרי"ק שורש מ"ד, דכן הבן אינו חייב כלל בכבוד הזקן שהוא אבי אביו עכ"ל. וקצת לא משמע כן במדרש והביאו רש"י בפירוש החומש פרשת ויגש, גבי ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, דפירש רש"י דחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, מכלל דמכל מקום חייב בכבודו ועיי"ש". וברמ"א (סימן

והנה בעיקר הקושיא שהקשה הרמ"א על המהרי"ק מדברי המדרש, שמפורש בזה שאדם חייב בכבוד זקנו, ואיך המהרי"ק כותב בפשיטות שאין חיוב כבוד לסבא. בגליון מהרש"א מיישב, שיש הוכחה שהבבלי במכות (דף י"ב א') חולק על דברי המדרש וסובר שאין חיוב כבוד לאבי אביו, ובפוסקים הכלל הוא שכאשר הבבלי חולק על המדרש, ההלכה היא כדברי הבבלי, ועל זה נאמר שאין למדין מן המדרש. ולכן פסק המהרי"ק כדברי הבבלי, שאין חיוב כבוד לאבי אביו.

וההוכחה שהבבלי חולק הוא מהגמ' במכות, דאיתא בגמ', "תני חדא, אב שהרג, בנו נעשה לו גואל הדם, (אב שהרג את הבן, בנו השני נעשה גואל הדם של אחיו והורג את אביו, רש"י). ותניא אידך, אין בנו נעשה לו גואל הדם וכו'. אלא לא קשיא, הא בבנו והא בבן בנו".

ופרש"י, "הא בבנו הא בבן בנו, הא דתניא אין בנו נעשה גואל הדם בבנו של רוצח קאמר, והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם בבנו של הרוג קאמר שהוא בן בנו של רוצח, ואינו מוזהר על כבודו".

מבואר בגמ' שכאשר אב הורג את בנו, הרי בנו השני שהוא אחיו של המת, אינו נעשה גואל הדם כדי להרוג את אביו. אבל בנו של המת נעשה גואל הדם כדי להרוג את אבי אביו שהרג את אביו, והטעם כותב רש"י כיון שאינו מוזהר על כבודו. ומבואר ששורש הדין שהבן אינו

חיוב כבוד אבי אביו לאחר מיתת האב

הוקשה למדרש למה לא כתוב אלוֹקֵי אברהם, שהרי בחיי יצחק יעקב מחוייב בכבוד אבי אביו, וחייב גם בכבודו של אברהם. ולזה מיישב שאעפ"פ שיש חיוב כבוד לאבי אביו, מ"מ בכבוד אביו הוא חייב יותר מכבוד אבי אביו.

ובאמת לפי החשבון באותה שעה כבר יצחק אבינו ע"ה לא היה חי, דהנה הפסוק הזה "ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק" נאמר בשעה שיעקב אבינו ירד למצרים. והנה בשעה שהגיע למצרים כתוב בפסוק (פרק מ"ז פסוק ח' ט') שפרעה שאל אותו "כמה ימי שני חיך", והוא השיב לו "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה וגו'".

וכאשר יעקב נולד כתוב בפסוק בתחילת פרשת תולדות (פרק כ"ה פסוק כ"ו) "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם". ולפי זה אם בשעת לידת יעקב, יצחק היה בן ששים שנה, ועתה יעקב הוא בן מאה ושלושים שנה, הרי יצחק צריך להיות עכשיו בן מאה ותשעים שנה. ובפסוק בפרשת וישלח (פרק ל"ה פסוק כ"ח) כתוב "ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה", שיצחק חי מאה ושמונים שנה. וא"כ כאשר יעקב יורד עתה למצרים זה היה כבר עשר שנים לאחר פטירת יצחק אבינו.

ולפי דברי היד אברהם שאין חיוב כיבוד לאבי אביו לאחר פטירת אביו, א"כ כאן שיצחק כבר נפטר, הרי יעקב אינו מחוייב בכבוד אבי אביו אברהם אבינו. והמדרש כותב על הפסוק הזה שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, שגם עתה היה ליעקב חיוב כיבוד לאבי אביו, אלא שהוא חייב יותר בכבוד אביו. א"כ תמוה מאוד דברי היד אברהם שאין חיוב כיבוד לאבי אביו לאחר מיתת אביו, שהמדרש שהוא המקור לזה שיש חיוב כיבוד לאבי אביו, מדבר לאחר מיתת אביו, ואעפ"כ כתב מפורש שיש חיוב כיבוד לאבי אביו, וצ"ע.

ובדעת הרמ"א שסובר שאדם חייב בכבוד אבי אביו, לכאורה קשה הסוגיא במכות דבפשוטו מבואר בסוגיא וברש"י שם שאין חיוב כבוד לאבי אביו, ולכן הנכד נעשה גואל אדם כדי להרוג את אבי אביו.

ובהגהות יד אברהם על השו"ע ביו"ד כתב ליישב, דבתשובת רעק"א (קמא, תשובה ס"ח) מביא בשם ספר "לוית חן" (עה"ת פרשת ויגש) שכותב שכל מה שרואים ברש"י בפרשה שיש חיוב כיבוד לאבי אביו, נאמר דווקא בחיי האב, שכיון שהאב עצמו חייב בכבוד אביו, ממילא הנכד מדין זה מצווה ג"כ לכבד את אבי אביו. אבל לאחר מיתת האב, אין חיוב כיבוד לאבי האב.

ולפי זה כתב היד אברהם שדברי הרמ"א אינם סותרים לגמ' במכות, שבגמ' במכות מדובר שהאב כבר מת, שהרי אבי האב הרג את האב. וממילא מעתה הנכד כבר אינו מחוייב בכבוד אבי אביו, ולכן הוא יכול עכשיו להיות גואל הדם כדי להרוג את אבי אביו.

אבל אם האב חי בוודאי שיש חיוב לכבד את אבי האב, וחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, אבל בעצם מצוות כיבוד בוודאי שהוא חייב גם בכבוד אבי אביו. ולכן הרמ"א פוסק להלכה מדברי רש"י בפרשה שיש חיוב כבוד לאבי אביו.

יצחק כבר נפטר בשעה שיעקב זבח זבחים

אמנם באמת התיירון הזה תמוה מאוד, דהנה המקור שיש חיוב כיבוד לאבי אביו, נלמד מרש"י והמדרש בפרשה שכתוב "ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק", ועל זה אומר המדרש שהטעם שכתוב יצחק הוא משום שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. ומכאן רואים שבעצם הדבר יש מצוות כיבוד לאבי אביו.

ולפי דברי הלכות חן כפי שהביאו היד אברהם, חייבים לומר שבאותה שעה שיעקב זבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, עדיין יצחק היה חי, ולכן

*

אתה ואביך חייבים בכבודו

שכאשר עומדת לפני הנכד אפשרות של כיבוד אביו וכיבוד זקנו - אבי אביו, כיון שגם האב וגם הבן חייבים בכבוד הסבא, ממילא הנכד צריך להקדים את כבוד הסבא לכבוד האב, שאתה ואביך חייבים בכבודו.

וכל מה שכתוב במדרש שאדם מחוייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, וכאשר עומדת לפניו אפשרות של כיבוד אביו או כיבוד אבי אביו, הוא מחוייב להקדים את כבוד האב לכבוד אבי האב, נאמר דווקא לאחר מיתת האב, שבאותו זמן האב בעצמו כבר אינו מחוייב בכבוד אבי אביו, שהוא פטור מהמצוות. ובזה אם עומדת לפני הבן אפשרות של כבוד אביו מדין מכבודו במותו, וכנגד זה עומד לפניו כבוד זקנו, על זה אנו אומרים שכבוד אביו קודם לכבוד זקנו, וחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. אבל בחיי אביו יש את הסברא של אתה ואביך חייבים בכבודו ולכן חייבים להקדים את כבוד הסבא לכבוד האבא.

ולפי זה דברי הלכות חן אינם סותרים לדברי המדרש, שכאן בפרשה שכתוב ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, מדובר לאחר שכבר יצחק אבינו נפטר, ובזה בוודאי שכבוד אביו קודם לכבוד זקנו.

ודברי היד אברהם שהביא בשם הלכות חן שלאחר מיתת אביו אין חיוב בכבוד אבי אביו, לכאורה לא כתובים בלכות חן, אלא כתב להפך שבוודאי שגם לאחר מיתת אביו יש חיוב כבוד לאבי אביו, אלא שכתב שבחיי אביו כבוד אבי אביו קודם לכבוד אביו.

הרמ"א סתם ואינו מחלק בין חיי האב לאחר מותו

והנה הרמ"א כשמביא את הדין של כבוד אבי אביו, כתב "יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו. ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו". הרמ"א סתם את דבריו וכתב בסתמא שיש חיוב כבוד לאבי אביו, וכתב שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, ולא הזכיר שיש חילוק בדין זה אם אביו חי או מת. ומסתמת דבריו נראה שסבר שגם בחיי אביו, חיוב הכבוד לאבי אביו

אמנם באמת בספר "לוית חן" כתוב אחרת ממה שהביא היד אברהם בשמו, וכתב שמה שכתוב במדרש שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, שחיוב כבוד לאביו הוא יותר מכבוד אבי אביו, שכבוד אביו קודם ועדיף מכבוד אבי אביו, דין זה נאמר דווקא לאחר מיתת אביו.

אבל בחיי אביו חיוב הכבוד לאבי אביו הוא יותר מכבוד אביו, וחיוב הכבוד שהנכד חייב לכבד את הסבא הוא יותר מהחיוב שחייב לכבד את האבא. משום שאתה ואביך חייבים בכבודו.

וכן גם בתשובות רעק"א שהביא את הלכות חן הביאו בנוסח זה, וז"ל: "וכעין זה כתב בספר לוית חן (פרשת ויגש) בפסוק ויזבח זבחים לאלוקי אביו, לחלק דבחיי אביו מחוייב בכיבוד אבי אביו יותר מכיבוד אביו, דאתה ואביך חייבים וכו', אבל לאחר מיתת אביו לא, ע"ש".

אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים

והסברא של אתה ואביך חייבים בכבודו, יסודו בגמ' בקידושין (דף ל"א א') דאיתא בגמ', "שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם, אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך".

מבואר שכאשר עומדת לפני האדם אפשרות של כיבוד אב וכיבוד אם, ואינו יכול לקיים את שניהם ביחד, הרי הוא מחוייב להקדים את כבוד אביו לכבוד אמו, כיון שגם האמא חייבת בכבוד האב, ואתה ואמך חייבים בכבוד אביך. ובסברא הזו נאמר שצריך להעדיף את הכיבוד של האב יותר מהכיבוד של האם, כיון שגם האם מחוייבת בכבוד האב, וע"כ כבודו עדיף וקודם לכבוד האם.

ומעתה מחדש הלכות חן שהוא הדין י"ל לגבי כבוד אבי אביו, דהנה במדרש רואים שבעיקר הדין אדם מחוייב בכבוד אבי אביו, אלא שסובר המדרש שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. וא"כ אם יש על הנכד חיוב כבוד לאבי אביו, י"ל שכל זמן שאביו חי הוא מחוייב להקדים את כבוד אבי אביו לכבוד אביו, שאתה ואביך חייבים בכבודו.

הוא פחות מכבוד אביו, ודין זה שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו נאמר אפילו בחיי האב, ולא רק לאחר מיתתו, ונראה שסבר דלא כדברי הלית חזן.

ולכאורה צריך להבין את דברי הרמ"א למה בחיי האב לא אומרים שיהא חיוב לכבוד את אבי אביו יותר מכבוד אביו, מחמת הסברה שאתה ואביך חייבים בכבודו. ומה ההבדל בין כבוד אב וכבוד אם, שאנו אומרים שחייבים להקדים את כבוד האב לכבוד האם, מכח הסברה הזו שאתה ואמך חייבים בכבודו. כך לכאורה אותו הדבר צריך לומר לגבי כבוד אבי אביו שבחיי האב צריך להקדים את כבוד אבי האב לכבוד האב. ולמה סובר הרמ"א שגם בחיי האב כבוד האב קודם לכבוד אבי האב.

אתה ואביך חייבים בכבודו זהו דין קדימה

ונראה לומר דהנה בגמ' בקידושין (דף ל"א א') מובא שכל הדין הזה שבכבוד אב ואם, צריך להקדים את כבוד האב לכבוד האם שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, דין זה נאמר דווקא בשעה שהאם נשואה לאב, שאז באמת האם חייבת גם בכבוד האב.

אבל אם נתגרשו, שאז האם כבר אינה מחוייבת בכבוד האב, בזה כבר אין את הדין הזה שחייבים להקדים את כבוד האב, אלא שניהם שווים.

וכתב השו"ע (סימן ר"מ סעיף י"ד), "אביו אומר לו השקיני מים, ואמו אומרת השקיני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שווים ולא יזהה מהם שירצה יקדים".

מבואר בשו"ע שאם אמו גרושה שניהם שווים, ואין עדיפות לכבוד אב על כבוד האם, ולא יזהה שירצה יקדים.

וראים מזה שביסוד הדין דין כבוד אביו וכבוד אמו שווה, שחיוב הכבוד שהבן חייב לכבוד את האב והאם הוא אותו דין כבוד לשניהם, ואין בחיוב הכיבוד של אחד מהם יותר חיוב מהשני. ולכן כאשר שניהם גרושים איזה שירצה יקדים, כי חיוב הכיבוד של שניהם שווה.

ומעתה נראה לומר שהסברה הזו שכאשר האב והאם נשואים צריך להקדים כבוד האב לכבוד האם, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, ביסודו נאמר בזה הלכה בדיני קדימה, כיון שכבוד אב ואם שווים ובמצוות כיבוד אב ואם אין עדיפות לכבוד את אחד מהשני, א"כ התחדש סברא בדיני קדימה כיון שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, לכן מסתבר

שיש להקדים את כבוד האב לכבוד האם.

ובשורש הדין אין בכח הסברה לחדש דין בדיני כיבוד שחייבים לכבוד את האחד יותר מהשני, משום שאין בזה שום סברא ליצור חיוב כיבוד יותר גדול לאחד כלפי חברו. אלא בעצם הסברה הזו נאמרה דווקא בדין כיבוד אב ואם, שחיוב שניהם הוא בדיוק באותה דרגה. וא"כ כאשר אי אפשר לקיים את שניהם יחד שאביו אומר השקיני מים, ואמו אומרת השקיני מים, והשאלה היא את מי להקדים, על זה אנו אומרים סברא כיון שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, לכן מסתבר שצריך להקדים ולעשות קודם את כבוד האב לפני כבוד האם.

ולפי זה י"ל שהסברה הזו שייכת דווקא כאשר עומדים לפני אדם שני כיבודים ששניהם באותה דרגה, כמו כיבוד אב וכיבוד אם.

אבל אם יש שני חיובי כיבוד שונים, וכבוד האחד הוא חיוב יותר גדול מהחיוב של כבוד השני, כמו כבוד אביו וכבוד זקנו, שיסוד הדין שהמדרש אומר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, הוא דין בעצם דין הכיבוד שחיוב הכבוד לאביו הוא חיוב יותר גדול מחיוב הכבוד לאביו אביו. בזה י"ל שלא שייך לומר את הסברה של אתה ואביך חייבים בכבוד אבי אביך, ויצטרך להקדים את כבוד הסב לכבוד האב. שכיון שבעצם דין כבוד האב הוא יותר מכבוד הסב, א"כ חיוב האב קודם לחיוב הכיבוד של הסב. והסברה הזו של אתה ואביך

חייבים בכבודו, היא סברא רק בדיני קדימה, אבל אינה יוצרת חיוב כיבוד לאחד יותר מהשני. וסברא של קדימה שייכת רק כאשר שני חיובי הכיבוד שווים, ועל זה באה ההלכה של קדימה להקדים ולכבוד ראשון את מי שאתה ואביך חייבים בכבודו. אבל כאשר מעיקר חיוב הכיבוד כבוד האב הוא יותר מכבוד הסב, ודאי שכבוד האב קודם, ואי אפשר ליצור חיוב כיבוד מחודש מכח הסברה הזו שאתה ואביך חייבים בכבודו. ולכן פוסק הרמ"א כדברי המדרש שחייב אדם

בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, ואינו מחלק בין אם האב חי או מת, שגם בחיי אביו חייב אדם בכבודו יותר מכבוד אבי אביו. דכיון שבעצם חיוב הכיבוד, כבוד אביו קודם לכבוד אבי אביו, א"כ אי אפשר ליצור חיוב מחודש של כבוד לאבי אביו יותר מאביו, מכח הסברה הזו של אתה ואביך חייבים בכבודו.

נכד שהבדיל לאביו ולזקנו למי יתן ראשון את הבשמים להריח

ומצד שלישי יש לחלק ולומר שכל דין שיעבודא דרבי נתן, ודין הפוכי מטרתא למה לי, נאמר דווקא בדיני ממונות, שאם אחד חייב לחברו ממון, כיון שחברו מחוייב לתת את הממון הזה לאדם שלישי, ממילא השיעבוד חל ישירות כלפי האדם השלישי.

אבל במצוות כיבוד אב, כאשר הבן חייב לכבוד את האבא, המצווה שלו עתה היא כיבוד האב, ומה שהאב מחוייב לכבוד את הסבא זה לא שייך למצווה של הבן, שהבן מצידו חייב לכבוד את הגברא הזה ותו לא. שבדיני כיבוד לא שייך לומר שיעבוד להעביר את הכיבוד שחייבם לכבוד את פלוני לאלמוני, שמצוות הכיבוד היא לכבוד את מי שמצווים לכבודו, ואם אותו אדם יש לו חיובים קודמים לכבוד אדם שלישי, זה לא מענינו של המכבד שהוא חייב לכבוד את מי שחייב ולא את מי שהשני מצווה לכבודו. וממילא כאשר הבן מצווה עתה לכבוד את האבא, לא שייך לומר שיעבוד כדי להעביר את הכיבוד הזה לסבא, שחיוב הבן עתה הוא לכבוד את האבא, ואין על זה שיעבוד להעביר את הכיבוד לסבא. וא"כ הנכד צריך להביא את הבשמים לאבא, והאבא בשביל לקיים מצוות כיבוד אב יביא את הבשמים לסבא.

אב שמחל על כבודו

כל זה הסתפק הנכד העילוי באותם רגעים שהחזיק את כוס היין בידו השמאלית ואת הבשמים בידו הימנית, ולא ידע מכח כל זה למי להעביר

מעשה באב שהלך עם בנו לבקר את הסבא במוצאי שבת. וכאשר עמדו להבדיל כיבד הסבא את הנכד שיבדיל על הכוס. באומרו הרי בעז"ה עוד מעט תהיה חתן, ותצטרך להבדיל בעצמך בביתך, א"כ תבדיל אתה כדי שתהא רגיל בעבודה ובהבדלה...

הנכד עשה כמצוות הסבא והבדיל על הכוס, וכשהגיע לברכת בשמים בירך על הבשמים והריח, ועתה כאשר הבשמים עדיין בידו, הסתפק למי עליו לתת ראשון להריח את הבשמים לאבא או לסבא. **מצד אחד** נפסק ברמ"א שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, וא"כ כבוד אב קודם לכבוד אבי אביו, וממילא חייבים לכבוד ראשון את האבא ולתת לאבא את הבשמים כדי שיריח בהם לפני הסבא.

אבל **מצד שני** האבא הרי מחוייב בכיבוד אב לכבוד את אביו שהוא הסבא, וא"כ כאשר האבא יקבל את הבשמים לידו הוא יצטרך מיד מדין כיבוד אב להעביר אותם לסבא שיריח בהם לפניו. וא"כ יש לדון ולומר בזה "הפוכי מטרתא למה לי", למה להביא לאבא שהוא יצטרך להעביר את זה לסבא, שהנכד יתן מיד את הבשמים ישירות לסבא. וכמו דאיתא בגמ' דין שיעבודא דרבי נתן שכאשר ראובן לוח משמעון ושמעון מלוי, לוי יכול לגבות את החוב ישירות מראובן, כך יש לדון לגבי מצוות כיבוד אב, כאשר הנכד חייב לכבוד את האבא, והאבא חייב לכבוד את הסבא, במקום שהנכד יתן לאבא שהוא יעביר לסבא הרי הנכד יכול לתת ישירות את הבשמים לסבא.

את הבשמים לאבא או לסבא.

ולמעשה הנכד התבונן על האבא, והאבא הבין מיד את ספקותיו, ומיד סימן לו שיעביר את הבשמים לסבא ראשון, ובאופן כזה בוודאי שצריך

הגאון הצדיק רבי זאב (ועלוול) אידלמן זצ"ל – נלב"ע ו' טבת תש"ס

ראה שהמקום נקי מכבוד, היה יוצא לביתו.

הרבה פעמים היו משוחחים יחד ר' ועלוול ורבנו, לאחר התפילה בדרך, כששניהם צועדים יחדיו לביתם. ורבנו היה סוטה ממסלולו הקבוע לביתו, והיה הולך דרך ביתו של ר' ועלוול.

פעם אחת לאחר תפילת ליל שבת הלך רבנו בדרכו לביתו, ולאחר כבדת דרך נזכר שלא אמר "גוט שבת" לר' ועלוול, שכידוע ר' ועלוול היה מאריך בתפילתו ומסיים באיחור ניכר מהציבור, ובשבת זו שוחחו כמה ממשותפי השיעור עם רבנו, ומחמת כן שכח לומר לר' ועלוול ברכת "גוט שבת" לפני שיצא.

מיד שב על עקבותיו, וחזר במהרה לבית הכנסת כדי לברך ולהתברך מפיו את ברכת "גוט שבת".

*

ר' ועלוול הקפיד מאוד לנשק בידו את המזוזה כשיצא מהפתח, ופעם סיפר שהלך בדרך עם הגאון הצדיק רבי אליהו דושניצר זצ"ל, ואחרי שהלכו מרחק רב חזר ר' אליהו על עקבותיו כדי לנשק את המזוזה שבפתח הבית, ששכח לנשקה כשיצא. ומעניין מאוד, שבשנים האחרונות ר' ועלוול היה כפוף מאוד, ועד כדי כך שהרבה פעמים לא יכול היה לראות כלום ממנו שלפניו. ואעפ"כ בכל פעם שעבר ליד פתח עם מזוזה, הרגיש בקדושת המזוזה וניגש לנשקה.

תמיד היה מברך את הברכות בקול רם וברור, ובתקופה האחרונה היו הרבה פעמים שהיה מאוד חלש וכמעט לא היה מסוגל לדבר כלום, ומ"מ כאשר ביקר ברכה התחדש כנשר נעוריו, ובכוחות עילאיים הוציא את הברכה מפיו בסילודין, בקול גדול כדרכו מימים ימימה.

כשבועיים לפני פטירתו היה תשוש עד מאוד, ולא הצליח לדבר כלום. הרופא שראה אותו אמר שיש לו חוסר נוזלים, והוא חייב לשתות. שאלו אותו אם להביא לו שתיה, והסכים. אבל כאשר הביאו לו את הכוס לשתות, לא שתה, אלא סימן בידו דבר מה, והיה נראה כאילו מבקש משהו. אבל כיון שלא יכול היה לדבר, לא הצליחו להבין את כוונתו. ובמשך שעה ארוכה ניסו הסובבים להבין את רמזיו, ולא הצליחו.

עד שבא אחד ממקורביו, והבין מיד שרוצה שיתנו לו כפית סוכר, כיון שהחמיר שלא לברך שהכל על מים לבד. ושאלו אם להביא לו כפית סוכר, והנחן בראשו. מיד כשהביאו את הסוכר, נדהמו הסובבים לשמוע את קולו, בקול גדול מברך בדקדוק ובכוונה עצומה את הברכה. וכשסיים לברך שתה את המים. ויהי לפלא!

אותו פלא חזר על עצמו שוב בלילה האחרון לחייו כאשר שכב באפיסת כוחות מוחלטת, ולא הגיב לסובבים אותו אפילו בתנועות קלות, כאשר לאחר חצות הלילה בא אחיינו והביא לו לשתות, יצאה הברכה מפיו בקול רם כדרכו מימים ימימה. ובעלות השחר מצאוהו שכבר השיב את נשמתו הטהורה לבוראו, כאשר השעון שבחדר דמם לו בשעה שתיים וחצי.

*

ולסיום, ר' ועלוול סיפר מעשה מעניין שהיה לו עם מרן החזון איש זצ"ל, לאחר חתונתו שלחו לו קרובי משפחה מצד אשתו הרבנית חנה ע"ה, מכתב שבו נתנו במתנה צ"ק על סכום של 10 דולר. אלא שהצ"ק היה למוטב בלבד, והקרובים טעו ובמקום לכתוב את שמה האמיתי "חנה", הם כתבו "חיה", ולכן לא יכלו לפדות את הצ"ק.

ר' ועלוול סיפר את הבעייה לחזון איש, לשמוע מה יציע לו לעשות. החזון איש מיד קם ועשה מעשה, לקח דף לבן שיועד לכתובת חידושי תורה, וכתב בשורה הראשונה "חיה זו חנה. אי"ש". חתך את השורה הזו, ומסרה לר' ועלוול, בכדי שיראה את זה לפקיד הבנק. התלמיד עשה כמצווה עליו, ואכן זה הספיק לפקיד ופדה לו את הצ"ק.

ר' ועלוול היה מספר את המעשה כדי ללמד על גנות מידת הבזבזנות, שכאשר החזון איש היה צריך לכתוב שורה אחת לא בזבז דף שלם לריק, אלא כתב בשורה הראשונה, וחתכה כדי שישאר לו דף שלם לכתובת חידושי תורה.

שנים רבות היה מוסר רבנו שיעור בליל שבת בין קבלת שבת למעריב בבית המדרש "בית יהיאל" שברחוב רבי עקיבא בבני ברק, בשיעור זה היו משתתפים תלמידי חכמים מופלגים, והרבה פעמים היה במהלך השיעור ריתחא דאורייתא גדולה מאוד.

גם הגאון הצדיק רבי ועלוול אידלמן היה משתתף בשיעורים הללו, והרבה בשאלות ובהערות במהלך השיעור. ואע"פ שהיה מבוגר מרבנו כבעשרים שנה, וכבר יצא שמו לתהילה בגאונותו וצדקותו. ופעמים רבות התפתח ויכוח סוער בינו לבין הגאון רבי יהושע שקלאר שליט"א על עניני השיעור.

מיותר לומר שכל המחזה הזה תרם רבות לאוירת השיעור, עד שיצא שמו למרחקים, ואברכים רבים מהאזור וממקומות מרוחקים יותר, היו באים בקביעות לשיעור מידי שבת בשבתו.

פעם עלה בשיעור נידון במי שהפריש תרומות ומעשרות ושכח לברך על ההפרשה, האם מותר לו לישאל על ההפרשה כדי לחזור ולהפריש בברכה, אם יש בזה חשש של גורם ברכה שאינה צריכה או לא. שורש השאלה הזו נולד בשיעור הזה בשעה שרבנו דיבר על ההלכות הללו, ור' ועלוול עורר את השאלה וצייד כצד אחד, ור' יהושע שקלאר טען כצד שני, ונוצר ויכוח גדול מאוד בשיעור. והרוחות סערו באותו שבו עד מאוד, עד שהקירות רעדו מרוב ריתחא דאורייתא.

כמוכן לאחר שיעור כזה השאלה התפרסמה בקרב לומדי התורה, ועוררה גלים רבים. ורבנו עלה למעונם של גאוני הדור מרן הסטייפלר זצ"ל ומרן הגרא"מ שך זצ"ל והציע לפניהם את השאלה עם כל הצדדים, ושניהם התפעלו מהשאלה ודנו בה רבות, ובסוף כל אחד הכריע בדיוק ההפך מחברו...

הסטייפלר המשיך לעסוק בשאלה הזו עוד כמה ימים, ובשבת שלאחר מכן הציע את השאלה הזו בסעודת שבת לפני חתנו הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל, והסעודה הפכה כמרקחה, כאשר כל אחד מביא ראיות וסברות לכאן ולכאן.

היום הדברים כבר נדפסו וידועים בקרב ציבור עוסקי התורה, אבל בשעתו אש התורה בערה, כאשר ר' ועלוול מעורר את השאלה ועומד על דעתו בראיה וסברא כנגד כל המשיבים עליו.

בשנים שר' ועלוול גר ב"פתח תקווה", למד בחברותא ב"כולל לתורת ארץ ישראל" עם ידיד נפשו משיבת קמניץ הגאון רבי חיים שאול קרליץ זצ"ל, אשר התחילו לימודם יחד בעת שלמדו בישיבה אצל מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל. כבר בישיבה היו שניהם מהאיריות שבחבורה, ולמדו בהתמדה עצומה, ובריתחא דאורייתא רבה עד מאוד.

ומסופר שבפתח תקווה ליד הכולל, היה הבנין של בית המשפט המחוזי, ובפתחו הוצבו בקביעות במשך היום שוטרים, כדי לאבטח את המקום.

הרבה פעמים בשעה ר' ועלוול ור' חיים שאול היו מתווכחים בלימוד ברייתחא גדולה, היו השוטרים בטוחים שבתוך הכולל מתנהלת מריבה ותיגרה גדולה, ועלו להיכיל הכולל כדי לנסות להרגיע את הניצים.

*

ר' ועלוול היה מוסיף לפלפל רבות עם רבנו אחרי התפילה בליל שבת, והרבה הערות וסברות חדשות היה מעלה בגאונותו.

כאשר סיימו את התפילה בליל שבת, ויצאו הציבור לביתם, קרה פעם שר' ועלוול יצא יחד עם רבנו כששניהם משוחחים בעומקה של הלכה, וכאשר הגיעו לפתח של בית המדרש כיבד ר' ועלוול את רבנו שהוא ייצא ראשון מהפתח. רבנו לא הסכים לקבל את הכיבוד ולצאת לפני הגאון הצדיק הזה, והמתין לר' ועלוול שייצא הוא הראשון. וכיון שמידת שניהם היתה שווה, שברחו מהכבוד כל עוד נפשם בם, גם עתה ברחו מהכבוד הזוטר הזה, וכל אחד המתין לשני שהוא יקבל על עצמו את הכבוד.

כשראה ר' ועלוול שאין ברירה, נפרד מרבנו, התיישב בבית הכנסת ופתח ספר כלשהו ועיין בו, וכאומר אני עוד מתעכב מעט בבית הכנסת ואיני הולך עדיין, ובכך פטר מעצמו את בעיית הכבוד. ורק כאשר

בשבוע שעבר הובא מהגאון הגדול רבי פנחס שרייבר זצ"ל שהיה שואל בחורים צעירים שאלה מעניינת לחדד את הזיכרון במסכתות הש"ס, והשאלה היתה "איזה שני פרקים במסכתות הש"ס מתחילים באותה מילה, כאשר שני הפרקים הללו הם אותו פרק במנין של פרקי המסכת – כל אחד במסכת שלו, ושני המסכתות שבהם שני הפרקים הללו, הם גם נמצאות באותו מקום במנין של המסכתות שבאותו סדר".

יש להוסיף עוד פרט בשאלה הזו, "שני הפרקים הללו מתחילים באותו דף במסכת, וגם המיקום שלהם בדף שבו הם מתחילים הוא אותו מיקום בעמוד הגמרא". והתשובה לכך היא פרק "כיצד", שבה מתחיל פרק "כיצד הרגל" שהוא הפרק השני במסכת בבא קמא, וגם מתחיל פרק "כיצד אשת אחיו" שהוא הפרק השני במסכת יבמות. ושני הפרקים הללו מתחילים באותו דף – דף י"ז עמוד א'. ושניהם מתחילים באותו מיקום בעמוד – בשליש האחרון של הדף. ושני המסכתות הללו הם המסכת הראשונה, באותו סדר שבה הם נמצאים, מסכת בבא קמא היא המסכת הראשונה שבסדר נזיקין, ומסכת יבמות היא המסכת הראשונה בסדר נשים.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

230

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת מקץ, חנוכה תשע"ו

אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו

דרגת הביטחון של יוסף הצדיק

בפרשת השבוע ויהי מקץ שנתיים ימים וגו', איתא במדרש רבה (פט, ג) "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים", וצריך ביאור וכי לא צריך לעשות השתדלות, הרי אין סומכים על הנס (עיין פסחים סד, ב) ומדוע נענש יוסף על זה, וכן צריך ביאור מהו שאמרו אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולכאורה להיפך הרי יוסף כן פנה אל רהבים שביקש עזרה משר המשקים המצרי.

ובבית הלוי כתב לבאר בזה "כי שיעור ההשתדלות הנרצה אינו שווה בכל אדם רק כל אחד לפי ערכו, דמי שיכול להגיע לבטוח במעט מלאכה אזי מה שירבה להשתדל יותר מכפי הנצרך לו לזה השיעור כבר ייחשב לו לחטא נגד מידת הביטחון כי הרבה להלך אחרי ההשתדלות ולא בטח", ועל פי זה ביאר "כיון שרואין אנחנו שיוסף נענש גם על זה הא מוכח מזה דכל כך היה ביטחונו גדול עד כי גם זה המועט למותר נחשבה לו, ומזה העונש ניכר גודל ביטחונו מה שאין לשער ממש, וזהו שאמרו אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים דלפי גודל ביטחונו לא היה לו לפנות כלל אל רהבים ואפילו בדיבור קל".

והיינו שאצל אדם רגיל באמת זה לא היה נחשב לחטא, מפני שכך היא חובת ההשתדלות עבורו, אבל יוסף הצדיק לפי רוב צדקתו וגודל דרגתו במידת הביטחון, לא היה לו להשתדל אפילו בדבר מועט שכזה, אלא היה צריך לשים מבטחו בה' לגמרי, ונענש מפני שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות קכא, ב).

ובזה מובן מה שנענש שהוסיפו לו שתי שנים כנגד מה שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי, ולכאורה זה מובן שהוסיפו לו שנה אחת על מה שאמר בפעם השנייה 'הזכרתי' שזה השתדלות מיותרת, אבל מה שביקש בתחילה 'כי אם זכרתי' לכאורה זה בגדר ההשתדלות הנצרכת, ומדוע נוספה לו עוד שנה? ולפי מה שנתבאר מובן, שכל התביעה בזה הייתה לפי גודל מדרגתו של יוסף הצדיק, שהוא לא היה צריך להשתדל ולא לבקש משר המשקים אפילו פעם אחת.

ומבואר היטב מה שאמרו אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, כי באמת יוסף הצדיק היה בעל מדרגה מיוחדת במידת הביטחון, ודווקא משום דרגתו הגבוהה בביטחון דקדקו עימו מן השמים להענישו אף על השתדלות מועטת שהייתה מותרת לאדם אחר.

השתדלות שאינה מועילה

ובספר אמונה וביטחון למרן החזון איש (פרק ב') כתב לבאר באופן אחר "בהיות שלפי תכונת הרהבים אין בטבעו לזכור ולהיטיב אין ראוי המעשה הזה רק מתוך יאוש, והמיואש עושה כל מה שיכול אף דברים הרחוקים מכל תועלת, אבל אין לבטוח לעשות כמו אלה ואין פעולה זו מפעולות החובה, ויש במעשה זה כעין זריית אבק על זוהר האמונה והביטחון, ואחרי שאינה חובה היא אסורה".

והיינו שאין זו השתדלות כלל לבקש משר המשקים המצרי, כיון שהמצרים בודאי לא יעזרו לו, וכפי שאנו רואים באמת שכתוב אחר כך (בראשית מ, כג) "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו" ופירש רש"י ולא זכר בו ביום וישכחהו לאחר מכן, היינו שכבר בו ביום הוציא הדבר מזיכרונו, ולא היה בדעתו לזכרו כלל.

ואפילו אחר כך שכבר הזכירו לפני פרעה, הזכירו בלשון גנאי וביזיון, כמו שפירש רש"י על הפסוק (מא, יב) "ושם איתנו נער עברי עבד" וגו' ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה, מזכירו בלשון ביזיון, נער – שוטה ואין ראוי לגדולה, עברי – אפילו לשוננו אינו מכיר, עבד – וכתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים, ע"כ, ורואים שבאמת לא רצה כלל לזכור ולהיטיב עם יוסף, ולבסוף הזכירו רק מפני שהיה מוכרח, מפני שפרעה קצף על עבדיו, ואם לא היו מוצאים פותר לחלומו היה הורג את כולם ושר המשקים בכללם, לכן בלית ברירה הזכירו לפני פרעה וגם אז הזכיר בדרך ביזיון.

נמצא כי מה שביקש יוסף משר המשקים המצרי לא קיים בזה שום השתדלות, ומן השמים הייתה התביעה עליו [לפי גודל מדרגתו כמובן] שאם היה ביטחונו מושלם יותר לא היה עושה דבר כזה שאין בו תועלת, וכפי שכתב החזו"א שאין המעשה הזה ראוי רק מתוך יאוש, והמיואש עושה כל מה שיכול אף דברים הרחוקים מכל תועלת.

וכמו שידוע כי כשאדם טובע בנהר הרי הוא נאחז ונתפס בכל דבר שבה לידו ואפילו בקש, למרות שהקש בודאי לא יציל אותו, מפני שאינו עושה שום חשבונות, וכשבאים להצילו הוא נאחז בכל כוחו עד שעלול להטביע גם את מי שמציל אותו, וכן מי שנקלע לפשיטת רגל לוקח הלוואות וערבויות מכל מי שיכול, ולפעמים מכשיל עימו גם את הוריו ובני משפחתו, כי מתוך יאוש אין עושים שום חשבונות, אבל לבעל הביטחון אין ראוי לעשות פעולות מתוך יאוש.

ובענין הביטחון וחובת ההשתדלות, מעשה שהיה עם מרן החזון איש זצ"ל, שהקפיד פעם על אחד שהיה מקורב אליו, שעשה השתדלות יתירה באיזה ענין, ואמר לו מרן, מדוע אתה משתדל כל כך, הרי כבר השתדלת מספיק, ומה מלחץ אותך להשתדל יותר, כל השתדלות יותר שאינה נצרכת היא חיסרון בשלמות הביטחון.

עזרי מעם השם

ויש הרבה מדרגות בביטחון, כמו שמצינו שאמרו חז"ל (בראשית רבה סח, ב) שיעקב אבינו אמר מאין יבוא עזרי – אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו' חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי חס ושלום אלא עזרי מעם השם, ע"כ, והיינו שבתחילה אמר יעקב 'מאין יבוא עזרי', אבל אחר כך התבונן כי חוסר ביטחון הוא לומר כן, ואמר 'עזרי מעם השם', וצריך ביאור וכי קודם לא היה לו ביטחון?

והבית הלוי ביאר בזה (סוף פרשת ויצא) שבה המדרש ללמדנו גודל דרגת הביטחון של יעקב אבינו, כי הנה לפעמים אדם בוטח ומאמין שהקב"ה יעזור לו, אבל הוא מתעניין לדעת כיצד ובאיזה אופן יהיה הדבר, וכן יעקב בתחילה אמר מאין יבוא עזרי, היינו שבוודאי הוא בוטח בהקב"ה, אלא שחוקר בשכלו לדעת באיזו דרך תבוא הישועה, אבל אחר כך התבונן וחשב כי זהו חיסרון בשלמות הביטחון, ואם היה ביטחונו בהקב"ה מושלם למאי נפקא מינה כיצד תהיה הישועה, הרי אלו מחשבות בטלות, ויכול באותו הזמן לחשוב בדברי תורה ולעסוק בעבודת השם, לכן אמר "עזרי מעם השם" – שהוא בוטח בהקב"ה על כל פנים שיושיעו, ולא משנה באיזה אופן שיהיה.

ביטחון - הכל לטובה

והנה בביאור מידת הביטחון כתב החובות הלבבות שאין הכוונה לבטוח שיתקיים כל מה שהוא רוצה, כי מהיכן יכול להיות בטוח בזה ומי יאמר שמגיע לו, וכי הוא נביא שידוע שכן יהיה? אלא ביטחון הוא שמאמין ויודע שכל מה שיהיה הוא לטובתו, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, והרי כל המאורעות עם האדם הם בידי שמים, לכן ודאי שכל מה שיהיה הוא לטובתו.

וזכורני מה שהיה בתקופת מלחמת ששת הימים, שכל יושבי ארץ הקודש היו נתונים בסכנה גדולה, והיו שרויים בפחד מוות, עד כדי כך שהרשויות כבר הכשירו שטחים גדולים במרכז הארץ לבתי קברות רח"ל, מפני שלא היה נראה בדרך הטבע שיוכלו לנצח, ובעקבות המצב דיבר בשיבה מרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל ואמר שמצד מידת הביטחון אין אנו יכולים לדעת מה יהיה במלחמה, רק אנו בטוחים שכל מה שיהיה הוא לטובתנו.

וכפי שהיה נחום איש גז'ל אומר על כל הדברים שאירעו לו "גם זו לטובה", כך צריכים להאמין שהכל לטובה, גם אם אין אנו מבינים מדוע, וכגון אם יש לאדם קשיים וייסורים, הרי זה לטובתו, ויש שני צדדים לייסורים, או שהם ייסורים של אהבה להגדיל שכרו, וזוכה בהם לעולם הבא, או שהם ייסורים לכפרת עוונות, וממה נפשך יש לו רווח ותועלת בזה, והייסורים הם טובה גדולה בשבילו.

עמל התורה במקום ייסורים

ובאמת מי שצריך ייסורים לכפרת עוונות, יש עצה שיכול לחסוך מעצמו את הייסורים, והיא כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יא) "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעניו יעלה במקום ייסורים", היינו על ידי שלומד תורה עם כל הכוחות יש לו בזה ייסורים של עמל התורה, שכל ראשו שקוע לגמרי בתורה, ואינו נהנה מהנאות העולם הזה, וייסורים כאלו מועילים לכפרת עוונות, ויתירה מכך הרי עסק התורה מביא לידי תשובה מאהבה כמו שכתב הנפש החיים בשער ד', ואם כן מלבד שזוכה בזה לכפרת עוונות בלי ייסורים, גם העוונות נעשות לו כזכויות כדאיאת ביומא דף פ"ו.

וכן רואים באמת שמי שדבוק בתורה בכל כוחו נחשכים ממנו ייסורים אחרים, וכגון ראש ישיבה אשר מוטל עליו העול הכספי של ניהול הישיבה, ולפעמים יש אחרים שדואגים לזה בשבילו כדי שלא יצטרך להתאמץ הרבה, היינו מפני שתורה נקנית בייסורים וגם זיכוי הרבים בתורה צריך ייסורים, ולפעמים הייסורים הם מה שצריך לטרוח לחפש את הכסף להחזיק תורה, אבל מי שהוא בעל מדרגה ששקוע כל כך בתורה הרי עמל התורה הוא הייסורים שלו, ואינו צריך ייסורים אחרים, אלא הכסף בא ממילא, וכפי שידוע על מרן הגר"ז זצ"ל שהחזיק את תלמידיו, ולא היה צריך לטרוח לחפש כסף, אלא תמיד בראש חודש היה מוכן לו הכסף מה שצריך.

ואין הכוונה שצריך להצטער מחמת עמל התורה, אלא אפילו מי ששמח ומתענג בלימודו, כמו שאמרו חז"ל (אבות פרק ו') פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, היינו למרות כל חיי הצער הוא האדם המאושר ביותר בעולם, מפני שתענוג התורה משכיח ממנו את כל הקשיים, ואם כן אין לו שום ייסורים, רק תענוג ואשריך בעולם הזה, אף על פי כן זה נחשב ייסורים, כיון שהוא מתמסר לעמל התורה ומוותר על כל תענוגי העולם הזה, וזה נחשב ייסורים המועילים לכפרת עוונות וגם לזכות על ידם להצלחה בתורה.

ייסורים לטובת האדם

ולענין הביטחון, אדם הבוטח הרי הוא רגוע תמיד ואינו דואג, מפני שהוא סומך על הקב"ה, ומאמין שהכל בהשגחה בידי שמים, וכל מה שעושים מן השמים הוא לטובתו כמאמרם כל דעביד רחמנא לטב עביד, רק שאינו יודע מה הטוב בשבילו, וכגון אם יש לו חטאים אזי הטוב בשבילו הוא שיהיה לו ייסורים כדי שיזכה לכפרה.

ומצינו (ברכות ה, ב) שרבי יוחנן שאל את רבי חייא בר אבא האם חביבין עליך ייסורים, והשיב ואמר "לא הן ולא שכרן", היינו מפני שהכיר בעצמו שאינו צריך ייסורים לכפרה, אלא מאי, יש ייסורים של אהבה, אבל הוא חושש שמא לא יעמוד בהם להמשיך לעסוק בתורה עם אותה הדבקות כמו בלי הייסורים, ואמנם אם היה בטוח שיעמוד בייסורים ודאי שהיה כדאי לקבל אותם, שיזכה על ידם לעולם הבא שאין לשער, אבל אם יש איזה חשש שלא יעמוד בניסיון כבר עדיף בלי

הייסורים, וכפי שאנו מבקשים "ואל תביאנו לידי ניסיון", כי היצר הרע אורב כל הזמן, ואינו מתיימש מלפנות את האדם.

ומה שמצינו (בבא מציעא פה, א) על רבינו הקדוש ורבי אלעזר רבבי שמעון שביקשו שיבואו עליהם ייסורים, זהו מפני שהרגישו בעצמם איזה דבר שטעון תיקון וכפרה, וגם היו בטוחים שיוכלו לעמוד בייסורים, ובאופן כזה באמת חביבין הייסורים.

שכר טוב לכל הבוטחים

והנה אנו מבקשים בשמונה עשרה "על הצדיקים ועל החסידים וכו' יהמו רחמך", היינו שגם אלו שהם במדרגת צדיקים וחסידים זקוקים לרחמים ואינם יכולים לזכות מצד מידת הדין, וכן אמרו במדרש (בראשית רבה ס, ב) על אברהם אבינו "הכל צריכים לחסד אפילו אברהם שהחסד מתגלגל בעולם בשבילו זקוק לחסד שנאמר ועשה חסד עם אדוני אברהם" היינו שגם אברהם אבינו בדרגתו הגבוהה זקוק לחסד ולרחמים מהקב"ה ואינו זוכה מצד הדין.

מפני שבאמת לא מגיע לאדם שכר עבור מעשיו הטובים, כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה כז, ב) מי הקדימני ואשלם מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית וכו', היינו מפני שכל הכוחות והאפשרויות שיש לאדם, ניתנו לו מן השמים על מנת שישתמש בהם לקיום התורה והמצוות, וממילא הוא מחויב לנצלם לזה, ואם לא יעשה כן הרי הוא חוטא ופושע שאינו מקיים את חיובו, ולא מגיע לו שום שכר בדין על מה שאינו חוטא ופושע.

ברם, מצינו דבר אחד שמקבלים עבורו שכר בדין ולא ברחמים, והוא מידת הביטחון, כפי המבואר מהמשך נוסח הברכה "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת", היינו שבעלי הביטחון אינם זקוקים לרחמים, אלא מקבלים שכר, ושכר היינו בדין, וכלשון שאמרו חז"ל (במדבר רבה כא, א) לגבי פנחס "בדין הוא שייטול שכרו".

ויש לעמוד על פשר הלשון מהו שכר "טוב" וכי יש שכר שאינו טוב, וכיוצא בזה עמדו המפרשים על מה שאנו מבקשים בימים הנוראים "חיים" ו"חיים טובים", וכגון זכרנו לחיים וכו', וכתוב לחיים טובים וכו', בספר חיים וכו' לחיים טובים ולשלום, וצריך ביאור מה הם חיים ומה הם חיים טובים, וכי יש חיים שאינם טובים?

וביארנו הגר"א והרמח"ל כי סתם חיים הכוונה לחיי העולם הבא שהם החיים האמיתיים, ולפעמים כדי לזכות לעולם הבא צריך שיהיו ייסורים, ומבקשים תחילה "זכרנו לחיים" שזוכה לחיי העולם הבא באיזה אופן שיהיה – אפילו על ידי ייסורים, ושוב מבקשים "וכתוב לחיים טובים" שזוכה גם בעולם הזה לאמצעים ואפשרויות לצורך חיי הנצח בלי ייסורים ובלי קשיים, והייסורים יהיו רק עמלה של תורה עם אשריך בעולם הזה. ועל דרך זה יש לפרש שכר "טוב" שזוכים גם לשכר בעולם הזה כאמצעי לקיום התורה והמצוות.

ולא נבוש כי כך בטחנו

ולפי מה שנתבאר יש לפרש המשך הברכה שאנו מבקשים "ושים חלקנו עמם לעולם ולא נבוש כי כך בטחנו", היינו שמבקשים מהקב"ה שישים חלקנו עם בעלי הביטחון – שזוכה גם אנו לזכות בעלי ביטחון, ואז "לא נבוש", כי אדם שמקבל שכרו ברחמים יש לו קצת בושה שמרגיש כעני בפתח, אבל בעלי הביטחון אינם מרגישים שום בושה כיון שמקבלים את שכרם בדין ולא ברחמים. ועל דרך זה יש לפרש הכתוב (תהלים לג, כא) "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו", היינו כיון שבשם קדשו בטחנו, לכן ישמח לבנו, מפני שמקבלים את השכר בדין ולא ברחמים, ודבר זה גורם להרגשה של שמחה.

ויש לפרש עוד מה שאנו אומרים בברכת אהבה רבה "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחנונו ותלמדנו", ולכאורה צריך ביאור מדוע אצל אבותינו לא מוזכר חנינה ואילו אנו מבקשים רק בחנינה – כן "תחנונו" ותלמדנו. אמנם הביאור בזה כנ"ל, שאבותינו היו בעלי ביטחון, כמו שכתוב בעבור אבותינו "שבטחו בך", ולכן זכו לשכר בדין "ותלמדם חוקי חיים", אבל אנו שאין אנו בעלי ביטחון כמו אבותינו, לא מגיע לנו שכר מצד הדין, ולכן מבקשים רק "תחנונו ותלמדנו" שזוכה על כל פנים בתור מתנת חנים.

ועל פי זה יש לפרש המשך התפילה "ולא נבוש לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך", והיינו לאחר כל המעלות הנזכרות לעיל – ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכו' עד לאהבה וליראה את שמך, המעלות האלו מביאות לידי ביטחון, ועל ידי זה גם אנו "בטחנו", וממילא "לא נבוש לעולם ועד", מפני ששכר הביטחון

מקבלים בדין, וכבר אין במה להתבייש כנ"ל, וזה מביא גם לידי שמחה כמו שכתוב "נגילה ונשמחה בישועתך".

לפי רוב היראה יחזק הביטחון

והנה כאותה הלשון ממש מצינו גם לגבי יראת שמים שאנו מזכירים בתפילה "ברוך משלם שכר טוב ליראיו", היינו שגם מעלת היראה היא כמעלת הביטחון שזוכים עבורה לשכר טוב, וכשם שבעלי הביטחון מקבלים "שכר" בדין ולא ברחמים, ו"טוב" היינו אמצעים בעולם הזה לצורך קיום התורה והמצוות, כך גם יראי השם זוכים עבור היראה לשכר טוב, והענין בזה מפני שיראה וביטחון תלויים זה בזה, כמו שכתב באגרת התשובה לרבינו יונה (אות ע') "לפי רוב היראה יחזק הביטחון שנאמר יראי השם בטחו בשם", והיינו מפני שיראת שמים וביטחון שניהם תלויים באמונה, ומי שמאמין שהכל בידי שמים הרי הוא סומך ובטוח רק על הקב"ה, וממילא הוא גם ירא ומפחד לעבור על רצונו ית', ומקיים בשלמות את כל מה שהתורה דורשת ממנו, כי רק אז יוכל להיות בטוח שיקבל מהקב"ה את מה שהוא צריך.

על הבוטח שורה רוח קודש

והנה נתבאר כי ביטחון אין הכוונה להיות בטוח שיקבל מה שהוא רוצה, אלא להאמין שכל מה שיהיה הוא לטובתו, וכן האריך בספר אמונה וביטחון למרן החזון איש זצ"ל תחילת פרק ב', אמנם בסוף הפרק שם כתב וזה לשונו: "יש עוד ממידת הביטחון כי על הבוטח שורה רוח קודש ומתלווה עימו רוח עוז המבשרו כי אמנם יעזרהו השם וכמו שאמר דוד המלך ע"ה אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח", ולכאורה מבואר בזה ששייך גם ביטחון שיתקיים רצונו, וכדברי דוד המלך אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי,

והיינו שהיה בטוח בניצחונו במלחמה, ולא כמו שנתבאר שביטחון הוא שכל מה שיהיה זה הטוב אפילו אם לא ינצח.

אכן באמת ודאי דעת החזון איש שביטחון הוא להאמין שכל מה שיהיה הוא לטובתו, ומה שכתב כי על הבוטח שורה רוח קודש וכו' כוונתו לדרגה גבוהה כעין נבואה, שיש אנשים בעלי מדרגה שמרגישים הרגשה פנימית מצד הקדושה שיזכו לישועה, ולא שהם בטוחים סתם שיתקיים מה שהם רוצים, אלא שמרגישים הרגשה פנימית שכך יהיה, וכפי שמספרים רבים מניצולי השואה כי בתקופת המלחמה הרגישו שיש מי שמוליך אותם, וכאילו מן השמים מכוונים אותם מה לעשות ולכן ללכת, וזה נתן להם את הכוח שלא להתייאש.

ומסופר על מרן החזון איש בעצמו, שנקלע פעם למצב של סכנה בהיותו במינסק בתקופת מלחמת העולם הראשונה, שהיו מצויות שם כנופיות של רוצחים, והייתה סכנה ללכת ברחובות, ופעם אחת הלך ברחוב וטעה בדרכו, והיה בטוח שלא יארע לו שום נזק, מפני שאז סיים לכתוב את חיבורו על עירובין, והיה בטוח שזכות התורה תעמוד לו ותגן עליו. זוהי הדרגה שכתב בספרו: "כי על הבוטח שורה רוח קודש ומתלווה עימו רוח עוז המבשרו כי אמנם יעזרהו השם".

כל הדברים האלו תלויים באמונה, וזה שייך על ידי שלומדים מוסר ומתבוננים בענייני האמונה, ויש כל מיני דרכים במוסר, יש כאלה שלומדים בהתרגשות, ויש כאלה שבטבעם אינם מתרגשים, כל אחד לפי טבעו, בכל צורה שלומדים מוסר זה משפיע ומועיל מאד, יהי רצון שנזכה לסייעתא דשמיא להתחזק בכל הדברים הללו.

דברים שנאמרו השבוע בכינוס הורי התלמידים בשיבת "משך חכמה"

ימי החנוכה מתאימים מאד לכינוס הזה, שהרי גזירות היוונים היו "להשכיחם תורתך", ובימי החנוכה נעשו ניסים שיוכלו לעסוק בתורה, אם כן כל השמחה וההודאה וההלל הם על מה שיש לנו תורה ומצוות, ולולי הניסים ח"ו מה היה איתנו, אם הגזירות היו נמשכות לא היה לנו תורה, ועל זה אנו צריכים להודות ולהלל.

מה שחשוב למעשה לדעת בנוגע להצלחת התלמידים בתורה, זהו כלל בחינוך בכל מקום, **שההורים יעמדו בקשר עם המחנכים**, להתעניין לשמוע מה נעשה עם הילד. הכרתי אחד שהיה בא בכל שבוע לשיבה לראות מה עם הילד שלו, ושאלתי אותו הרי הוא ילד טוב ולומד מצוין, ומדוע אתה בא בכל שבוע, ואמר נכון אני יודע זאת, אבל ברצוני לשמוע את זה, כשבאים לשמוע יש תועלת, ואפילו ילד שלומד, כדאי לבוא לשמוע שהוא לומד טוב.

ואם ילד זקוק לחיזוק קל וחומר שצריכים לשמוע מה איתו, בדרך כלל ילדים צריכים הרבה חיזוק, שסוף סוף הרי הם צעירים ועדיין לא מבוגרים, ואמנם גם מבוגרים צריכים חיזוק, אך למבוגרים קל יותר להתחזק על ידי לימוד המוסר, ולצעירים קשה לחזק את עצמם, לכן חשוב מאד הקשר של המחנכים וההורים.

ועוד דבר חשוב מאד **שהילדים לא יסתובבו ברחובות**, ואם סדר הלימוד נגמר בשעה תשע וחצי היה עדיף שיילכו לישון מיד ויקומו ללמוד בשעה מוקדמת, מי שיכול להשפיע על הילד לעשות כן זהו הטוב ביותר, אך על כל פנים גם אם לא הולכים לישון, שלא יסתובבו ברחובות אלא יחזרו הביתה מיד לאחר הלימודים.

וגם כשבאים הביתה, בימינו יש דבר מסוכן מאד, שהיצר הרע נכנס על ידי מכשירים קטנים שאפשר להצניעם בתוך הכיס, ולהיכנס עם המכשיר תחת השמיכה ולשמוע דברים של ייהרג ואל יעבור, וזה דבר שמושך מאד, בדרך כלל זה לא מצוי כל כך בינינו, אבל אי אפשר לדעת, ולפעמים יש חבר לא טוב שמשפיע.

לכן צריכים לשים לב להיות בטוחים שהילד אין לו שייכות עם מכשירים כאלו, אפילו חדשות, יש חדשות שאסור לשמוע אותם, וצריכים להיות שקועים בתורה, יש בדורנו אדם גדול, אחד מגדולי הדור, שכבר בצעירותו החליט שאינו רוצה לדעת שום דבר חוץ מתורה, ואינו מסתכל על מה שברחוב, אלא חושב רק בדברי תורה, כדי שלא ייכנסו לראש דברים אחרים, זוהי דרגה גבוהה מאד, אך על כל פנים שלא ייכנסו לראש שטויות.

אנו מבקשים בהנחת תפילין על "מחשבות קדושות", היינו מחשבות שיש בהם קדושה, וכגון מחשבה של חסד היא קדושה, וכן תפילה במחשבה היא גם תפילה, ומחשבות של דברי תורה, אמרו באבות דרבי נתן (פרק כ') כל הנותן דברי תורה על לבו מבטלים ממנו הרהורי חרב הרהורי רעב הרהורי שטות וכו', שהלב יהיה עם מחשבות קדושות זוהי דרגה שאין לשער! וכמובן לפי הערך, כמה שהראש מונח בדברי תורה כך יש סייעתא דשמיא, ואם פחות אז פחות, וצריכים שהילדים יידעו מזה, וגם בבית ידברו על זה, שהראש יהיה מונח מה שיותר דברי תורה.

וזהו ענין ימי החנוכה שנקבעו להודות ולהלל על מה שיש לנו תורה, ובעל הניסים אנו מזכירים להודות ולהלל לשמך הגדול, ואין אומרים לשמך הגדול והקדוש כמו במקומות אחרים, רק לשמך "הגדול", ויש לפרש כי הרי ההודאה היא על החסד שקיבלנו, וגדולה היא מידת החסד, כמו שפירש רש"י (דברים ג, כד) גדלך זו מידת טובך, ומודים אנו על החסד שהיה בימים ההם, שגם אנחנו נהנים מזה, והחסד נמשך עד עכשיו שיש לנו תורה.

יהי רצון שנזכה לסייעתא דשמיא והצלחה ונחת מכל צאצאינו!

אי"ה, בשבוע הבא גליון
מיוחד בעניני חינוך
והשקפה מפי מרן שליט"א.

גליון נז, פ' ויגש
ז' טבת ה'תשע"ז
רמת - השרון

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

להורות לפניו

[והפחד מפני 'השפעת ברק יופי

חכמת מצרים']

הסיפור הארוך של מכירת יוסף התחיל כבר בפרשת וישב. וממשיך במקץ וויגש. פרשת וישב עוסקת בתהליך של מכירת יוסף עם כל הסבל שבדבר. מוכרים אותו ובסופו של דבר הוא מוצא את עצמו בבית הסוהר, פרשת מקץ עוסקת בגדולה של יוסף ובסבל של אחי יוסף. יוסף שליט על ארץ מצרים והאחים סובלים עלילות נאמר להם 'מרגלים אתם' וכו', שמעון בבית הסוהר ויוסף מנסה לחבוש את בנימין. בפרשת ויגש זה כבר עילוי מאפילה לאורה, יוסף כבר מתגלה והאחים יושבים במצרים, ויגש זו פרשה של בשורות טובות.

יוסף מתגלה לאחים והוא השליט בכל ארץ מצרים ובכל העולם רעב. יוסף מביא אותם להתיישב במצרים והמשפחה מתאחדת. כשסיפרו ליעקב שיוסף מומין אותו כתוב: "וַתַּחֲי רֵיחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם".^א ויעקב מצדו במקום לנסוע ישר למצרים הוא עושה תחנה בדרך, לא נוסע ישר כמו שאפשר לנסוע דרך עזה והלאה דרך ארץ פלישתים שהיא הדרך הקצרה יותר, אלא שהוא עושה סיבוב ומגיע לבאר שבע. מה עושה יעקב בבאר שבע, "וַיִּסַּע יַעֲקֹב וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שְׁכֵמָה וְכָל הָרִכּוּשׁ כָּל הַלִּיּוּי – וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק", הכוונה בקרבנות זה לבקש קרבת אלקים. יעקב אבינו ע"ה רוצה לשמוע ולקבל נבואה, וכדי להכין את עצמו לנבואה מה הוא עושה? "וַיִּזְבַּח זִבְחִים" ואכן קיבל יעקב נבואה ככתוב: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְיַעֲקֹב...". אלקים עצמו מדבר אל יעקב - עם ישראל. "וַיֹּאמֶר אֲנִי הָאֵל אֱלֹקֵי אֲבִיךָ אֵל תִּירָא מִפְּנֵי מִצְרַיִם כִּי פִי לָגִי גְדוֹל אֲשִׁמְךָ שָׁם", ולמי אומרים 'אל תירא', למי שמפחד, ואם אומרים 'אל תירא' מוכח מכאן שהיה יעקב ירא מדרת מצרימה.

מה היה הפחד של יעקב? מה הייתה היראה, הרי הוא נוסע למשנה למלך מצרים, למקום שכל טוב ארץ מצרים מובטח לו, ממה הוא מפחד? פשוט שכל אחד יענה שיעקב פחד אולי שמתחילה להתקיים כאן גזירת הגלות.

וכבר נאמר לאברהם אבינו "קִדְעַ תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה יִרְעָךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדִים וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", שיהיו ישראל בגלות ויהיו עבדים למצרים ויהיה שם עינוי גדול ויסבלו צרות, נאמר אם כן שיעקב מפחד ממלכות, מצד אחד מזמינים אותו ליהנות מכל טוב מצרים וכן היה, אבל בסוף התחילה הגלות. לאחר שמתו יוסף והשבטים אז התחילו הצרות.

נשאלת אם כן השאלה וכי אפשר להתחמק מן הגזירה הזאת? זה מוכרח להיות וחייבת להתקיים הגזירה הזו של גלות מצרים כי זאת הייתה ההכנה לקבל את ארץ ישראל, וע"י שיתקיים הפסוק "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּן אֲנִי יִצְחָקִי בֶן יִצְחָק בְּרַכְשֵׁי גְדוֹל" וכו' בברית בין הבתרים נאמר לאברהם אבינו שהוא מבטיח לו את ארץ ישראל אבל יש סדר בדברים, קודם יהיה גר, זו הגלות, לאחר מכן – 'ועבדום' ויסבלו עבדות, ואח"כ עינוי ואחרי זה יצאו, ודור רביעי ישובו הנה לארץ ישראל ורק אז – 'ולזרעך נתתי את הארץ הזאת', וכדי לקבל את ההבטחות של ירושת ארץ ישראל ארץ הקודש, שיהיה להם את בית המקדש ושעם ישראל יהיה העם הנבחר, צריך לעבור גלות, אם כן, איך יעקב אבינו יכול לעמוד נגד זה?

אומר הבית הלוי הוא אכן ידע כל זאת ושתהיה גלות, אבל בגזירה של אברהם אבינו לא כתוב באיזו ארץ תהיה הגלות. לא כתוב כי גר יהיה זרעך בארץ מצרים, כתוב 'בארץ לא להם', יעקב אבינו פחד מאוד שאם מתחילים עכשיו את כל המהלך במצרים זה כבר מסוכן... מסוכן לעתיד הרוחני של עם ישראל. כשבאים למצרים זה מתחיל עם כל טוב. נכון שיוסף הוא המשנה למלך ויש להם כבוד ופרעה מקרב אותם, אבל מצרים הייתה ארץ שהייתה מלאה בחכמה ומדע וכישופים ואסטרולוגים ואסטרונומים וחרטומים. הוא פחד שמא בניו ונכדיו יתקלקלו בתוך מצרים מהשפעת ברק יופי חכמותיהם, זה מבחינת יעקב אבינו הכי מסוכן.

העובדה שתהיה גלות זה מוכרח להיות, אבל זה יכול להיות ביוון, בפרס, בבבל או בסוריה. אבל שהגלות תהיה במצרים, מזה הוא מפחד. הוא מפחד שאולי עם ישראל כבר לא יהיה עם נפרד, אולי יתבוללו עם המצרים ולא יהיה את מי לגאול כבר, על זה השם הבטיח לו "אֲנִי

אֲרֹד עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֲנִי אֶעֱלֶךָ גַּם עִלָּה" 'אנוכי' - הקב"ה אמר 'אנוכי השם אלקיך' השכינה תרד בגלות להגן על עם ישראל שישאר עם. ורק אח"כ ויקם יעקב מבאר שבע וילכו. הוא קם והתנער ואמר - עכשיו אני כבר לא מפחד.

לדאוג לעתיד הרוחני בראשונה

הדבר הראשון שצריך לדאוג מפניו זה מה העתיד הרוחני של המשפחה. ומה כתוב בהמשך: בדרך, עוד לפני שפגש את יוסף כתוב 'ואת יהודה שלח להורות לפניו', אומר רש"י מה זה 'להורות', מדרש - לתקן לו בית תלמוד. לפתוח בית תלמוד תורה שמשם תצא הוראה, יהודה מקים בית מדרש כדי להורות איך לפסוק הלכות, תכין מקום ותחפש מיד בית שכשנבוא מיד נוכל להיכנס לבית המדרש, לפני שיש ליעקב אבינו דירה לגור שם בעצמו, ולפני שיש לו מיטה היכן לישון, הבטיח לעצמו שיש בית תלמוד. ובוזה רצה להבטיח לעצמו שבניו יישארו יהודים.

כתוב 'הישמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם', פירש רש"י: 'וסרתם' - מלימוד התורה. אם סרים מלימוד התורה, מיד – 'ועבדתם אלהים אחרים' ואז מתערבבים ונהיים כמו גויים, אם מפסיקים מלימוד התורה, אז לא רק לימוד התורה עצמו חסר, אלא שעם ישראל מתחיל לגמרי להתקלקל, עובדה שבכל הארצות שלפני מאתיים שנה ומאה וחמישים שנה התרופף לימוד התורה, שם הייתה ההתבוללות הגדולה ביותר, זה התחיל בגרמניה וצרפת ששם החלה ההשכלה, נתקיים בהם 'וסרתם', סרו מלימוד התורה, בטלו את לימוד התורה. הם חשבו לעצמם, נו טוב, אז הילדים לא ילמדו בישיבות אבל לפחות יניחו תפילין וישמרו שבת, גם זה לא התקיים, התדרדרו עד שהיו שם נישואי תערובות והתערבו עם הגויים.

לכן הדבר הראשון שעושה יעקב אבינו זה - 'להורות לפניו' צריך לחזק את לימוד התורה כדי שיישארו יהודים. אחרת יש סכנה שהיהודים יהפכו לגויים. זה מה שפחד ממנו יעקב אבינו ועל זה קיבל את ההבטחה מהקב"ה. ויעקב אבינו סידר את זה ע"י ששלח לו בית תלמוד, אשריכם ישראל שיש בימינו ישיבות שאתם מקיימים את עם ישראל בלימוד התורה שלכם.

^א בראשית מה, כז

^ב כמו שנתבאר על ידי רבנו שליט"א באריכות בגלויות קודמים